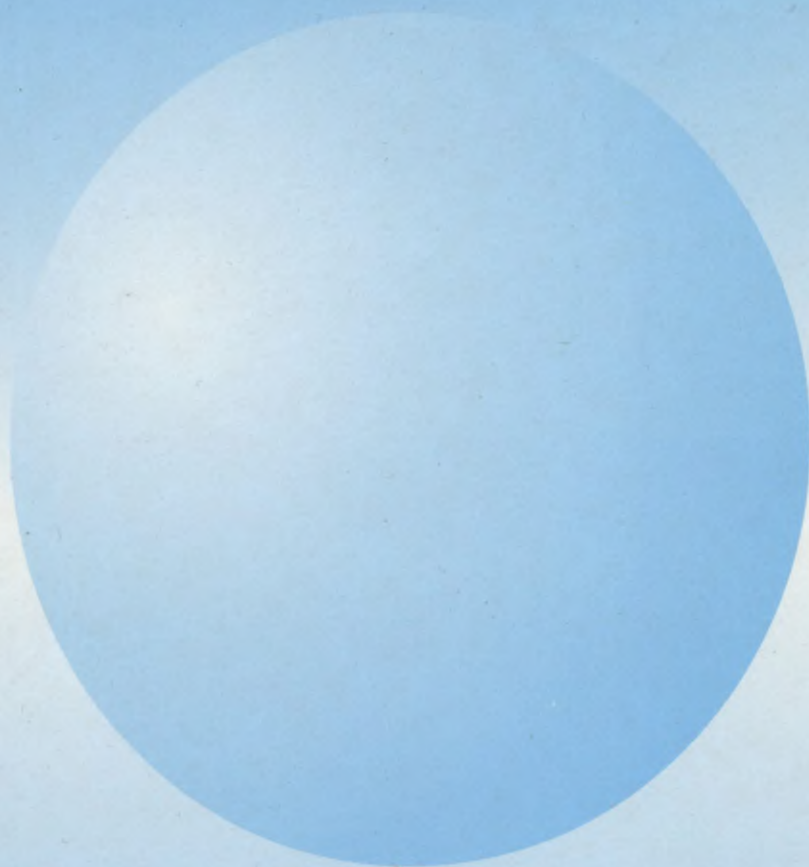

P.144/2

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ
I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

ZAGADNIENIA INFORMACJI NAUKOWEJ

WYDAWNICTWO

2005 WARSZAWA, nr 2 (86)

**INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ
I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH
UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO
•
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH**

ZAGADNIENIA INFORMACJI NAUKOWEJ

WARSZAWA 2005

NR 2 (86)

RADA REDAKCYJNA

Ewa BARTECZKO, Marcin DRZEWIECKI (przewodniczący), Henryk HOLLENDER,
Mieczysław MURASZKIEWICZ, Hanna POPOWSKA, Aleksander RADWAŃSKI,
Jadwiga SADOWSKA, Anna SITARSKA, Marta SKALSKA-ZLAT, Barbara SORDYŁOWA,
Henryk SZARSKI, Mieczysław SZYSZKO, Jan WOŁOSZ, Jadwiga WOŹNIAK,
Elżbieta Barbara ZYBERT

REDAKCJA

Bożenna BOJAR, redaktor naczelny
Zina JARMOSZUK (email: zj@nck.pl), sekretarz redakcji

Recenzent numeru

Wiesław Babik

Tłumaczenie tekstów

Małgorzata Kisilowska

Korekta

Jadwiga Krężlewicz

PL ISSN 0324-8194

**WYDAWNICTWO
SBP**

Dyrektor

Janusz Nowicki

**Zawartość tego czasopisma jest dokumentowana m.in. w „Library and
Information Science Abstracts” oraz „Knowledge Organization”.**

Adres Wydawnictwa:

ul. Konopczyńskiego 5/7
00-335 Warszawa
tel. 827-52-96

PRENUMERATA I SPRZEDAŻ

Dział Promocji i Kolportażu SBP
Al. Niepodległości 213, 02-086 Warszawa, tel. 825-50-24

Wydawnictwo SBP - Warszawa 2005. Nakład 400 egz

Ark. wyd. 7,5 Ark. druk. 7,25

Skład i łamanie: Krzysztof BRAWIŃSKI

Druk i oprawa: Z.P. Poligrafia

ul. Smulikowskiego 6/8, 00-389 Warszawa

I. ROZPRAWY, BADANIA, MATERIAŁY

KOMPATYBILNOŚĆ

Maria Bereśniewicz
Książnica Pomorska

*Kompatybilność, słownik języka polskiego,
słownik informatyczny, językoznawstwo, języki
informacyjno-wyszukiwawcze*

1. Definicje kompatybilności

1.1. Kompatybilność w słownikach ogólnych języka polskiego

Według *Praktycznego słownika współczesnej polszczyzny*¹ *kompatybilność*, ale w znaczeniu informatycznym i technicznym, to „cecha sprzętu, oprogramowania, nośników informacji lub danych, które – mimo różnych źródeł pochodzenia – mogą ze sobą współdziałać i zastępować się wzajemnie. Połączenia: **Kompatybilność danych**² – cecha danych umożliwiająca ich bezpośrednie wykorzystanie bez jakichkolwiek zabiegów adaptacyjnych na sprzęcie i w oprogramowaniu. **Kompatybilność elektromagnetyczna** – zgodność urządzeń i systemów elektrycznych i elektronicznych polegająca na tym, że mogą one jednocześnie harmonijnie działać na danym obszarze w określonych warunkach. **Kompatybilność programowa** – cecha komputera zapewniająca możliwość bezpośredniego (tzn. bez korzystania z procedur dostosowujących) eksploataowania całości lub części oprogramowania komputera innego typu. **Kompatybilność sprzętowa** – cecha komputera zapewniająca możliwość bezpośredniego dołączania do niego jednostek centralnych, urządzeń zewnętrznych lub kart układowych komputerów innego typu bez stosowania urządzeń dostosowujących”. Wyrażenia bliskoznaczne to *zgodność, odpowiedniość, przystawanie, kongruencja*; zaś antonimiczne – *niekompatybilność, niezgodność, inkongruencja*.

W znaczeniu językoznawczym – „właściwość relacyjna jednostek językowych i ich klas, polegająca na zdolności do regularnego współwystępowania w konstrukcjach składniowych: Rozróżnia się kompatybilność na płaszczyźnie semantycznej i na płaszczyźnie formalnej. O tym, że **kompatybilność seman-**

¹ *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. T. 17. Red. Halina Zgółkowa. Poznań 1998.

² Podkreślenia w tekście dokonane na użytek artykułu – MB.

tyczna nie implikuje **kompatybilności formalnej** i na odwrót, przekonuje nas możliwość tworzenia konstrukcji semantycznych, choć niegramatycznych, i konstrukcji gramatycznych i asemantycznych jednocześnie³.

Powyższe zestawienie znaczeń, dokonane w artykule słownika języka ogólnego, wskazuje na prezentację słowa *kompatybilność* jako terminu funkcjonującego w różnych leksykonach specjalistycznych – informatycznym, technicznym, językoznawczym. Jest więc jednostką słownictwa konwencjonalnego, terminem właściwości⁴.

Jako przymiotnik, wyrażenie *kompatybilny*, nosi następującą eksplikację semantyczną⁵: „taki, który może działać łącznie z innym czynnikiem lub elementem w sposób nie powodujący zakłóceń (znaczenie informatyczne, techniczne) oraz wzajemnie się uzupełniający, współgrający z czymś”; przy czym znaczenie „wzajemnie się uzupełniający, współgrający z czymś” zostało poparte przykładem następującego zastosowania: *kompatybilny zestaw mebli*.

Można założyć, przy wstępnych semantycznych rozważaniach i porównaniach, że *kompatybilność (kompatybilny)* jest wyrazem, który w uzusie utracił cechy terminu, czyli cechy wyrażenia specjalistycznego, jednocześnie znacznie poszerzając zakres denotacji, możliwych zastosowań (cytowane użycie: *kompatybilny zestaw mebli*). Znaczenia systemowe⁶ przestały być jedynym wymiarem w jego strukturze semantycznej: uzyskał dodatkowe aspekty znaczeń – w języku ogólnym (polskim). Potwierdzą to kolejne przykłady.

W pozostałych słownikach języka ogólnego – dwóch, które włączyły do swoich zasobów wyrażenie – *kompatybilność* zaprezentowana została w kategorii gramatycznej przymiotnika o znaczeniu: (1) „*działający bez zakłóceń łącznie z innym czynnikiem lub elementem; uzupełniający się wzajemnie, zgodny z czymś*”⁷, (2) wg artykułu hasłowego w *Innym słowniku języka polskiego PWN* – *kompatybilny* jest słowem książkowym, którego poprawność rozumienia została wyjaśniona metodą implikacji⁸: „1. Jeśli jedno urządzenie komputerowe jest kompatybilne z drugim, to oba mogą współdziałać w ramach jakiegoś systemu. Mówimy też, że dwa urządzenia są kompatybilne (...). Także o czymś, co dotyczy takich urządzeń. 2. Jeśli coś jest kompatybilne z czymś innym to jest z tym zgodne. Mówimy też, że dwie rzeczy są kompatybilne”⁹.

Chcąc wskazać na cechy dystynktywne wyrażenia *kompatybilny* jako naturalnej jednostki leksykalnej, można wyabstrahować i zestawić powtarzające się w definiowaniu określenia, takie jak: *działający z czymś łącznie i bez zakłóceń, uzupełniający się wzajemnie, współgrający z czymś, współdziałający, zgodny z czymś*.

1.2. Kompatybilność w ujęciu informatycznym

Zaprezentowane znaczenia leksykalne wskazują, że wyrażenie jest w „proweniencji semantycznej” terminem informatycznym. Encyklopedia informatyczna¹⁰ zaś tak oto definiuje: *Compatibility (zgodność)*: „1. Zdolność kompu

³ Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny. Op. cit.

⁴ Języki specjalistyczne – słownik terminologii przedmiotowej Red. nauk. Jerzy Lukszyn. Wyd. 2. Warszawa 2005.

⁵ Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny. Op. cit.

⁶ Języki specjalistyczne..., op. cit.

⁷ Słownik współczesnego języka polskiego. T. 2. Red. nauk. Bogusław Dunaj. Kraków 2000.

⁸ Krzysztof Szymanek: *Sztuka argumentacji*. Warszawa 2001.

⁹ Inny słownik języka polskiego PWN. T. 1. Red. nac. Mirosław Bańko. Warszawa 2000.

¹⁰ Microsoft encyklopedia komputerowa. Przekł. z jęz. ang. Piotr Kowalski, Zbigniew Szalbot, Anna Zawadzka. Warszawa 2002.

tera, dołączonego urządzenia, pliku danych lub programu do współpracy z tymi samymi poleceniami, formatami lub językami jak ich odpowiedniki. Pełna zgodność oznacza, że różnice w działaniu są niewidoczne dla ludzi i dla programów. 2. Zdolność dwóch komputerów do harmonijnej współpracy. Jeśli są zgodne, mogą w określonym stopniu się komunikować, współdzielić dane, czy uruchamiać te same programy. Na przykład, komputery Apple Macintosh i IBM PC są niezgodne, ponieważ nie mogą swobodnie komunikować się lub współdzielić danych bez pomocy specjalnych urządzeń i/lub oprogramowania służących za pośrednika lub konwerter. (...) 4. W odniesieniu do oprogramowania harmonijna współpraca na poziomie zadaniowym między programami i komputerami. Komputer zgodny pod względem oprogramowania wykonuje programy napisane do innego typu lub modelu komputera. Zgodność oprogramowania to zdolność programów do współpracy i wspólnego korzystania z danych. (...) Wszystkie typy zgodności oprogramowania stają się tym ważniejsze, im bardziej niemal podstawowym aspektem przetwarzania informacji staje się komunikacja komputerów, praca w sieci i transfer plików z programu do programu".

Według terminologii zebranej w Banku Terminów Znormalizowanych¹¹, prowadzonym przez Ośrodek Informacji i Dokumentacji Biura PKN, *kompatybilność* to „zdolność jednostki funkcjonalnej¹² do spełnienia wymagań określonego interfejsu¹³ bez większych modyfikacji”. Publikacja podaje synonimy wyrażenia w języku francuskim i angielskim, odpowiednio więc są to: *compatibilité*, *compatibility*.

Tak więc w kompendiach wiedzy i terminologii informatycznej, wyraz *kompatybilność* ma za synonim – *zgodność* i tak jest tłumaczony z języka angielskiego¹⁴.

W polskiej leksykografii informatycznej *kompatybilność*, jako zgodność, to „zdolność oprogramowania lub sprzętu do poprawnego działania mimo różnic wersji lub pochodzenia; możliwość funkcjonalnego zastępowania elementów systemu komputerowego. (...) Dwa systemy oprogramowania są zgodne (*compatible*), jeśli można wymieniać między nimi pliki danych”¹⁵.

Wynika więc, że interesujące nas słowo w informatycznym uzusie znaczy **zdolność oprogramowania i urządzeń** (jednostki centralnej i urządzeń peryferyjnych) **do współpracy, komunikacji, wymiany danych**.

1.3. Kompatybilność w ujęciu językoznawczym

Najpełniejszej w języku polskim prezentacji terminologii funkcjonującej w językoznawstwie ogólnym dokonano w pracy pod redakcją Kazimierza Polańskiego¹⁶. W niej synonimem interesującego nas wyrażenia hasłowego

¹¹ *Słownictwo znormalizowane – Technika informatyczna*. Oprac. Hanna Kłodnicka [et al.]. Warszawa 1999. Wcześniej w: PN-ISO/IEC 2382-1: wrzesień 1996 *Technika informatyczna. Terminologia. Terminy podstawowe*.

¹² Ibid.: „Jednostka funkcjonalna – część sprzętu komputerowego lub oprogramowania lub obu razem, zdolna wykonać określone zadanie”.

¹³ Ibid.: „Interfejs / styk – wspólna granica między dwiema jednostkami funkcjonalnymi, określona przez różne właściwości: funkcjonalne, połączeń fizycznych, wymiany sygnałów i ewentualnie inne właściwości tych jednostek”.

¹⁴ *Słownik pojęć komputerowych : [angielsko-polski]*. Pod red. Valerie Illingworth i Johna Daintitha. Warszawa 2004; Zdzisław Płoski: *Komputer, internet*. Warszawa 2001.

¹⁵ Z. Płoski: *Komputer.....*, op. cit.

¹⁶ *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Pod red. Kazimierza Polańskiego. Wyd. 2 popr. i uzupełn. Wrocław 1999. Wydanie pierwsze – 1995 r.

jest (również) *zgodność*, ale jego definicja różni się od definicji dotychczas zaprezentowanych. W językoznawczej specjalizacji i systemowości¹⁷ terminu *kompatybilność*, wyrażeniem kluczowym, wskazującym na cechę relewantną sytuacji wystąpienia *zgodności* jest **kookurencja**¹⁸. *Zgodność* to „właściwość relacyjna **jednostek jęz. i ich klas**, polegająca na zdolności do **regularnego współwystępowania** (kookurencji) **w ciągach syntagmatycznych**, czyli do wstępowania we wzajemne związki kookurencyjne (syntagmatyczne). Jest przeciwstawna inkompatybilności (niezgodności, ekskluzji), czyli wykluczaniu wzajemnych związków kookurencyjnych. O kompatybilności mówi się w odniesieniu do systemów znakowych z gramatyką, a więc do systemów, w których istnieją regularne, konwencjonalne i kategoryjne ograniczenia kookurencji”¹⁹.

Kompatybilność rozpatrywana jest na dwóch płaszczyznach: semantycznej i formalnej. Przykładem tej pierwszej jest znaczenie czasownika *posprzątać*, który wykazuje adekwatną, tzn. sensowną, relację w ramach semantycznej kookurencji z rzeczownikami – dla przykładu – desygnującymi przestrzeń (zamkniętą, wydzieloną, otwartą), jak *podworze*, *pole*, *droga*, *korytarz* (z kwalifikatorem – budownictwo). *Kompatybilność* formalna jednostek językowych i ich klas wyraża się w poprawności formalnej – w znaczeniu gramatycznej – konstrukcji. „Do konstrukcji gramatycznych należą m.in. grupy imienne złożone z przymiotnika i rzeczownika, np. *jasny kolor*, *niezwykła odwaga*, czy grupy werbalne złożone z czasownika lub przymiotnika i przysłowka, np. *śmiać się radośnie*, *niezwykle odważny*”²⁰.

W podsumowaniu należy dodać to, co zostało wskazane w *Praktycznym słowniku współczesnej polszczyzny*, że *zgodność* semantyczna, jak i formalna, są cechami „autarkicznymi”, tzn. całkowicie niezależnymi wobec siebie. *Kompatybilność* gramatyczna nie jest, nie musi być uwa.unkowana *zgodnością* semantyczną i odwrotnie, dla przykładu:

Z ciemnych chmur opadły marzenia – jako inkompatybilność semantyczna obecna w poprawnej konstrukcji syntagmatycznej.

1.4. Kompatybilność w teorii języków informacyjno-wyszukiwawczych

Terminologia lingwistyczna – metajęzyk – dla języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych na gruncie języka polskiego została zebrana i opracowana w dwóch publikacjach o charakterze słownika encyklopedycznego.²¹ *Kompatybilność* jako leksem, więc jako jednostka opisu słownikowego skodyfikowanej terminologii tej dziedziny, funkcjonuje od 2002 r., gdyż to w *Słowniku encyklopedycznym informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych* uzyskała swoje obowiązujące, systemowe znaczenie oraz kolejną semantyczną specjalizację²². *Słownik* nie traktuje *kompatybilności* jako wyabstrahowanego pojęcia, ale w kontekście: „**Kompatybilność języków informacyjno-wyszukiwawczych – podobieństwo języków** informacyjno-wyszuki-

¹⁷ Cechy terminów, wg: *Języki specjalistyczne...*, op. cit.

¹⁸ Wg *Encyklopedii językoznawstwa ogólnego* *kookurencja* – inaczej *współwystępowanie* – to „występowanie różnych elementów jęz. w tych samych kontekstach”

¹⁹ Loc. cit.

²⁰ Loc. cit.

²¹ *Słownik encyklopedyczny terminologii języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*. Red. nauk. Bożenna Bojar. Warszawa 1993; B. Bojar: *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*. Warszawa 2002.

²² *Języki specjalistyczne...*, op. cit.

wawczych **zapewniające pełną wzajemną przekładalność tekstów** tych języków. Polega ono na **identyczności struktury pól semantycznych** (planu treści) oraz **ekwiwalencji wykładników relacji syntagmatycznych, przy różnym planie wyrażania**. Jeśli języki informacyjno-wyszukiwawcze są kompatybilne, to można wymieniać między systemami informacyjnymi, które je stosują, charakterystyki wyszukiwawcze dokumentów”²³.

Pojęcie kompatybilności w polskojęzycznym piśmiennictwie bibliotekoznawczym i z zakresu informacji naukowej, ma swoje o wiele starsze wyjaśnienia²⁴, próby semantycznych charakterystyk, użycia – zarówno na gruncie rozważań z zakresu sensu stricto teorii systemów i języków, jak i w publicystyce bibliotekoznawczej.

Rzetelną monografią, która traktowała o zniesieniu trudności w wymianie informacji między systemami stosującymi różne języki informacyjno-wyszukiwawcze, była praca *Pojęcie spójności i metody jej osiągania w językach informacyjnych*²⁵. Eugeniusz Ścibor, koncentrując się na zagadnieniach konotacji i – w jej świetle – adekwatności wyrażań **spójność, zgodność, przekładalność, kompatybilność** przychylił się do wyboru określenia *spójność*.²⁶ Według E. Ścibora *spójność* (więc *kompatybilność*) jest wtedy **cechą systemów i języków informacyjnych, kiedy „mogą się łączyć, mają podobne parametry, i spotykają się (interferencja) lub przylegają do siebie w określony sposób. (...) gdy mówimy o spójności języków informacyjnych, to mamy na myśli (...) pewien ich system, pewną ich jednolitość, istniejącą lub zamierzoną”**²⁷.

Ewa Chmielewska-Gorczyca podjęła m.in. kwestię kompatybilności języków informacyjno-wyszukiwawczych, poruszając także koncepcję normalizacji, unifikacji opisu rzeczowego, która to pozwoliłaby na jednoczesne przeszukiwanie wielu baz danych. Normalizacja opisu wydawała się wyjściem z trudnej sytuacji wielojęzyczności²⁸ systemów informacyjno-wyszukiwawczych. „Nie ma jednak ona²⁹ polegać na stworzeniu jednego standardowego JIW jako obowiązującego dla wszystkich SIW, gdyż próby takie, wielokrotnie już podejmowane w przeszłości, okazały się całkowicie nieefektywne, ale na **współistnieniu różnych języków przy zapewnieniu możliwości przechodzenia z jednego na drugi**. Zjawisko to nazwane zostało w teorii SIW **kompatybilnością** (inaczej wymiennością, spójnością lub zgodnością)”³⁰. E. Chmielewska-Gorczyca podała też wyrażenie komplementarne³¹, funkcjonujące w brytyjskiej teorii systemów informacyjno-wyszukiwawczych, a mianowicie *konwertybilność* (ang. *convertibility*), tłumacząc jako *przekształcalność*.

²³ B. Bojar: *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i ...*, op. cit.

²⁴ *Słownik terminologiczny informacji naukowej*. Red. nac. Maria Dembowska. Wrocław 1979. W nim funkcjonuje hasło *kompatybilność oprogramowania*. Jego znaczenie jest takie, jak w kompendiach informatycznych. Wyrażeniem synonimicznym, przewidzianym przez słownik, jest *wymiennosc oprogramowania*.

²⁵ Lucyna Anna Bielicka, Janusz Paciejewski, Eugeniusz Ścibor: *Pojęcie spójności i metody jej osiągania w językach informacyjnych*. Warszawa 1984.

²⁶ Ibid. s. 6 i n.

²⁷ Ibid. s. 7.

²⁸ E. Ścibor pisze o „prolifracji” języków informacyjnych. Op. cit. s. 6.

²⁹ Normalizacja opisu rzeczowego.

³⁰ Ewa Chmielewska-Gorczyca: *Przekładalność języków informacyjno-wyszukiwawczych jako element kompatybilności systemów informacyjnych*. W: *Od kodu do kodu*. Warszawa 1987, s. 201-202.

³¹ (...) w opozycji (...), loc. cit.

Rozróżnia się jej dwa rodzaje: jedna zakłada mechaniczną zamianę informacji wynikowej na postać wymieniającą, druga – poddanie jej procesowi tłumaczenia, interpretacji, kondensacji. Jeżeli konwertybilność nie występuje ani w pierwszym rodzaju, ani drugim, mowa jest wtedy o kooperacji systemów. Warto – dla konfrontacji – podać, iż w cytowanej pracy E. Scibora³² pojęcie *convertibility* jest tłumaczone jako *zamiennosc*. Według niektórych z zaprezentowanych stanowisk badawczych³³ *convertibility* – jest niższym stopniem oceny współdziałania systemów, w sytuacji kiedy kompatybilność (wg terminologii E. Scibora – *spójność*) wyraża jej stopień najwyższy.

W wielu publikacjach Teresy Głowackiej na temat języka haseł przedmiotowych KABA funkcjonują wyjaśnienia semantyczne tego, co należy rozumieć przez kompatybilność języków. Dla przykładu jedno z nich: „wyraża się ona w **identyczności znaczenia, funkcji i zasad łączliwości** odpowiednich **wyrażeń** języka z innymi jednostkami leksykalnymi”, a także w „**zgodności metody i zasad gramatyki**”³⁴. W innym miejscu uzupełnia, iż chodzi o łączliwość „z innymi jednostkami języka odpowiednich wyrażeń poszczególnych języków”³⁵, a zgodność gramatyki języków kompatybilnych jest w istocie **wspólną gramatyką**³⁶. Ponadto, tak rozumiana kompatybilność nie oznacza identyczności zasobów leksykalnych. Warto zwrócić uwagę, iż T. Głowacka nie traktuje synonimicznie wyrażenia *spójność* w stosunku do wyrażenia *kompatybilność*³⁷.

Jadwiga Woźniak-Kasperek, na użytek publicystyczny, tak wyraziła istotę kompatybilności języków: „kompatybilne, czyli **podobne w stopniu zapewniającym wzajemną przekładalność ich tekstów**”³⁸. Kompatybilność języków informacyjno-wyszukiwawczych sprawia, iż *systemy, które je stosują, mogą wymieniać charakterystyki dokumentów oraz prowadzić wyszukiwania w dowolnie wybranym JIW*³⁹.

Warto zauważyć, iż J. Woźniak-Kasperek pomija jedno z istotnych definiujących określeń, z zasady używane przez T. Głowacką, czyli *identyczność* (języków), na rzecz *podobieństwa w stopniu zapewniającym*⁴⁰ (kompatybilność).

W świetle zaprezentowanych kilkunastu eksplikacji semantycznych, rozumienie kompatybilności na gruncie teorii języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych wykazuje pewne – oczywiście bardzo ogólne – podobieństwo do jej rozumienia funkcjonującego w informatyce, nie zaś – w językoznawstwie ogólnym. Gdyby podjąć się określenia znaczenia leksemu, łącząc dziedzinę teorii języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych z informatyką teoretyczną, powstałaby w miarę spójna konotacja. Wspólne dla obu dziedzin jest to, iż kompatybilność **odnosi się do systemów**, bądź ele-

³² Rozdział drugi w: *Pojęcie spójności i metody jej osiągnięcia...*, op. cit.

³³ E. Scibor przytoczył definicję B. Hammonda za A. N. Kulikiem

³⁴ Teresa Głowacka: *Język KABA i języki haseł przedmiotowych nowej generacji*. „Przegląd Biblioteczny” 2003 z. 1/2, s. 126. Także: *Język haseł przedmiotowych KABA. Zasady tworzenia słownictwa*. Praca zbiorowa pod red. Teresy Głowackiej. Warszawa 2000, s. 10-15.

³⁵ Ibid. s. 129.

³⁶ Ibid. s. 132.

³⁷ Implicitnie jest to zawarte w następującym zdaniu z artykułu: „Zadaniem Ośrodka Języka KABA jest również konsekwentne czuwanie nad **spójnością i kompatybilnością** języka KABA z językami RAMEAU i LCSH”. Op. cit. s. 134.

³⁸ Jadwiga Woźniak-Kasperek: *Kompatybilność – zaleta czy obciążenie?* „Bibliotekarz” 2005 nr 9, s. 14.

³⁹ Loc. cit.

⁴⁰ Loc. cit.

mentów systemów, i **relacji między nimi**: w informatyce są to urządzenia i programy komputerowe (czyli tzw. jednostki funkcjonalne), w teorii informacji naukowej – systemy i języki informacyjno-wyszukiawcze.

Na prezentację struktury pojęciowej *kompatybilności*, czy też na wskazanie przybliżonego centrum znaczeniowego, powinny złożyć się spotkane w materiale ekscerpcyjnym cechy dystynktywne, synonimy, deskrypcje takie jak: zgodność, jednolitość, przekładalność, współdziałanie, zdolność do współpracy, zdolność do komunikacji i wymiany danych, podobieństwo warunkujące przekładalność, interferencja⁴¹ (w znaczeniu – nakładanie się), wymienność, funkcjonowanie łącznie i bez zakłóceń, współistnienie – języków, programów, sprzętu – z możliwością przechodzenia z jednego na drugi, spójność.

2. Kompatybilność języków informacyjno-wyszukiawczych

Kompatybilność wyraża relację, w której argumentami są języki sztuczne. Dotyczy różnych języków informacyjno-wyszukiawczych, m.in. tych, które posługują się jednym językiem naturalnym, bądź takich, które oparte są na kilku językach naturalnych.⁴²

Powróćmy do kanonicznej definicji w teorii języków informacyjno-wyszukiawczych:

„*Kompatybilność języków informacyjno-wyszukiawczych* – podobieństwo języków informacyjno-wyszukiawczych zapewniające pełną wzajemną przekładalność tekstów tych języków. Polega ono na identyczności struktury pól semantycznych (planu treści) oraz ekwiwalencji wykładników relacji syntagmatycznych, przy różnym planie wyrażania. Jeśli języki informacyjno-wyszukiawcze są kompatybilne, to można wymieniać między systemami informacyjnymi, które je stosują, charakterystyki wyszukiwawcze dokumentów”⁴³.

Kompatybilność realizuje się na osi: podobieństwo/identyczność (języków) – przekładalność (tekstów). Spróbujmy tę definicję – w jej semantycznie kluczowych segmentach – porównać z tym, co o konkretnym kompatybilnym, języku – KABA⁴⁴ – piszą jego teoretycy, twórcy, użytkownicy.

2.1. Warunek kompatybilności języków: ich podobieństwo (jhp KABA – RAMEAU⁴⁵)

O podobieństwie języków, jako warunku kompatybilności, piszą i podkreślają to zarówno B. Bojar, jak i J. Woźniak-Kasperek.

Realizuje się ono **poprzez** – podkreślaną w wielu wypowiedziach T. Głowackiej – **identyczność**: identyczność struktur pól semantycznych, więc planu treści języków, przy jednoczesnej ekwiwalencji wykładników (wyrażeń) relacji syntagmatycznych.

Dla jasności, zestawiam systemowe obszary języka, uczestniczące w relacjach identyczności⁴⁶:

⁴¹ Okreslenia tego użył E. Ścibor: op. cit. s. 7.

⁴² Jadwiga Woźniak-Kasperek: *Kompatybilność...*, op. cit.

⁴³ Bożenna Bojar: *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i ...*, op. cit.

⁴⁴ KABA – Katalogi Automatyczne Bibliotek Akademickich.

⁴⁵ RAMEAU – Répertoire d'autorité-matière encyclopédique et alphabétique unifié.

⁴⁶ Przy czym, uczyni się to, mając w założeniu uwagę skierowaną wyłącznie na jhp KABA względem jhp RAMEAU i LCSH. LCSH – Library of Congress Subject Headings

- wyrażenia elementarne języka, czyli słownik: formalnie odmienne postaci fizyczne (inne języki bazowe),
- reguły tworzenia wyrażeń złożonych języka (zdań na poziomie morfologicznym): dążność do przejmowania schematów konstrukcji⁴⁷,
- przyporządkowanie wyrażeniom elementów rzeczywistości pozajęzykowej (reguły semantyki): permanentna dążność do identyczności,
- relacje między wyrażeniami w systemie języka (paradygmatyka języka): identyczność,
- relacje między wyrażeniami tworzącymi wyrażenia złożone języka (zдания na poziomie syntaktycznym), więc syntagmatyka języka: identyczność,
- reguły formułowania tekstów (w wymiarze kohezji i koherencji): identyczność.⁴⁸

Gramatyka, paradygmatyka – to obszary osiągniętej i realizowanej identyczności między językami. W kwestiach semantyki podkreślić ponownie należy, że formalna artykulacja znaczenia (pojęcia) realizuje się w każdym z nich odrębnie (języki narodowe). „Odpowiadającym sobie terminom nadaje się to samo znaczenie, wyznacza się ten sam zakres”⁴⁹, nie pomijając faktu, że „chodzi (...) o **znalezienie najwłaściwszej dla znaczenia** danego wyrażenia języka RAMEAU **formy**: poprawnej w języku polskim (...), spójnej ze słownictwem KABA i wyrażonej zgodnie z zasadami wspólnej gramatyki języków kompatybilnych (...)”⁵⁰. Piszemy także o procesie „naturalizacji francuskiego języka haseł przedmiotowych RAMEAU na język polski”⁵¹, jak również o „usiłnym naśladownictwie”⁵².

Przy tak ustalonych identycznościach, podobieństwach i różnicach, oczywistym się staje, iż trudności językowe przed którymi stoi jhp KABA – realizując postulat kompatybilności – to nie różnica form wyrazowych, ale semantyczna interferencja systemu języka naturalnego na semantyczne plany języka sztucznego oraz zagadnienie odmiennosci leksacji, czyli nazywania rzeczywistości, w różnych obszarach nauki, kultury i językach – narodowych. Kompatybilność jhp KABA czyniła z niego narzędzie wielojęzyczne, w którym funkcjonowały trzy wersje językowe (poziom języków narodowych).

W teorii informatyki mówi się o *shell* (ang.: powłoka, warstwa) – czyli o części systemu operacyjnego, w której oprogramowanie systemowe realizuje funkcje interfejsu z użytkownikiem. Wielojęzyczność (poziom języków etnicznych), połączona relacjami ekwiwalencji wyrażen, w sytuacji kompatybilności jest rodzajem interfejsu dla języka informacyjno-wyszukiwawczego, jako systemu znaczeń. Relacje ekwiwalencji, formułowane w jhp KABA, były⁵³ elementem budującym izomorfizm paradygmatyczny między językami.

⁴⁷ Dyskusyjny aspekt wymiaru zgodności języków; na ten temat passus w: T. Głowacka. *Język KABA i języki...*, op. cit. s. 130-131.

⁴⁸ Koncepcja schematu zasadniczo przejęta za: B. Bojar: *Związki teorii języków informacyjno-wyszukiwawczych z językoznawstwem*. „Zagadnienia Informatyki Naukowej” 2001 z. 2 (78) s. 14.

⁴⁹ G. Wilczyńska: *Kompatybilność...*, op. cit. s. 12.

⁵⁰ T. Głowacka: *Język KABA i języki...*, op. cit. s. 132.

⁵¹ Barbara Kotalska: *LCSH, RVM, RAMEAU, KABA – z doświadczeń współpracy nad językami haseł przedmiotowych*. „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” T. 79 (2003), s. 281.

⁵² Maria Burchard, Anna Kuciewicz: *Język haseł przedmiotowych XXI wieku*. „Przegląd Biblioteczny” 2004 z. 3/4, s. 204.

⁵³ W tej chwili budowanie relacji ekwiwalencji zostało zastąpione wyszukiwaniem ekwiwalentów, najchętniej z LCSH lub RVM. Nie jest to już jednak warunek konieczny funkcjonowania hasła w karcotece haseł wzorcowych jhp KABA. Za: M. Burchard, A. Kuciewicz: *Język haseł przedmiotowych...*, op. cit. s. 198.

2.2. Cel kompatybilności języków: przekładalność tekstów

Wielojęzyczny dostęp do hasła przedmiotowego realizowany jest poprzez zakładane w artykule przedmiotowym relacje odpowiedniości. Często podkreśla się, iż jest to ekwiwalencja wyszukiwawcza. W interaktywnym słowniku jhp KABA funkcjonują międzyjęzykowe powiązania wyrażen z „semantycznymi analogonami” w języku RAMEAU, LCSH, RVM⁵⁴. Można przypuścić, iż karta hasel wzorcowych jhp KABA pełni także funkcję „tablic przejścia” typu słownikowego – z **form** leksykalnych jednego **języka etnicznego** na inne.

Jednak sens kompatybilności języków informacyjno-wyszukiwawczych nie wyczerpuje się jedynie na staraniu – poprzez procedury ustalania relacji odpowiedniości – uzyskania pewnej transparentności⁵⁵ leksyki w warunkach jej wielojęzyczności. W kontekście powiązanych różnojęzycznych wyrażen mówi się o „przekładalności”, „translacji” – słownictwa⁵⁶ i języka⁵⁷. Sformułowania takie mogą być nieścisłe, niedoprecyzowane, bowiem o przekładalności w kompatybilności języków informacyjno-wyszukiwawczych mówi się jako o cesze charakterystyk wyszukiwawczych dokumentów⁵⁸, więc **przekładalności tekstów**. „Przekład rozumiany jest i definiowany albo jako proces (operacja) albo jako wynik tego procesu, czyli tekst przetłumaczony”⁵⁹. E. Chmielewska-Gorczyca powołuje się także na definicję tłumaczenia sformułowaną przez O. Wojtasiewicza, zgodnie z którą „operacja tłumaczenia polega na sformułowaniu w pewnym języku odpowiednika wypowiedzenia sformułowanego uprzednio w innym języku. Język jako system realizuje się w konkretnej sytuacji procesu komunikacyjnego w postaci tekstu, dlatego mówiąc o przekładzie z jednego języka na inny mamy do czynienia z pewnym rodzajem przekształcenia tekstu”⁶⁰.

Przekładalność charakterystyk wyszukiwawczych opiera się na zekwiwalentyzowanych wyrażeniach, tożsamej gramatyce oraz paradygmatyce. Przekład to najważniejszy pragmatyczny (i teleologiczny) wymiar kompatybilności. „Znaczenie tekstu tłumaczenia nie jest prostą sumą znaczeń wyrazów składających się na tekst”⁶¹. Wielojęzyczność powiązana relacjami ekwiwalencji realizuje nie tylko wygodną nawigację na poziomie leksykalnym języka. I nie tylko tak kompatybilność powinna być (potocznie) postrzegana. Sformułowanie metaopisu w języku kompatybilnym zakłada, że jest on w planie treści jeden – niezależnie od cech różnojęzycznego planu wyrażania, gdyż do jednego – tego samego – planu treści odwołują się języki kompatybilne. „Jest to (...) nie do osiągnięcia w najbliższym czasie dla innych jiw w Polsce”⁶².

⁵⁴ RVM – Repertoire de vedettes-matière.

⁵⁵ Microsoft encyklopedia..., op. cit. *Transparent* w znaczeniu pierwszym.

⁵⁶ G. Wilczyńska: *Kompatybilność...*, op. cit. s. 12.

⁵⁷ B. Kotalska: *LCSH, RVM, RAMEAU, KABA...*, op. cit. s. 284; T. Głowacka: *Język KABA i języki...*, op. cit. s. 129; E. Chmielewska-Gorczyca: *Przekładalność języków...*, op. cit. s. 208.

⁵⁸ B. Bojar: *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i...*, op. cit.

⁵⁹ E. Chmielewska-Gorczyca: *Przekładalność języków...*, op. cit. s. 202.

⁶⁰ Ibid. s. 202-203.

⁶¹ Ibid. s. 209.

⁶² *Język hasel przedmiotowych KABA...*, op. cit. s. 10.

Summary

The lexical meanings of compatibility are presented, being used both in general Polish language and in specialist vocabularies (technological jargons) - computer, linguistic, theory of information-retrieval languages. Also distinctive features of a compatibility semantics are listed. Among many meanings and applications the one is specified, functioning in theory of information-retrieval languages and systems. Definition conditions of information-retrieval languages' compatibility and relations joining compatible languages were indicated, using an example of the KABA subject headings. A condition of concordance consists of their mutual grammatical (syntax), semantic and paradigmatic identity. Translatability of subject information-retrieval descriptions of documents is a pragmatic aspect of compatible languages.

MODEL OPISU DOKUMENTU WEDŁUG FRBR (FUNCTIONAL REQUIREMENTS FOR BIBLIOGRAPHIC RECORDS)

Agnieszka Filipek
Biblioteka Narodowa

*Opis dokumentu, FRBR, model FRBR, opis
bibliograficzny*

Wprowadzenie

Dynamiczny rozwój technologii informatycznych ostatnich lat wpłynął decydująco na sposób opisu dokumentów i – w konsekwencji – korzystania ze źródeł informacji. Automatyzacja umożliwia współkatalogowanie oraz wymianę danych pomiędzy ośrodkami w kraju i w ramach współpracy międzynarodowej na niespotykaną do niedawna skalę, a elektroniczne bazy danych umożliwiają zastosowanie wiązanych metod wyszukiwania, które w niewielkim stopniu można było prowadzić w archaicznym już katalogu kartkowym. Dzięki komputeryzacji upowszechniły się nowe formy dokumentów na nośnikach elektronicznych, zaczęto na szeroką skalę pozyskiwać informacje z Internetu. Krąg osób korzystających z zasobów informacji powiększył się i zróżnicował. Wszystkie te zmiany pociągnęły za sobą potrzebę gruntownej weryfikacji zasad katalogowania, w których kluczową rolę pełni rekord bibliograficzny.

Zagadnienie użyteczności zbiorów zautomatyzowanych jest głównym tematem jednego z najważniejszych raportów IFLA ostatnich lat: *Functional Requirements for Bibliographic Record (FRBR)*. Propozycja jego przygotowania została wysunięta na Seminarium IFLA, które odbyło się w Sztokholmie w 1990 r. Poruszono wtedy kwestie dotyczące funkcji, zawartości i użyteczności rekordów bibliograficznych. Wskazano na rozbieżności występujące w zasadach katalogowania pomiędzy poszczególnymi bibliotekami, utrudniające wymianę danych lub współkatalogowanie. Wspomniano również o skutkach ograniczania wydatków na działalność bibliotek, przez co nadążanie z rejestracją rosnącej produkcji wydawniczej odbywa się kosztem niejednolitego upraszczania opisów bibliograficznych. Postanowiono ponownie zbadać schemat użytkowania danych, opracowując nowy, uniwersalny wzorzec rekordów bibliograficznych, w oparciu o który poszczególne centrale bibliograficzne mogłyby ujednolicić metody katalogowania.

Do realizacji zadań przedstawionych w Sztokholmie IFLA powołała odrębną Grupę Badawczą ds. FRBR. W skład zespołu weszli specjaliści z dwóch działów IFLA: Sekcji ds. Katalogowania (*Section on Cataloguing*) oraz Sekcji ds. Klasyfikacji i Indeksowania (*Section on Classification and Indexing*). Opracowanie wstępnego projektu zajęło trzy lata i trwało od 1992 do 1995 r. Zgodnie z założeniami, należało stworzyć uniwersalny model koncepcyjny, który posługiwałby się ogólną terminologią zrozumiałą dla wszystkich i niezależną

od konwencji stosowanych w przepisach katalogowania, formatach czy systemach komputerowych. Do wyłonienia kluczowych elementów, charakterystycznych dla zbiorów bibliograficznych, wykorzystano metodę zwaną analizą jednostek i relacji (*entity-relationship analysis*), stosowaną pierwotnie przy tworzeniu relacyjnych baz danych. Poszczególnym funkcjom rekordu przypisano odpowiednie wartości, zakładając, że w oparciu o ten szablon dokonywana będzie ocena funkcjonalności systemów operujących rekordami bibliograficznymi.

Dodatkowo zespół został zobowiązany do określenia zaleceń wytyczających podstawowy poziom użyteczności oraz zestawu elementów rekordów bibliograficznych. Do ich sformułowania posłużył model FRBR. Zalecenia skierowane zostały do narodowych central bibliograficznych, które są odpowiedzialne za prawidłową rejestrację bibliograficzną piśmiennictwa swojego kraju i uczestniczą w wymianie danych na forum międzynarodowym.

Pierwszej weryfikacji opracowania dokonali specjaliści, poproszeni o wyrażenie opinii. Następnie przeprowadzono ogólnoświatową ankietę, dzięki której wszyscy zainteresowani mieli możliwość zapoznania się z tekstem projektu i wyrażenia własnych zastrzeżeń. Po rozpatrzeniu nadesłanych uwag autorzy FRBR wprowadzili odpowiednie zmiany do tekstu raportu. Ostatecznie dokument został zatwierdzony przez Komisję Stałą Sekcji ds. Katalogowania IFLA (*Standing Committee of the IFLA Section on Cataloguing*) w 1997 r., a rok później raport ukazał się drukiem. Opracowanie udostępniono również w wersji elektronicznej na stronach serwisu internetowego IFLA.

Raport o FRBR

FRBR niewątpliwie wpisuje się w ciąg dokonań IFLA w zakresie ujednolicania zasad katalogowania zbiorów bibliotecznych. Autorzy raportu nawiązują we wstępie do najważniejszych osiągnięć IFLA w tej dziedzinie, tj. do tzw. zasad paryskich (*Paris Principles*) z 1961 r. oraz do zasad ISBD (*International Standard Bibliographic Description*). Zwracają przy tym uwagę, że pomimo ich upowszechnienia nie udało się zapobiec występowaniu rozbieżności w wytycznych tworzonych przez poszczególne ośrodki bibliograficzne czy międzynarodowe organizacje normalizacyjne. Różnice te stały się tym bardziej widoczne, gdy doszła możliwość współkatalogowania i wymiany danych w sposób zautomatyzowany. Dotyczy to także rozbudowy baz danych o rejestrację dokumentów publikowanych na nośnikach elektronicznych i zasoby informacji udostępnianych w Internecie. Równie istotne okazało się ponowne rozpoznanie potrzeb użytkowników poruszających się po zbiorach informacji i wskazanie możliwości skuteczniejszego na nie odpowiadania.

Specjaliści od zasad opisu bibliograficznego, którzy spotkali się w Sztokholmie w 1990 r., stwierdzili, że rozwiązanie napotkanych problemów może przynieść opracowanie uniwersalnej metody analizy i oceny funkcji rekordu bibliograficznego, która umożliwiłaby porozumienie różnych środowisk uczestniczących w gromadzeniu i udostępnianiu źródeł informacji. To zadanie miał spełnić przedstawiony w raporcie model FRBR. W odrębnej części dokumentu określono zalecenia dotyczące minimalnego zestawu elementów oraz podstawowy wykaz funkcji rekordu bibliograficznego. Wytyczne skierowano do narodowych central bibliograficznych, które stosują znacząco różne metody rejestracji danych, wynikające często z odmiennych tradycji i lokalnych

potrzeb. Utrudnienia w wymianie danych pogłębił także zaobserwowany proces upraszczania opisów bibliograficznych, gdyż każdy z ośrodków czyni to w nieco odmienny sposób.

Autorzy opracowania analizowali zasady opisu dokumentów oraz struktury i funkcji rekordu bibliograficznego, opierając się m.in. na opublikowanych już opracowaniach IFLA: *International Standard Bibliographic Description – ISBD*, *Guidelines for Authority Records and Reference Entries – GARE*, *Guidelines for Subject Authority and Reference Entries – GSARE* i *UNIMARC Manual*. Warto nadmienić, że w Załączniku A znajdującym się na końcu raportu zestawiono atrybuty jednostek modelu FRBR z odpowiadającymi im elementami danych ISBD, GARE, GSARE i – tam, gdzie to było możliwe – z polami formatu *UNIMARC Manual*. Dzięki temu łatwiej zrozumieć zakres pojęć użytych w FRBR, zwłaszcza tym, którzy znają wymienione standardy IFLA opisu bibliograficznego i haseł wzorcowych.

Definicja samego rekordu bibliograficznego nie uległa zmianie. W FRBR jest on rozumiany jako zbiór następujących elementów:

- a) dane opisu bibliograficznego (tytuł i oznaczenia odpowiedzialności, wydanie, uwagi i inne elementy zgodne z ISBD);
- b) indeksowane elementy tytułu, haseł osobowych, ciał zbiorowych oraz haseł przedmiotowych;
- c) symbole klasyfikacji dokumentów (np. UKD);
- d) adnotacje (np. streszczenia, abstrakty);
- e) dane o lokalizacji egzemplarza w bibliotece (np. data akcesji, sygnatura).

Analiza haseł formalnych i rzeczowych ograniczona została jedynie do roli, jaką pełnią w rekordzie bibliograficznym. Pominięto dane typowe dla rekordów wzorcowych (np. dane o autorze, źródła informacji) i rekordów zasobu, czyli egzemplarza. Model funkcjonalny dla rekordów wzorcowych jest w trakcie opracowywania i na razie dostępny jest jego projekt pt. *Functional Requirements for Authority Records (FRAR)*.

Autorzy FRBR uwzględnili wielostronne możliwości opisu jednostek w rekordzie bibliograficznym. W katalogowaniu spotykamy się z różnymi dokumentami pod względem ich typów (tekstowe, kartograficzne, audiowizualne, ikonograficzne, trójwymiarowe, muzykalia), nośników (papier, taśma filmowa i magnetyczna, dysk optyczny itp.), form fizycznych (książka, dysk, kaseta itp.), technik zapisu (akustyczna, mechaniczna, cyfrowa itp.) – rekordy bibliograficzne z powodzeniem mogą być stosowane w katalogowaniu zbiorów nie tylko bibliotecznych, ale i muzealnych, archiwalnych itp.

Zróznicowana jest także grupa użytkowników informacji bibliograficznych, są nimi: bibliotekarze, czytelnicy, studenci, naukowcy, wydawcy, księgarze, pośrednicy informacji, redaktorzy itd. Tak samo liczne są cele, które można osiągnąć, wykorzystując system danych rejestrowanych w rekordach bibliograficznych. Na przykład, poza wyszukiwaniem konkretnych egzemplarzy można prowadzić statystykę wydawniczą lub sprawdzić, ile jest dostępnych dokumentów na dany temat i na danym nośniku, i czy w ogóle takie dokumenty istnieją.

W modelu należało zatem posłużyć się pojęciami ogólnymi. Podstawowymi elementami modelu są jednostki i ich atrybuty oraz relacje występujące między nimi (szczegółowo omówione w części dotyczącej struktury modelu). Również potrzeby użytkowników określone zostały jako działania, które podej-

mują, poruszając się po źródłach informacji. Czynności podzielono na cztery kategorie i polegają na tym, aby:

- **znaleźć** (*find*) informacje poprzez określone kryterium wyszukiwania (np. określony temat, autor),
- **rozpoznać** (*identify*) w wyszukanyim zbiorze dane interesujące użytkownika (tj. zidentyfikować dokument, aby np. upewnić się, że opis w rekordzie odpowiada temu dokumentowi, którego użytkownik poszukiwał);
- **wybrać** (*select*) dokument, który mu odpowiada (np. określone wydanie, nośnik);
- **uzyskać** (*obtain*) dostęp do wybranego dokumentu (np. informacje o warunkach wypożyczenia książki).

Należy jednak podkreślić, że FRBR nie zawiera ścisłych wytycznych, jak *ISBD*, a opracowany schemat nie jest gotowym modelem danych, który można by było bezpośrednio zastosować w katalogowaniu. Model FRBR jest modelem koncepcyjnym¹ i jego implementacja wymaga – jak sugeruje tekst raportu – zaadaptowania zasad rejestracji i narzędzi technologicznych (programy, formaty itp.), które są stosowane w poszczególnych bibliotekach.

Struktura modelu FRBR

Główna część raportu IFLA skupia się na opisie modelu funkcjonalności rekordów bibliograficznych. Model FRBR jest, jak już wspomniano, modelem koncepcyjnym, określającym ogólnie powiązania występujące pomiędzy elementami danych rekordu bibliograficznego i potrzebami użytkowników. Zgodnie z założeniem model FRBR miał być niezależny od obowiązujących przepisów katalogowania, formatów i programów. Dlatego stworzono unikalną terminologię, aby była zrozumiała, czytelna i spójna dla różnych środowisk bibliotekarskich na świecie.

Przy opracowywaniu modelu FRBR wykorzystano metodę analizy jednostek i relacji. Operuje się w niej trzema typami elementów, którymi są: jednostki (*entities*) i ich atrybuty (*attributes*) oraz relacje (*relationships*). W modelu FRBR jednostki są przedmiotem opisu bibliograficznego, atrybuty są ich właściwościami, a relacje wskazują powiązania występujące pomiędzy tymi elementami i w ich obrębie.

W modelu FRBR zdefiniowano dziesięć jednostek, dzieląc je na trzy grupy:

1/ dzieło, realizacja, materializacja i egzemplarz – to jednostki opisu rekordu bibliograficznego; są to wytwory intelektualnego lub artystycznego wysiłku;

2/ osoba, ciało zbiorowe – to jednostki odpowiedzialne za intelektualną lub artystyczną zawartość, wydanie i rozpowszechnianie jednostek grupy pierwszej.

3/ pojęcie, rzecz (obiekt, przedmiot), wydarzenie i miejsce – to jednostki określające temat dzieła.

Pierwsza grupa zawiera jednostki kluczowe dla rekordu bibliograficznego, gdyż są przedmiotem opisu i celem wyszukiwania. Jako jedyne w modelu tworzą układ hierarchiczny, w którym nadrzędną rolę pełni dzieło (patrz rys. 1).

Dzieło (*work*) jest samoistnym wytworem intelektualnym lub artystycznym. Nie ma odpowiednika materialnego i rozpoznajemy je poprzez różne

¹ Zakres pojęcia modelu koncepcyjnego pokrywa się z definicją schematu czy wzoru, który rozumiemy jako uproszczony – co nie oznacza, że nieskomplikowany – opis danej rzeczywistości (układu). Nie jest konstrukcją fizyczną, ale pojęciową.

jego realizację. Rozważmy to na przykładzie *Małego Księcia* Antoine de Saint-Exupéryego. Zanim powstał tekst spisany przez pisarza, wprawdzie był twórczy pomysł. Ten tekst, jak i liczne tłumaczenia, które potem powstały, odnoszą się nadal do jednej konkretnej idei, tej szczególnej, twórczej koncepcji istniejącej w powszechnej świadomości jako „Mały Książę”.

Dzieło w FRBR jest bytem abstrakcyjnym, dlatego trudno ściśle wyznaczyć jego zakres. Wskazanie granicy pomiędzy jednym a drugim dziełem zależy może od tradycji kulturowych. Przyjęto, że **odmienne dzieło** powstaje wówczas, gdy jego przekształcenie wymagało znacznego wysiłku intelektualnego lub artystycznego, np. parafraza, przeróbka, adaptacja, parodia, muzyczna wariacja na dany temat, swobodna transkrypcja kompozycji muzycznej, abstrakt, streszczenie, wyciąg. Natomiast kolejne wydania, wznowienia, poszerzenia, skrócenia tekstów, dodana część lub akompaniament do kompozycji muzycznej, tłumaczenia, transkrypcje i aranżacje muzyczne, dubbing i listy dialogowe w filmie są to już **odmienne realizacje dzieła**.

Określenie tej jednostki pozwala na pośrednie powiązanie wszystkich realizacji danego dzieła, może być również wykorzystane jako dzieło nadrzędne dla dzieł, które są ze sobą treściowo powiązane, lecz których nie można połączyć relacją bezpośrednią (np. *Trylogia* Henryka Sienkiewicza jako dzieło nadrzędne dla poszczególnych jej części: *Ogniem i mieczem*, *Potop* i *Pana Wołodyjowskiego*). Co istotne, jedynie wobec dzieła tworzy się w FRBR relacje przedmiotowe (zob. rys. 3).

Realizacja (*expression*) jest intelektualnym lub artystycznym wyrażeniem dzieła w postaci zapisu alfanumerycznego, notacji muzycznej, układu choreograficznego, dźwięku, obrazu, obiektu, ruchu, lub dowolnej ich kombinacji. Realizacja jest pojęciem abstrakcyjnym, a forma realizacji jest rozumiana jako sposób wyrażenia dzieła, np. *Mały Książę* może być wyrażony w formie tekstu, słowa mówionego, obrazu filmowego itd. Zakres pojęcia nie obejmuje formy fizycznej, np. okładki, strony tytułowej czy rodzaju czcionki, która nie stanowi integralnej części realizacji dzieła (nie powstanie nowe dzieło ani realizacja nie zmieni się ze względu na zmianę kroju czcionki).

Nowa realizacja powstaje w momencie zmiany formy zapisu zawartości intelektualnej lub artystycznej dzieła (np. przełożenie notacji muzycznej na dźwięk). Rozróżnienie pomiędzy odmianami realizacji może wynikać z samej istoty dzieła oraz z potrzeb wykazanych przez użytkowników. Rekord bibliograficzny zawsze rozróżni odmienne formy zapisu bez względu na istotę dzieła (np. realizację dzieła w zapisie nutowym od dźwiękowego). Realizacje w jednej formie zapisu, np. kolejne wydania, są identyfikowane pośrednio poprzez opis sporządzany na poziomie niższym, tj. materializacji (np. oznaczenie wydania), która ucieleśnia realizację. Natomiast rozróżnienie, które wymagałoby pogłębionej analizy czy szczegółowych porównań, powinno mieć na względzie rangę dzieła oraz potrzeby użytkowników.

Wyróżnienie realizacji służy ukazaniu różnic w sposobach wyrażenia danego dzieła (głównie rodzaju języka i formy zapisu). Ponadto, istnieje możliwość utworzenia relacji między poszczególnymi realizacjami dzieła (np. tekst, który był podstawą przekładu, partytura wykorzystana w musicalu). Realizacje można również grupować pośrednio pod wspólną dla nich nazwą dzieła. Realizacja łączy pośrednio materializacje, które ją ucieleśniają, wskazując na ich zgodność pod względem zawartości intelektualnej lub artystycznej.

Materializacja (*manifestation*) jest fizycznym ucieleśnieniem realizacji danego dzieła. Jest to pierwsza jednostka modelu, która ma cechy materialne. Termin ten obejmuje jednostki o tej samej zawartości intelektualnej lub artystycznej oraz formie fizycznej. **Odpowiednikiem materializacji w dotychczasowych zasadach katalogowania jest wydanie.**

Różnice pomiędzy materializacjami są wyznaczone przez ich odmiennność pod względem fizycznym. Każda zmiana w formie materializacji pociąga za sobą utworzenie nowej materializacji, na przykład: nowe wydanie, zmiana układu typograficznego, czcionki, oprawy itp. Jeśli w procesie wydawniczym nastąpi zmiana nie tylko w formie, ale i w zawartości intelektualnej lub artystycznej jednostki, wówczas skutkuje to powstaniem nowej materializacji w nowej realizacji dzieła.

Jedna materializacja posiada najczęściej wiele egzemplarzy. Jednakże zdarza się, że będzie tylko jeden egzemplarz, na przykład rękopis. Wyróżnienie tej jednostki pozwala pogrupować ze sobą wszystkie jej egzemplarze.

Egzemplarz (*item*) jest pojedynczą kopią danej materializacji. Jest obiektem materialnym i jednostkowym, na przykład egzemplarz książki jednotomowej (egzemplarzem jest także książka wydana w dwóch osobno oprawionych tomach). **Egzemplarz odzwierciedla cechy materializacji.** Wyróżnienie tej jednostki pozwala na identyfikację poszczególnych egzemplarzy danej materializacji. Dane egzemplarza nie są przedmiotem analizy FRBR, ponieważ są rejestrowane w rekordzie zasobu.

Druga grupa jednostek FRBR to osoba i ciało zbiorowe, odpowiedzialne za zawartość intelektualną lub artystyczną dzieła.

Osoba (*person*) to indywidualny człowiek, na przykład autor, tłumacz, redaktor opracowania, reżyser, aktor, którego identyfikujemy najczęściej poprzez imię, nazwisko, daty życia lub inne dopowiedzenia. Wyróżnienie tej jednostki pozwala na identyfikację i nazwanie danej osoby niezależnie od formy, w jakiej jej dane zostaną określone na poziomie realizacji czy materializacji (np. pseudonim, kryptonim). Ponadto, pozwala na ustanowienie dwóch typów relacji: a) osoby z dziełem, realizacją czy materializacją, za których treść lub formę jest odpowiedzialna; b) osoby z dziełem, którego tematem jest ta osoba.

Ciało zbiorowe (*corporate body*) zdefiniowano jako organizację lub zespół osób i/lub organizacji tworzących jedność. Termin ten obejmuje jednostki mające nazwę własną, jednostki administracyjne danego kraju oraz te, które identyfikuje się pod nazwą imprezy (konferencje, wystawy, spotkania itp.). Chodzi zarówno o jednostki, które istnieją, jak i te, które zakończyły swoją działalność. Ciało zbiorowe może być zarówno jednostką odpowiedzialną za treść dzieła, jak i będącą tematem danego dzieła. Wyróżnienie tej jednostki umożliwia identyfikację danej jednostki niezależnie od formy, jaką może przybrać jej nazwa w poszczególnych realizacjach czy materializacjach danego dzieła. To z kolei pozwala na przyporządkowanie ciała zbiorowego do dzieła, realizacji lub materializacji, za których treść lub formę jest odpowiedzialne (patrz rys. 2) lub do dzieła, którego jest treścią (patrz rys. 3).

Trzecia grupa jednostek dotyczy przedmiotu treści danego dzieła. Są to: pojęcie, rzecz, wydarzenie, miejsce.

Pojęcie (*concept*) zdefiniowane jest jako koncepcja lub idea. Odnosi się do zbioru pojęć abstrakcyjnych, które mogą być tematem danego dzieła, takich jak dziedziny wiedzy, dyscypliny naukowe, ideologie, religie, teorie, kie-

runki w nauce, kulturze, sztuce, procesy, technologie, na przykład Chrześcijaństwo, Ekonomia, Romantyzm, Chemia, Impresjonizm. Wyróżnienie tej jednostki pozwala nazwać i zdefiniować dane pojęcie bez względu na formę jego nazwy występującej w poszczególnej realizacji, materializacji danego dzieła. Zdefiniowanie pojęcia jako jednostki pozwala na uwidocznienie relacji zachodzącej pomiędzy pojęciem i dziełem.

Rzecz (*object*) jest to obiekt materialny. Termin ten odnosi się do licznej klasy obiektów, które mogą być przedmiotem treści dzieła: są to rzeczy żywe i nieożywione, występujące w przyrodzie lub stworzone przez człowieka. Wyróżnienie tej jednostki pozwala na nazwanie i zdefiniowanie obiektu, bez względu na jego formę w realizacji i materializacji danego dzieła. Pozwala na uwidocznienie relacji pomiędzy jednostkami rzecz – dzieło.

Wydarzenie (*event*) to działanie lub zdarzenie, które jest przedmiotem treści dzieła, czyli wydarzenie historyczne, epoka, okres czasu itp., np.: Złoty Wiek, Epoka brązu, Powstanie Warszawskie.

Miejsce (*place*) to termin dotyczący zarówno miejsc na ziemi, jak i poza nią, historycznych i istniejących współcześnie. Zalicza się do nich nazwy geograficzne i jednostek podziału geopolitycznego, które są przedmiotem treści dzieła. Wyodrębnienie tej jednostki pozwala na nazwanie i zdefiniowanie miejsca, bez względu na to, jaką formę przybierze w realizacji i materializacji danego dzieła. Pozwala na uwidocznienie relacji pomiędzy miejscem i dziełem.

Struktura modelu pozwala na jego rozbudowę o podzbiory, których struktura jest analogiczna do modelu podstawowego: dzieło – realizacja – materializacja – egzemplarz. Dzieło może reprezentować zbiór dzieł podzbioru (np. antologia, albo utworzenie serii z samoistnych książek). Każde dzieło podzbioru staje się wtedy dziełem dla swojej realizacji, materializacji i egzemplarza, a z drugiej strony jest przyporządkowane do dzieła nadrzędnego i w ten pośredni sposób jest powiązane z innymi dziełami podzbioru.

Ponadto każda z wymienionych wyżej jednostek, od dzieła po wydarzenie, może być przedmiotem treści dzieła (patrz rys. 3). Należy przy tym pamiętać, że jedynie wobec dzieła można tworzyć relację tematyczną.

W modelu FRBR każdy typ jednostki jest charakteryzowany przez zbiór atrybutów (właściwości). Atrybuty służą użytkownikowi do formułowania zapytań i interpretacji wyników wyszukiwania informacji na temat danej jednostki. Wartości atrybutów rozpoznajemy na podstawie jednostki (są to niejako cechy „wrodzone” np. dane ze strony tytułowej, forma, objętość) lub poprzez informacje pochodzące z zewnątrz (te są z kolei cechami „nabytymi” np. sygnatura). Jednemu atrybutowi może odpowiadać jedna lub więcej niż jedna wartość, na przykład dla atrybutu „nośnik fizyczny” w odniesieniu do książki to „papier”; jeśli książka ma dwóch wydawców mamy dwie wartości dla atrybutu „oznaczenie wydania”.

W modelu FRBR definicje atrybutów zostały określone bardzo ogólnie i nie stanowią zasad opracowania zbiorów. Mimo to mocują model w bardziej konkretnej przestrzeni, zbliżonej do ISBD. Atrybutami dzieła są w FRBR: tytuł, gatunek lub rodzaj literacki (np. powieść, sztuka itp.); data powstania lub pierwszej publikacji; inne cechy szczególne, poprzez które można rozróżnić dwa dzieła o takich samych tytułach; określenie ciągłości (np., aby wskazać, czy dzieło jest wydawnictwem zwartym czy ciągłym); kategorie użytkowników (np. dzieci, młodzież, dorośli itp.). Z kolei atrybutami realizacji są: tytuł, forma zapisu i język realizacji. Materializacja obejmuje przede wszystkim elementy

opisu bibliograficznego: tytuł, oznaczenie odpowiedzialności, strefa wydania, miejsce publikacji, wydawca, data wydania, oznaczenie serii, opis fizyczny. Natomiast egzemplarz zawiera m.in.: identyfikator (np. sygnatura), sposób i datę nabycia (akcesja), miejsce przechowywania. Atrybuty osoby to imię i nazwisko, daty (np. urodzin, śmierci), tytuły (np. papież) i inne określenia ją wyróżniające. Ciało zbiorowe wyznacza m.in. nazwa, numeracja, miejsce działalności i data powstania. W przypadku trzeciej grupy jednostek FRBR – pojęcie, rzecz, wydarzenie i miejsce – ich atrybutami są terminy, które je określają.

Trzecim elementem modelu są *relacje*. Służą ukazaniu powiązań łączących poszczególne jednostki FRBR, dzięki czemu możliwe jest ich logiczne grupowanie. Kluczowe są dla modelu relacje występujące pomiędzy jednostkami grupy pierwszej: dzieło „jest wyrażone przez” realizację, realizacja „jest ucieleśniana przez” materializację, materializacja „jest egzemplifikowana przez” egzemplarz (rys. 1). Relacje te mogą iść w kierunku odwrotnym i wówczas dana relacja stanowi jednocześnie definicję jednostki, tzn. egzemplarz „jest jednostką” materializacji, materializacja „jest ucieleśnieniem” realizacji, a realizacja „jest wyrażeniem” dzieła. Zakłada się przy tym warunek ilościowy, to znaczy, że jedno dzieło może mieć wiele realizacji, ale jedna realizacja może być wyrażeniem tylko jednego dzieła; realizacja może mieć wiele materializacji, a jedna materializacja może być ucieleśnieniem wielu realizacji; jedna materializacja może mieć wiele egzemplarzy, ale egzemplarz może dotyczyć tylko jednej materializacji. Pomiedzy tymi jednostkami zachodzi jedyna w modelu relacja hierarchiczna. Tworzą one jeden łańcuch powiązań od dzieła do egzemplarza. Materializacja zawiera w sobie te relacje, które wystąpiły na dwóch wyższych poziomach: realizacji i dzieła (FRBR nie wspomina o danych egzemplarza, bowiem te są rejestrowane poza rekordem bibliograficznym). Ponadto relacje, wiążąc zależne od siebie jednostki, wykazują jednocześnie charakter tego powiązania (np. że dana jednostka jest reprodukcją, adaptacją itd.).

Poza bezpośrednimi odniesieniami model FRBR pozwala na grupowanie jednostek w relacji pośredniej pod wspólną dla nich nazwą jednostki nadrzędnej, np. wszystkie realizacje danego dzieła pod wspólną nazwą dzieła.

Pomiedzy jednostkami grupy pierwszej występują również relacje w obrębie jednego typu jednostki: pomiędzy dziełami, realizacjami tego samego dzieła, materializacjami danej realizacji, egzemplarzami. Przykłady tych relacji to: część do całości, tłumaczenie, adaptacja, reprodukcja, streszczenie itp.

Drugi typ relacji dotyczy związku odpowiedzialności (rys. 2). Występuje pomiędzy jednostkami grupy pierwszej a jednostkami grupy drugiej: osobą lub ciałem zbiorowym. Jednostki te łączą się ze sobą czterema rodzajami powiązań: dzieło „jest utworzone przez” osobę lub ciało zbiorowe, realizacja „jest wykonana przez” osobę lub ciało zbiorowe, materializacja „jest wyprodukowana przez” osobę lub ciało zbiorowe; egzemplarz „jest w posiadaniu” osoby lub ciała zbiorowego. Dzięki tym relacjom można pogrupować różne jednostki pod wspólną nazwą osoby lub ciała zbiorowego.

Trzeci typ relacji jest relacją łączącą dzieło z jego przedmiotem. Tematem dzieła może być każda jednostka z trzech grup modelu: dzieło, realizacja, materializacja, egzemplarz, osoba, ciało zbiorowe, pojęcie, rzecz, wydarzenie, miejsce. Dzieło może dotyczyć więcej niż jednego tematu, jak i temat może dotyczyć wielu dzieł. Określając tę relację wskazuje się, co jest tematem dzieła, łączy się obie jednostki odpowiednią relacją i jednocześnie wiąże się wszystkie jednostki tematu dzieła pod wspólną nazwą dzieła.

Zalecenia FRBR dla narodowych central bibliograficznych

W FRBR, poza omówieniem struktury modelu, znajdujemy zestawienie atrybutów i relacji dla każdej jednostki z grupy pierwszej (dzieło, realizacja, materializacja, egzemplarz). Uwzględniono przy tym cztery kategorie zadań podejmowanych przez użytkownika (znaleźć, rozpoznać, wybrać, uzyskać). Każdemu atrybutowi jednostki oraz wykazanym relacjom nadano odpowiednią wartość względną: wysokiej, średniej i niskiej użyteczności (*high, moderate, low value*).

Na tej podstawie sformułowano zalecenia dotyczące podstawowych wymagań funkcjonalnych rekordu bibliograficznego oraz minimalnego poziomu zawartości danych, a także ogólne wytyczne dotyczące struktury opisu bibliograficznego i elementów organizacji danych. Zwrócono przy tym uwagę, że nie zamyka to możliwości rozbudowy bazy o dodatkowe informacje, które chciano by gromadzić.

Zalecenia funkcjonalne dla rekordu bibliograficznego (*basic level functionality*) wymagają, aby spełniał co najmniej czternaście funkcji w odniesieniu do potrzeb wykazywanych przez użytkowników. Rekord winien m.in. umożliwiać znalezienie zbioru wszystkich materializacji: a) dzieła określonego autorstwa oraz z danej tematyki, b) różnych realizacji danego dzieła, c) dzieła wchodzącego w skład większej całości. Użytkownik powinien móc znaleźć konkretną materializację poprzez hasło osobowe lub tytuł materializacji. Ważne jest także, aby system umożliwiał identyfikację i wybór kolejno dzieła, jego poszczególnych realizacji i ich materializacji. Na koniec użytkownik powinien mieć możliwość uzyskania wskazanej przez siebie materializacji.

Każda z powyższych funkcji wyznacza elementy danych, które powinny być rejestrowane w rekordach. Określono w ten sposób zalecenia odnośnie do podstawowej zawartości danych w rekordach bibliograficznych (*basic data requirements*). Wśród „obowiązkowych” elementów danych wymieniono: hasło osobowe lub ciała zbiorowego odpowiedzialnego za dzieło z określeniem rodzaju odpowiedzialności; tytuł ujednolicony dzieła; formę realizacji; tytuł właściwy materializacji oraz jego odmiany; hasło przedmiotowe lub symbol klasyfikacji dzieła; numer znormalizowany materializacji; nazwę serii oraz numerację.

Powyższe wymagania przedstawiono następnie w formie ogólnych wskázówek odnoszących się do struktury opisu bibliograficznego (*descriptive elements*) i haseł ujednoliconych (*organizing elements*). W FRBR określono je mianem podstawowego poziomu rekordu bibliograficznego tworzonego przez narodową centralę bibliograficzną (*basic level national bibliographic record*). Nawiązano przy tym do terminologii używanej w międzynarodowych wytycznych, tj. ISBD i GARE. Wymienione strefy i elementy opisu bibliograficznego nie odbiegają od wskazań ISBD. Należy jednak podkreślić, że FRBR nie przekazuje szczegółowych wytycznych, ale daje ogólny wykaz danych, które rekord powinien odzwierciedlać.

Podobnie jest w przypadku haseł ujednoliconych. Określono jedynie ich kategorie, nie wnikając w zasady ich tworzenia. Wśród nich wymienia się hasło osobowe (lub ciała zbiorowego) z określeniem pierwszej odpowiedzialności za dzieło i realizację; hasło tytułu ujednoliconego dla dzieła z ewentualnym określeniem języka i innych cech wyróżniających dzieło, np. numeracji w przypadku dzieł muzycznych; hasło dla serii oraz hasła przedmiotowe (lub symbole klasyfikacji) dla głównego tematu dzieła.

Zastosowanie modelu FRBR

Logiczne uporządkowanie danych według modelu FRBR ma usprawnić proces wyszukiwania i sprawić, że będzie się trafniej odpowiadać na potrzeby użytkowników. Ma się również skrócić czas opracowania dokumentów, co obniży koszty pracy bibliotek, a stosowanie się do zaleceń ma ograniczyć trudności w wymianie danych.

Zgodnie z założeniami FRBR katalogowanie ma polegać na tworzeniu wiązanych rekordów dla poszczególnych jednostek zainteresowania użytkownika: dzieła, realizacji, materializacji i egzemplarza. Takie rozwiązanie pozwoli na precyzyjne określenie zawartości i formy rejestrowanych jednostek w rekordach bibliograficznych, a także uporządkuje dane w logicznym układzie, na przykład wszystkie dzieła danego autora; dzieła o wspólnym temacie, wszystkie materializacje danego dzieła we wskazanej formie zapisu. Usprawni to proces wyszukiwania danych i ułatwi rozpoznanie jednostek danego zbioru, dzięki ich ścisłemu ukierunkowaniu (np. dzieło „jest wyrażone przez” realizację) i wprowadzi przejrzystość do struktury rozbudowanych zbiorów bibliograficznych. Hierarchiczny, a nie równoległy układ ma zapewnić wygodniejszy sposób ich prezentacji. Wówczas możliwe się staje wyszukiwanie informacji na poszczególnych poziomach jednostek określonych w modelu, głównie na poziomie dzieł, realizacji, materializacji, osób i tematu.

W modelu uwzględniono także wyszukiwanie bezpośrednio jednostek za pomocą ich atrybutów, na przykład konkretnej materializacji dzieła poprzez nazwę wydawcy. Wówczas użytkownik określa dane, które system przyjmuje za kryterium wyszukiwania (np. nazwisko autora, tytuł dzieła itp.).

Te udogodnienia mają przynieść użytkownikowi większą swobodę w poruszaniu się po źródłach bibliograficznych. Pogrupowanie jednostek ułatwi ich rozpoznanie, co z kolei pozwoli użytkownikowi pomijać te rekordy, którymi nie jest zainteresowany (np. przy wyborze konkretnej materializacji nie będzie trzeba przeglądać kolejno wszystkich rekordów materializacji danego dzieła). Skróci to czas wyszukiwania, który należy poświęcić na zebranie potrzebnych informacji.

Wprowadzenie rozwiązań zaproponowanych w FRBR znacząco zmieni sposób (a chyba też czas) katalogowania. Obecnie rekord bibliograficzny powstaje w oparciu o egzemplarz, który w modelu FRBR odpowiada poziomowi materializacji. Natomiast zgodnie z FRBR opis powinien zaczynać się od najwyższego poziomu ogólności, czyli od dzieła. Dane tej jednostki powinny być wprowadzone jednorazowo dla wszystkich realizacji i materializacji tego dzieła. Jest to o tyle trudne, że katalogujący musiałby stworzyć rekord dzieła i realizacji jedynie w oparciu o pojedynczą ich materializację. Tworzenie rekordów zawierających potencjalne różnicowanie nie jest właściwe, dlatego przyjmuje się możliwość ich późniejszej modyfikacji. Jest to jedna ze słabych stron modelu FRBR.

Warto przytoczyć w tym miejscu wyniki badań przeprowadzonych przez OCLC (*Online Computer Library Center, Dublin, Ohio*) w 2001 roku nad praktycznym zastosowaniem modelu FRBR. Spośród 47 milionów rekordów bibliograficznych zarejestrowanych w katalogu *WorldCat*, wyodrębniono 32 miliony dzieł. Większość z nich, bo aż 78%, posiadało tylko jedną materializację, a zaledwie 1% – więcej niż siedem. Okazało się jednak, że ten 1% był najczęściej wykorzystywany przez użytkowników. W liczbach bezwzględnych przekłada się to na niemałą liczbę, bo aż 320 tysięcy dzieł. Potwierdzono w ten

sposób przypuszczenia, że wydajność FRBR jest największa w obszernych bazach danych, które charakteryzują się dużym zróżnicowaniem zbiorów. Do takich należą przeważnie zbiory dzieł literatury pięknej, muzyki i ksiąg świętych wielkich religii. Przy nich najpełniej realizowana jest funkcjonalność takiego rekordu bibliograficznego.

Autorzy FRBR przestrzegają przed stosowaniem modelu bezpośrednio w praktyce. Jako model koncepcyjny jest zbyt ogólny, przez co wymaga przełożenia na pośredni, rzeczywisty model danych w określonym formacie. Dodatkowa trudność polega na dostosowaniu FRBR do obowiązujących zasad opisu bibliograficznego. Prace nad ISBD, które wznowiono po ukazaniu się raportu FRBR w 1998 r., nie przyniosły większych zmian. Obowiązkowe elementy opisu FRBR pozostały zgodne z ISBD. Jedynie elementy fakultatywne FRBR otrzymały taki sam status w ISBD. Zrezygnowano z próby ujednolicenia terminologii obu opracowań. Przygotowano natomiast uzupełnienie do Załącznika A FRBR w postaci zestawienia elementów danych ISBD z elementami FRBR (*Mapping the ISBD's elements [...]*).

Kolejna trudność polega na dostosowaniu do założeń FRBR odpowiedniego formatu. Biblioteka Kongresu opublikowała wstępne zestawienie elementów FRBR z elementami struktury rekordu bibliograficznego i rekordu zasobu w formacie MARC 21. Okazuje się jednak, że automatyczna konwersja danych nie będzie w pełni możliwa. Stąd potrzebne jest przeprowadzenie odpowiednich zmian w formacie. Mówi się nawet o zastąpieniu formatu MARC lub jego włączeniu w struktury innych formatów, na przykład XML (ang. *extensible markup language*).

Wciąż nie jest rozstrzygnięta kwestia, czy tworzyć jeden rekord materializacji, w którym zawarta byłaby informacja o realizacji i dziele, czy też odrębne rekordy dla dzieła, realizacji i materializacji. W pierwszym przypadku system automatycznie rozróżniałby poszczególne jednostki w rekordzie, aby móc je powiązać odpowiednimi relacjami, zgodnie z założeniami modelu FRBR. Jednakże to zmusiłoby katalogujących do powtarzania w kolejnych rekordach informacji o pozostałych jednostkach, nawet tych, które nie ulegają zmianie (np. dane o dziele dla kolejnych realizacji). W drugim przypadku, rekordy jednostek byłyby ze sobą systemowo scalane za pomocą relacji. Wystarczyłoby wtedy jedynie powiązanie nowego rekordu odpowiednią relacją z istniejącymi już jednostkami (np. rekord materializacji z jej realizacją i dziełem). To rozwiązanie również nie jest bez zastrzeżeń, gdyż trudno tworzyć niezmiennie opisy dzieł i ich realizacji w oparciu o pojedynczą materializację. Wydaje się jednak, że wprowadzenie ewentualnych modyfikacji przyniesie więcej korzyści niż dublowanie informacji w kolejnych rekordach.

Warto wspomnieć, że nie ma potrzeby przekształcania całej bazy według modelu FRBR. Może on być wykorzystany przez komputerowe systemy biblioteczne (odrębną sprawą jest ich przygotowanie do obsługi modelu FRBR) jedynie do części zbioru, przy czym nie ma potrzeby tworzenia dwóch odrębnych baz. Ma to znaczenie w przypadku zbiorów dzieł o małej liczbie materializacji.

Na świecie już rozpoczęto intensywne próby wykorzystania rozwiązań przyjętych w modelu FRBR w gotowych zbiorach bibliograficznych. Przykładem tego jest wspomniana wcześniej próba podjęta przez OCLC w ramach *WorldCat*. OCLC uruchomiło również prototypową bazę danych *Fiction Finder*, zawierającą zbiór dokumentów piśmienniczych z gatunku *science fiction* upo-

rządkowanych pod nazwami dzieł i ich realizacjami. Nie są to działania odosobnione. Na stronach firmy VTLS zamieszczono prezentacje w programie *Power Point*, ukazujące proces wyszukiwania danych od dzieła, przez realizację aż do materializacji, wraz ze strukturą rekordu każdej z tych jednostek w systemie Virtua. Wśród innych projektów należy wymienić australijski serwis biograficzny pisarzy *WWW AustLit Gateway* i multiwyszukiwarkę *RedLightGreen*.

W Polsce prace nad FRBR mają na razie charakter badawczy. Specjaliści przyglądają się tendencjom towarzyszącym rozwojowi FRBR. Z pewnością jego implementacja nie powiedzie się bez uwzględnienia własnych – skądinąd branych przez twórców modelu pod uwagę – uwarunkowań i tradycji bibliograficznych. Wydaje się, że ciekawym doświadczeniem byłaby próba stworzenia roboczej bazy według modelu FRBR, zwłaszcza że dostępne są już narzędzia ułatwiające konwertowanie zbiorów baz danych.

Wciąż trwają prace nad udoskonaleniem rozwiązań przyjętych w FRBR. Sam raport IFLA wywołał i wciąż wywołuje duże zainteresowanie środowisk bibliotekarskich na świecie oraz korporacji wspomagających technologicznie automatyzację zbiorów. Ponadto od 1999 roku działa w IFLA zespół, który pracuje nad przygotowaniem analogicznego do FRBR modelu funkcjonalnego dla rekordów wzorcowych. W lipcu 2005 roku opublikowano tekst projektu roboczego pt.: *Functional Requirements for Authority Records (FRAR)*, z którym można się zapoznać na stronach serwisu internetowego IFLA. Po opublikowaniu jego ostatecznej wersji, FRAR wspólnie z FRBR wyznaczają kompleksowy model funkcjonalności dla podstawowych typów rekordów tworzonych przez centrale bibliograficzne.

Bibliografia

1. AYRES Marie-Louise: *FRBR and AustLit: the Australian Literature Gateway*. [online] [dostęp 16.09.2005]; <<http://www.austlit.edu.au/>>
2. BENNETT Rick, LAVOIE Brian F. i O'NEILL, Edward T.: *The Concept of a Work in WorldCat: an application of FRBR* [online] „*Library Collections, Acquisitions and Technical Services*”, 2003. [dostęp: 20.09.2005]; <http://www.OCLC.org/research/publications/archive/2003/lavoie_FRBR.pdf>
3. DEMPSEY Lorcan: *RedLightGreen's FRBR implementation*. [online] List wysłany na listę dyskusyjną „Web4Lib” 21.10.2004 [dostęp: 10.10.2005]; <<http://www.redlightgreen.com/ucwprod/web/workspace.jsp>>
4. *Family of ISBD's* (as of June 2004) [online] [dostęp: 16.09.2005]; <<http://www.ifla.org/VI/3/nd1/isbdlist.htm>>
5. *Fiction Finder demonstrates the power of FRBR. Announcements* [online] [dostęp: 11.10.2005]; <<http://www.OCLC.org/research/projects/FRBR/fictionfinder.htm#top>> oraz <<http://fictionfinder.oclc.org>>
6. *Functional Analysis of the MARC 21 Bibliographic and Holdings Formats*. [online] Updated and rev. by the Network Development and MARC Standards Office Library of Congress, 2004. [dostęp: 19.09.2005]; <<http://www.loc.gov/marc/marc-functional-analysis/functional-analysis.html>>
7. *Functional Analysis of the MARC 21 Bibliographic and Holdings Formats Displays for Multiple Versions* [online] [dostęp: 19.09.2005] MARC 21 and FRBR Network Development and MARC Standards Office Library of Congress; <<http://www.loc.gov/marc/marc-functional-analysis/multiple-versions.html>>
8. *Functional Analysis of the MARC 21 Bibliographic and Holdings Formats : FRBR Display Tool Version 2.0* [online] Network Development and MARC Standards Offi-

ce Library of Congress [dostęp:13.09.2005]; <<http://www.loc.gov/marc/marc-functional-analysis/tool.html>>

9. *Functional Requirements for Authority Records: a conceptual model*. [online] IFLA UBCIM Working Group Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR), 2005
10. *Functional Requirements for Bibliographic Records : final report*. München, 1998. Dostępny także online [dostęp:17.10.2005]; <<http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.htm>> oraz <<http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.pdf>>. Raport dostępny jest także w języku francuskim.
11. GOLEC-NYCZ Elżbieta: *FRBR (eferberyzacja) – nowa filozofia katalogowania*. „Bibliotekarz” 2004, nr 9, s. 9-13.
12. *Guidelines for authority and references entries*. [online] Recommended by the Working Group on an International Authority System, München, 2001 [dostęp: 16.09.2005]; <<http://www.ifla.org/VII/s13/garr/garr.pdf>>
13. *Guidelines for Subject Authority and Reference Entries*. Working Group on Guidelines for Subject Authority Files of the Section on Classification and Indexing of the IFLA Division of Bibliographic Control. München, 1993.
14. HICKEY Thomas B., O'NEILL Edward T. i TOVES Jenny: *Experiments with the IFLA Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR)*. [online] [dostęp: 20.09.2005]; <<http://www.dlib.org/dlib/september02/hickey/09hickey.html>>
15. *Mapping the ISBD's elements with the FRBR entity, attributes and relationships* [online] [dostęp: 12.09.2005]; <www.ifla.org/VII/s13/pubs/ISBD-FRBR-mappingFinal.pdf>
16. MARC 21 XML schema [online] [dostęp: 13.10.2005]; <<http://www.loc.gov/standards/marcxml>>
17. NAHOTKO Marek: *Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) – model opracowania zbiorów bibliotecznych IFLA*. „Bibliotekarz” 2001, nr 1, s. 13-16. Dostępny także online [dostęp: 5.09.2004]; <http://nahotko.webpark.pl/frbr.html>
18. PADZIŃSKI Andrzej: *Wymagania funkcjonalne dotyczące rekordów bibliograficznych – FRBR możliwości zastosowania w katalogach bibliotecznych*. „Przegląd Biblioteczny” 2004, z.3/4, s. 173-194.
19. *UNIMARC Manual: bibliographic format 1994* [online]. IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Core Programme (UBCIM) [dostęp: 16.09.2005]; <http://www.ifla.org/VI/3/p1996-1/sec-uni.htm>

Struktura rekordu w modelu FRBR

Dzielo

- autor dzieła
- tytuł ujednolicony

Realizacja

- forma realizacji (forma zapisu)
- język realizacji

Materializacja

- strefa tytułu i oznaczenia odpowiedzialności
- strefa wydania
- strefa adresu wydawniczego
- strefa opisu fizycznego

[Egzemplarz – dane tej jednostki nie wchodzą w zakres FRBR, bowiem są rejestrowane w rekordzie zasobu].

PRZYKŁADY

1. Dzieło, realizacja, materializacja

[Dzieło]

- Dante Alighieri
- Boska Komedia

[Realizacja]

- Dokument piśmienniczy
- Język polski

[Materializacja 1]

- Boska komedia / Dante Alighieri , przeł. [z wł.] Edward Porębowicz ; [wstęp i red. Mieczysław Brahmmer].
- Warszawa, PIW, 1990
- 655, [1] s., 1 rys., 22 cm
- ISBN 83-06-01641-6

2. Dwie realizacje i dzieło powiązane

[Dzieło]

Sienkiewicz Henryk (1846-1916)
Pan Wołodyjowski

[Realizacja 1]

- dokument piśmienniczy
- język polski

[Materializacja 1]

- Pan Wołodyjowski / Henryk Sienkiewicz
- Olsztyn, „Euro”, [1992]
- 521, 2 s., 21 cm
- ISBN 83-85255-09-5 (całość prac) ISBN 83-85255-15-X

[Realizacja 2]

- dokument pismenniczy
- język serbski

[Materializacja 2]

- Pan Volodijovski : roman / Henrik Sjenkjevič ; [prev. sa pol. Đorđe Živanović i Vojislav Popović]
- Tyt. oryg.: Pan Wołodyjowski
- Beograd, Rad, 1956.
- 593, [2] s., 20 cm

[Dzieło powiązane]

[Dzieło]

Pan Wołodyjowski

[Realizacja]

- Film
- Język polski

[Materializacja]

- Pan Wołodyjowski / reż. Jerzy Hoffman
- Polska, TVP, 1968
- DVD, 128 min.

3. Dzieło z dwiema materializacjami i z dziełem powiązanym**[Dzieło]**

Astrid Lindgren
Dzieci z Bullerbyn

[Realizacja]

- dokument piśmienniczy
- tłumaczenie
- język polski

[Materializacja]

- Dzieci z Bullerbyn / Astrid Lindgren ; przeł. [ze szw.] Irena Wyszomirska;
il. Ilon Wikland.
- Warszawa : „Nasza Księgarnia”, 1995
- 285, [3] s. : il. ; 20 cm
- 8310097999

[Materializacja 2]

- Dzieci z Bullerbyn / Astrid Lindgren ; przeł. [ze szw.] Irena Wyszomirska;
il. Hanna Czajkowska
- [Wyd. 11]
- Warszawa : „Nasza Księgarnia”, 1991
- 379, [5] s. : il. ; 16 cm
- 8310082789

[Dzieło powiązane]**[Dzieło]**

Dzieci z Bullerbyn

[Realizacja]

- film
- język szwedzki, z napisami w jęz. polskim

[Materializacja]

- Dzieci z Bullerbyn / reż. Lasse Hallstrom
- Szwecja, 1986
- DVD

3. Podzbiory**[Dzieło]**

Henryk Sienkiewicz, *Trylogia*

[Dzieło1.1]

Henryk Sienkiewicz, *Ogniem i mieczem*

[Realizacja]

- dokument piśmienniczy
- język polski

[Materializacja]

- Ogniem i mieczem / Henryk Sienkiewicz
- [Wyd. 1 w tej ed.]
- Wrocław : „Siedmioróg”, 1997
- 597, [2] s. ; 22 cm
- 8371622015

[Dzieło 1.2]

Henryk Sienkiewicz, *Potop*

[Realizacja]

- dokument piśmienniczy
- język polski

[Materializacja]

- Potop / Henryk Sienkiewicz ; [postł. i przypisy Alina Nofer-Ladyka]
- Warszawa : Państw. Instytut Wydawniczy, 1983
- 3 t. (321, [3]; 391, [1]; 298, [2] s.) ; 21 cm
- 830600275x

[Dzieło 1.3]

Henryk Sienkiewicz, *Pan Wołodyjowski*

[Realizacja]

- dokument piśmienniczy
- język polski

[Materializacja]

- Pan Wołodyjowski / Henryk Sienkiewicz ; [il. Krzysztof Motyka]
- Rzeszów : „Resovia”, 1991
- 456, [4] s. : il. ; 24 cm
- 8370490174

5. Dzieło jako przedmiot dzieła krytycznego

[Dzieło]

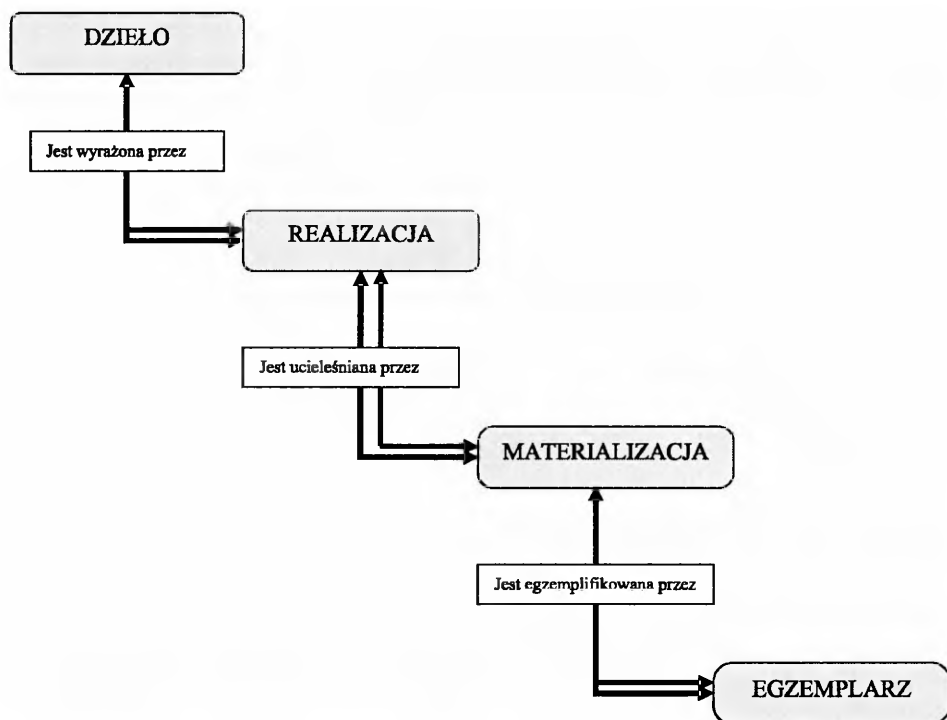
Ogniem i mieczem

[Realizacja]

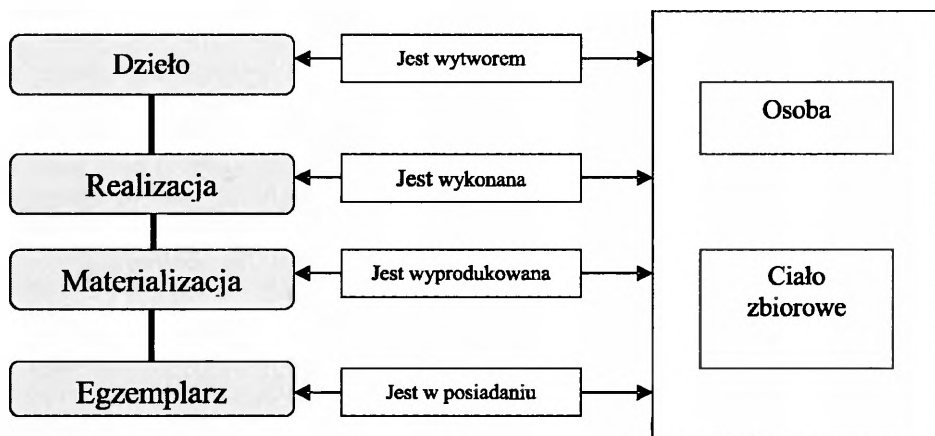
- dokument piśmienniczy
- język polski

[Materializacja]

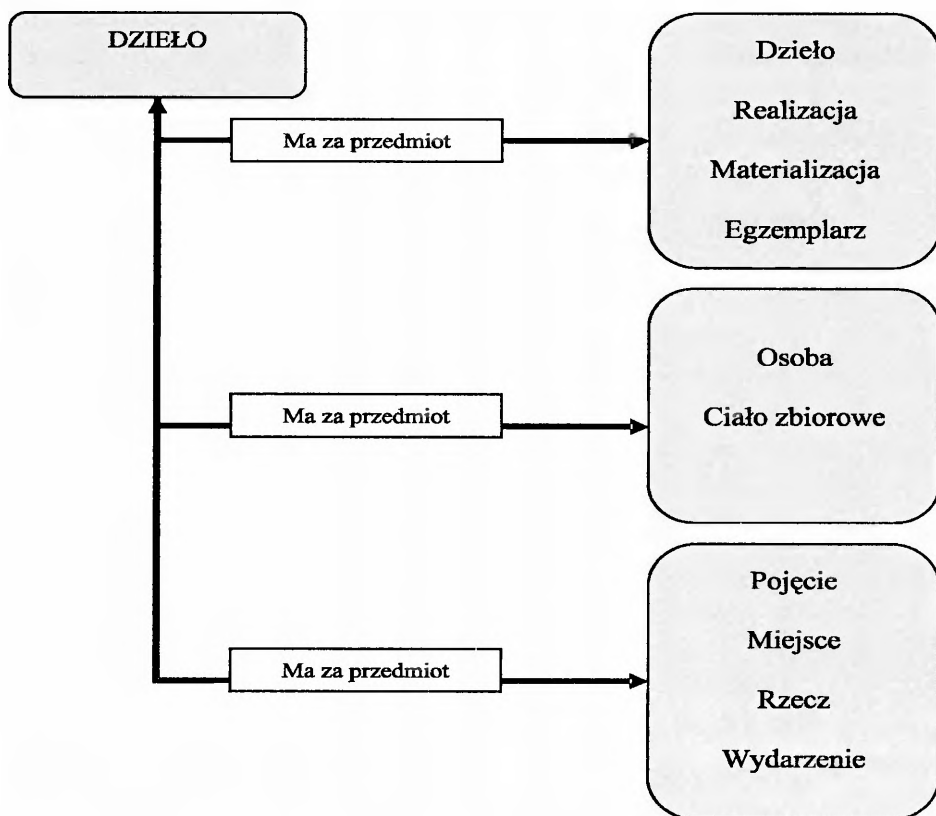
- „Ogniem i mieczem” a rzeczywistość historyczna / Olgierd Górka ; Wojskowy Instytut Historyczny im. Wandy Wasilewskiej.
- [Wyd. 2] / oprac., postł. [Przebieg wydarzeń w powstaniu Chmielnickiego 1648-1651] i przypisami opatrzył Wiesław Majewski.
- Warszawa : Wydaw. Min. Obrony Narodowej, 1986
- 263, [1] s. ; 21 cm
- 8311073694

Rys. 1. Relacja hierarchiczna jednostek grupy pierwszej FRBR.

Rys. 2. Relacja odpowiedzialności za jednostki z grupy pierwszej modelu FRBR.

Rys. 3. Relacja jednostek będących przedmiotem dzieła

Summary

Report on Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) was published by IFLA in 1998. It presented a new approach to cataloguing rules, as well as methods of registration and presentation of bibliographic data. Elements of data of a bibliographic record were analysed (analogical model for standard records is being built, so-called FRAR). The FRBR concept model of data were developed in that way, on which a structure of bibliographic catalogue shall be based. The model can also be used as an evaluation method of functionality of existing catalogues. Basing on it, also guidelines for national bibliographic centrals were prepared, detailing for example acceptable minimal level of a bibliographic record's contents. FRBR uses general terminology, autonomous in regard to the rules, systems, or formats. Fundamental elements of the FRBR are: units, their attributes, and relations among them. Also fundamental users' needs were regarded, which are answered by finding, precising, selection, and acquisition of adequate information. Application of this model is to introduce transparency, in particular of collections (not only library ones) consisting of descriptions of documents of different physical forms. However, the FRBR is not a "ready-to-use" model of data, and individual institutions have to elaborate adequate tools to enable its possible implementation.

ŹRÓDŁA SŁOWNICTWA KONTROLOWANEGO DLA DZIEDZINOWYCH SYSTEMÓW HIPERTEKSTOWYCH W INTERNECIE

Marcin Roszkowski
Akademia Świętokrzyska
im. Jana Kochanowskiego
Filia w Piotrkowie Trybunalskim
Biblioteka

*Hipertekstowe systemy informacyjne, Internet,
zasoby WWW, OMNI – Organizing Medical
Networked Information, źródła informacji, sys-
temy leksykalne*

W artykule przedstawiono problemy wykorzystania źródeł leksykalnych na potrzeby projektowania hipertekstowych systemów informacyjnych, a w szczególności zastosowanie w nich języków informacyjno-wyszukiwawczych. Wykorzystanie zbiorów leksyki przedstawione zostanie na przykładzie hipertekstowych systemów informacyjnych o kontrolowanej jakości, a dokładnie na przykładzie systemu OMNI – Organizing Medical Networked Information (www.omni.ac.uk). Mowa jest tutaj o tzw. *subject gateways* oraz *quality-controlled subject gateways*. Ten wybór spowodowany jest funkcjonowaniem efektywnej metodyki projektowania wymienionych rodzajów systemów, gdzie kładzie się duży nacisk na strukturyzację zbioru informacyjnego oraz wykonywanie opisów dokumentów według opracowanych norm. Z powodu braku powszechnie funkcjonujących polskich odpowiedników terminów *subject gateway* oraz *quality-controlled subject gateway*, w artykule będą używane w wersji oryginalnej

1. Subject gateway, quality-controlled subject gateway – definicje

Badania prowadzone nad dziedzinowymi systemami hipertekstowymi są wynikiem zapotrzebowania na dostęp do wysokiej jakości informacji opublikowanych w Internecie dotyczących konkretnej dziedziny wiedzy czy działalności ludzkiej. Istotne znaczenie ma tutaj selekcja oraz efektywna charakterystyka zawartości indeksowanych przez dany system zasobów Internetu. Pojawia się zatem problem wyznaczenia kryteriów, jakie spełniać muszą dokumenty elektroniczne, aby zostały włączone do danego systemu oraz zasad, według których są katalogowane. Zagadnienia te są ważne z punktu widzenia spójności i efektywności systemu, ale nie są przedmiotem artykułu. Należy jednak podkreślić wagę tych kwestii oraz zaznaczyć, że omawiany rodzaj systemów informacyjnych funkcjonuje w Internecie wraz ze specjalnie opracowanymi kryteriami selekcji i oceny źródeł elektronicznych oraz dokładnie sprecyzowanymi zasadami odwzorowywania ich cech przedmiotowych i formalnych. Dzie-

dzinowe systemy hipertekstowe odróżnia od wyszukiwarek internetowych m.in. manualne tworzenie kolekcji (nie zaś automatyczne generowanie zbioru), dążenie do zbudowania katalogu dokumentów o wysokiej jakości (dążenie do jak najszerzego indeksowania w przypadku wyszukiwarek) oraz tworzenie metadanych przez specjalistów dziedzinowych (w przypadku wyszukiwarek jest to automatyczne generowanie metadanych) [14]. Nacisk na czynnik ludzki w przypadku tych systemów jest kluczowy. Manualne tworzenie charakterystyk wyszukiwawczych indeksowanych zasobów internetowych jest podstawą funkcjonowania tych systemów i jest uważane za atut, nie zaś za anachronizm.

Geneza quality-controlled subject gateways związana jest z programem, eLib – Electronic Libraries Programme, który powstał w 1994 roku. Inicjatorem tego projektu była rada zajmująca się finansowaniem szkolnictwa wyższego w Wielkiej Brytanii (The Higher Education Funding Council). To dzięki niej oraz Joint Information Systems Committee (JISC) powołano do życia program, który miał być odpowiedzią na wzrost znaczenia elektronicznych źródeł informacji oraz ich wykorzystania w szkolnictwie [15]. Był on także odpowiedzią na opublikowany w 1993 roku tzw. raport Folleta [16], w którym określono nowe zadania, jakie stoją przed bibliotekami oraz ich miejscem w nowym środowisku, jakim stał się Internet. W ramach eLib funkcjonował projekt *Dostęp do zasobów sieciowych* (ang. Access to Networked Resources), którego celem było stymulowanie badań oraz rozwój dziedzinowych systemów o kontrolowanej jakości informacji opublikowanych w sieci Internet. W ramach tego projektu eLib sfinansował powstanie i wdrożenie pierwszych profesjonalnych systemów z wielu dziedzin wiedzy. W latach 1995-1997 powstały systemy z zakresu sztuki i mediów (ADAM), urbanistyki (RUDI), inżynierii (EEVL), czy też medycyny (OMNI). Ich twórcy czerpali jednak z doświadczeń prototypowego, w tamtych czasach, tego rodzaju systemu, z zakresu nauk społecznych i prawa, jakim był SOSIG. Jedną z inicjatyw eLib było sfinansowanie projektu ROADS, który zapewnił oprogramowanie szeroko stosowane w powstających w tamtym okresie systemach dziedzinowych. Wiele z nich ugruntowało swoją pozycję i do dzisiaj uważane są za wartościowe źródła informacji. Projekt eLib *Dostęp do zasobów sieciowych* udowodnił, że model dziedzinowego systemu w środowisku Internetu sprawdził się i systemy stanowią ważne źródło informacji.

Subject gateways stanowią klasę systemów, których zadaniem jest umożliwienie dostępu do zasobów WWW opisujących konkretny fragment rzeczywistości poprzez publikowanie odsyłaczy do zaindeksowanych zasobów. Według T. Koch subject gateway jest usługą internetową opartą na systematycznym badaniu zasobów oraz udostępnianiu odesłań do nich. Podstawą funkcjonowania tego rodzaju usługi jest charakterystyka zasobów (ang. *resource description*), która niekoniecznie musi być wyświetlana w całości użytkownikom [6]. Definicja subject gateway jest bardzo szeroka i oprócz kryterium zakresu systemu oraz warunku charakterystyki zasobów nie podaje więcej cech dystynktywnych. Dopiero w przypadku quality-controlled subject gateways, które stanowią podklasę opisywanych wcześniej subject gateways, sytuacja jest bardziej złożona. W tym przypadku T. Koch [6], J. Kirriemuir [5], R. Heery [3], L. Derfert-Wolf [2], H. Neuroth i T. Koch [8] wyróżniają konkretne warunki, jakie musi spełniać tego rodzaju hipertekstowy system informacyjny. Za T. Koch [6] wymienione zostaną cechy charakterystyczne przypisywane tego rodzaju systemom:

1. **Tworzenie** tego rodzaju systemów zakłada funkcjonowanie zespołu osób z przypisanym do nich określonym zakresem obowiązków (specjaliści dziedzinowi, redaktorzy, osoby odpowiedzialne za indeksowanie, itd.). Ma to zapewnić spójność i efektywność systemu.

2. **Rozwój kolekcji** oparty jest na polityce gromadzenia i selekcji indeksowanych zasobów z uwzględnieniem ich jakości oraz dążeniem do kompletności.

3. Odpowiednie **zarządzanie kolekcją** ma na celu zapewnienie aktualności odesłań do dokumentów internetowych poprzez m.in. sprawdzanie poprawności linków, aktualizację charakterystyk wyszukiwawczych (w razie zmian w zawartości dokumentów), usuwanie odesłań do dokumentów nieistniejących.

4. **Charakterystyka zasobów** jest jednym z najważniejszych procesów podczas tworzenia i utrzymania quality-controlled subject gateways. Zakłada on:

- tworzenie złożonego zbioru metadanych o wysokiej jakości, przystosowanego do rodzaju opisywanych zasobów,

- odpowiedniego wyświetlania pól wraz z ich zawartością użytkownikowi,

- zgodność z funkcjonującymi standardami metadanych (np. Dublin Core),

- formalizację oraz spójność stworzonego lub przejętego modelu opisu zawartości indeksowanych zasobów.

5. **Dostęp przedmiotowy**. Zastosowanie schematów klasyfikacyjnych bądź innych narzędzi organizacji informacji musi umożliwiać użytkownikowi przeglądanie (ang. *browsing*) zawartości przyporządkowanych danym kategoriom oraz możliwość wyszukiwania informacji z użyciem terminów pochodzących z zaimplementowanego zbioru słownictwa kontrolowanego (tezaurusy, słowniki języka haseł przedmiotowych, terminy przejęte ze struktur klasyfikacyjnych).

6. **Standardy**. Zastosowanie funkcjonujących rozwiązań przyjętych za standardowe ma na celu umożliwienie współdziałania (ang. *interoperability*) wielu systemów na płaszczyźnie wymiany danych czy też tworzenia wspólnego interfejsu użytkownika dla wyszukiwania informacji w wielu systemach podczas jednej sesji

Wymienione cechy składają się na obraz hipertekstowych systemów dziedzinowych o kontrolowanej jakości, które są tworzone przez wyspecjalizowany zespół osób zarządzających zasobem systemu zgodnie z wyznaczoną polityką selekcji, gromadzenia, opracowania i udostępniania informacji. Zaprojektowany zestaw metadanych oraz wykorzystanie zbiorów słownictwa kontrolowanego służących do opisu formalnego i rzeczowego zasobów internetowych gwarantuje wysoką jakość informacji udostępnianych użytkownikom, którzy dzięki implementacji narzędzi organizacji informacji mają dostęp do ustrukturyzowanych zasobów systemu. Odnosząc się do typologii systemów informacyjno-wyszukiwawczych, można zaryzykować stwierdzenie, iż systemy hipertekstowe o kontrolowanej jakości (*quality-controlled subject gateways*) są rodzajem dokumentacyjnych systemów informacyjno-wyszukiwawczych. Informację wyjściową w tym przypadku stanowi charakterystyka wyszukiwawcza dokumentu elektronicznego, obiektu informacyjnego, a jednym z elementów opisu formalnego jest hipertekstowe odesłanie do jego lokalizacji w Internecie. Zagadnienie to wymaga odrębnej dyskusji, która jednak wykracza poza ramy artykułu.

2. Funkcje słownictwa kontrolowanego w quality-controlled subject gateway

Przedmiotem rozważań są hipertekstowe systemy dziedzinowe o kontrolowanej jakości oraz ich źródła leksyki i sposoby ich wykorzystania, wcześniej jednak należy określić funkcje słownictwa kontrolowanego w omawianym rodzaju systemów hipertekstowych. Zbiory leksyki pełnią funkcję pomocniczą w procesach indeksowania oraz wyszukiwania informacji. W przypadku indeksowania zasobów Internetu, które spełniają warunki określone w opracowanych normach dotyczących gromadzenia informacji, zbiór leksyki stanowi słownik przyjętego języka informacyjno-wyszukiwawczego. W związku z tym, proces odwzorowania cech formalnych i rzeczowych polega m.in. na przejmowaniu terminów w określonej formie, uznanych za relewantne w stosunku do fragmentów opisywanej rzeczywistości dokumentacyjnej. Oparcie indeksowania na słownikach kontrolowanych pozwala rozwiązać wiele istotnych problemów, m.in. synonimii wyszukiwawczej. W przypadku języków informacyjnych opartych na słownictwie paranaturalnym, wykorzystanie tego narzędzia pozwala uniknąć problemów związanych z notacją. Duża część quality-controlled subject gateways wykorzystuje język angielski jako podstawę tworzenia terminów. Określenie formy terminów preferowanych jest istotne z punktu widzenia np. różnic w pisowni w odmianach języka angielskiego (amerykański, australijski, kanadyjski, angielski itd.)

3. Metodyka implementacji źródeł leksyki

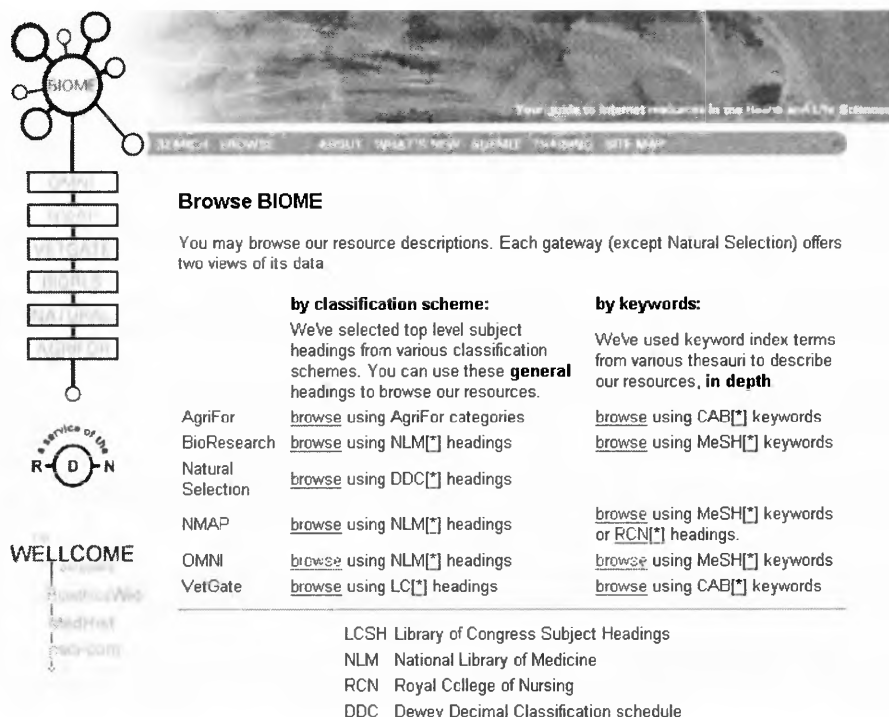
Problem zastosowania zbiorów leksyki w quality-controlled subject gateways ma swoje odniesienie do jednego z etapów w projektowaniu języków informacyjno-wyszukiwawczych, etapu gromadzenia słownictwa. W teorii języków informacyjnych wyróżnia się trzy metody gromadzenia słownictwa: dedukcyjną, indukcyjną oraz mieszaną. Metoda dedukcyjna polega na wykorzystaniu istniejących źródeł słownictwa podczas wyboru słów kluczowych, indukcyjna – na gromadzeniu słownictwa poprzez indeksowanie swobodnie reprezentatywnego zbioru złożonego z dokumentów oraz pytań użytkowników, natomiast metoda mieszana jest połączeniem tych dwóch metod. Analogiczna sytuacja ma miejsce podczas próby wykorzystania kontrolowanego zbioru leksyki w hipertekstowych systemach dziedzinowych. W tym przypadku możliwe są dwa rozwiązania:

- stworzenie nowego wykazu słów wraz z układem hierarchicznym oraz zdefiniowanie odpowiednich relacji zachodzących pomiędzy nimi,
- zaadaptowanie istniejących zbiorów leksyki.

Wyniki badań prowadzonych przez autora nie wskazują na wykorzystanie metody mieszanej gromadzenia słownictwa w tego rodzaju systemach. W artykule przedstawiony zostanie drugi ze sposobów, ponieważ jest on najczęściej stosowany, a charakterystyka procesu tworzenia osobnego zbioru leksyki dla dziedzinowego systemu hipertekstowego przekraczałaby ramy artykułu.

4. Wykorzystanie istniejących zbiorów leksyki

Adaptacja istniejących zasobów słownictwa jest powszechnie stosowanym rozwiązaniem w metodyce implementacji zbiorów słownictwa w dziedzinowych systemach hipertekstowych o kontrolowanej jakości. Wybór systemów leksykalnych oraz schematów organizacji informacji w systemie zależy przede wszystkim od **zakresu systemu**. W przypadku, kiedy istnieją omawiane narzędzia, w których zakres odwzorowywanej rzeczywistości dokumentacyjnej pokrywa się całkowicie z zakresem systemu, sprawa wydaje się być prosta. W sytuacji, kiedy nie ma tego rodzaju zgodności zakresowej, należy posilko- wać się dodatkowymi zbiorami leksyki. Kolejnym istotnym kryterium wyboru zbiorów słownictwa jest **stopień szczegółowości**, w jakim odwzorowują cechy fragmentu rzeczywistości dokumentacyjnej. W systemie OMNI – Organizing Medical Networked Information (<http://omni.ac.uk/>) – z zakresu szeroko pojętej medycyny i nauki o zdrowiu do indeksowania i wyszukiwania informac- ji wykorzystuje się hasła zarówno klasyfikacji National Library of Medicine – NLM (w tym wypadku są to odpowiedniki symboli klasyfikacji NLM wyrażone w języku naturalnym) jak i Medical Subject Headings (MeSH wyd. 2005). System gromadzi i udostępnia informacje o zasobach Internetu z dziedziny medycyny oraz nauki o zdrowiu. Zakresy NLM oraz MeSH 2005 pokrywają się z zakresem systemu, natomiast hasła zgromadzone w MeSH wykazują się wyższym stopniem szczegółowości i to m.in. zadecydowało o wykorzystaniu obydwu systemów leksykalnych jako narzędzi komplementarnych. Kolejną przesłanką, jaką kierują się projektanci quality-controlled subject gateways

Rys. 1. Systemy leksykalne w sieci BIOME. [źródło: <http://biome.ac.uk/browse/>]

podczas implementacji systemów leksykalnych, jest **powszechność** ich stosowania w systemach informacyjnych z danej dziedziny wiedzy. Ma to wpływ na funkcjonalność systemu. Wykorzystanie znanego i powszechnie stosowanego zbioru słownictwa kontrolowanego, jakim w dziedzinie nauk medycznych jest MeSH, ułatwia użytkownikom i indeksatorom pracę z systemem. Kolejnym argumentem przemawiającym za wykorzystaniem powszechnie stosowanych systemów leksykalnych w danej dziedzinie wiedzy jest zagadnienie **współdziałania** systemów (ang. *interoperability*). Implementacja konkretnych systemów leksykalnych w systemach funkcjonujących w ramach jednej sieci (np. RDN-Resource Description Network, SSG-FI – Special Subject Gateway Fachinformation) umożliwia zastosowanie tzw. cross-searching oraz cross-browsing, czyli przeszukiwania zasobów wielu systemów jednocześnie przy użyciu wspólnego interfejsu użytkownika. Rys. 1 przedstawia wykorzystanie zbiorów słownictwa w poszczególnych quality-controlled subject gateways skupionych w sieci BIOME.

5. Systemy leksykalne w sieci BIOME

W skład sieci BIOME wchodzi sześć hipertekstowych systemów dziedzinowych o kontrolowanej jakości. Tab. 1. przedstawia ich nazwy oraz zakresy zbiorów informacyjnych.

Tab. 1. Lista quality-controlled subject gateways skupionych w sieci BIOME

Nazwa	URL	Zakres
OMNI (Organizing Medical Networked Information)	http://omni.ac.uk/	nauka o zdrowiu, medycyna
NMAP (Nursing, Midwifery and Allied Health Professions)	http://nmap.ac.uk/	pielęgniarstwo, położnictwo, opieka zdrowotna
VetGate	http://vetgate.ac.uk/	weterynaria
BioResearch	http://bioresearch.ac.uk/	biologia, biomedycyna
Natural Selection	http://nature.ac.uk/	botanika, zoologia, paleontologia, ekologia, nauka o środowisku
AgriFor	http://agrifor.ac.uk/	rolnictwo, leśnictwo, nauka o żywieniu

We wszystkich sześciu systemach zaimplementowano zewnętrzne źródła słownictwa w postaci hasel z MeSH oraz Tezaurusu CAB. Na rys. 1. przedstawiono, w których z quality-controlled subject gateways funkcjonujących w sieci BIOME zastosowano wymienione systemy leksykalne. Tylko AgriFor oraz VetGate korzystają z Tezaurusu CAB, którego zakres obejmuje zakresy wymienionych systemów. W każdym z systemów zaimplementowano też dodatkowe narzędzie leksykalne w postaci listy terminów przejętych ze struktur klasyfikacyjnych. W BioResearch, NMAP oraz OMNI istnieje możliwość przeglądania zasobów za pomocą terminów przejętych z klasyfikacji NLM (ang. *National Library of Medicine*), w NaturalSelection korzystamy w tym celu z listy terminów pochodzących z Klasyfikacji Dziesiętnej Dewey'a, zaś w VetGate z Klasyfikacji Biblioteki Kongresu. Jedynie w systemie AgriFor zaprojektowano schemat kategorialny specjalnie na potrzeby systemu, zbudowany na najwyższym poziomie z dziesięciu kategorii

W każdym z hipertekstowych systemów dziedzinowych skupionych w sieci BIOME istnieją dwa sposoby wyszukiwania informacji.

Pierwszym jest wyszukiwanie pełnotekstowe, które realizowane jest poprzez wysłanie zapytania wyrażonego za pomocą niekontrolowanych słów kluczowych. Każdy z systemów udostępnia użytkownikowi wyszukiwarke, w której oprócz pola przeznaczonego do wpisania słów kluczowych istnieją również możliwości zawężenia rezultatów wyszukiwania. Z punktu widzenia zastosowania zbiorów leksyki sprowadza się to do określenia przez użytkownika jednej z kategorii odpowiadającej rodzajowi wyszukiwanych zasobów (np. baza danych, czasopismo, książka, abstrakt, oprogramowanie itp.), co jest nieefektywnym wykorzystaniem systemów leksykalnych w wyszukiwaniu pełnotekstowym. Ciekawym rozwiązaniem jest sprzężenie zbioru słownictwa kontrolowanego z wyszukiwarką oferującą pełnotekstowe przeszukiwanie zbioru informacyjnego. W ten sposób funkcjonuje to np. w systemie SOSIG (<http://sosig.ac.uk>), gdzie użytkownik podczas sesji może pobierać terminy z zaimplementowanego tezaurya, przeglądając jego strukturę hierarchiczną lub bezpośrednio wyszukując w nim interesujące terminy (Rys. 2).

Government, Politics and Anthropology Thesaurus

You are here : [Home](#) > [Advanced Search](#) > [Thesauri](#) > Government, Politics and Anthropology Thesaurus

Search for:

Options: ☐ Truncation (e.g. econ returns 'economics' and 'economy' etc.)

Match terms.

[Help](#)

Matches for **law** (matching all terms)

The thesaurus terms below match your search. To search the Catalogue for one or more of these terms, check those required and click on the Search SOSIG Catalogue button below.

To look for broader, narrower, or other related terms in the thesaurus, select a hyperlinked term.

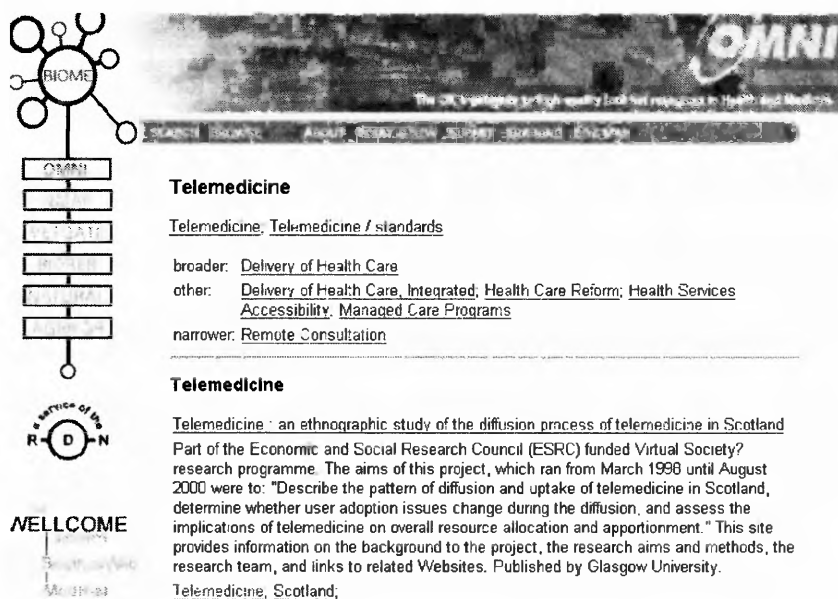
☐ law	☐ administrative law	☐ anthropology of law
☐ civil law	☐ community law	☐ company law
☐ comparative law	☐ competition law	☒ constitutional law
☐ criminal law	☐ customary law	☐ international criminal law
☐ law and order		

Include all narrower terms in search ☐

Material used in the **Government, Politics and Anthropology Thesaurus** is derived from the list of thematic descriptors which was developed by the [International Bibliography of the Social Sciences \(IBSS\)](#). IBSS nor the London School of Political and Economic Science may be held responsible for any errors in this material.

Rys. 2. Wykorzystanie tezaurya w wyszukiwaniu pełnotekstowym w systemie SOSIG. [źródło:<http://sosig.ac.uk>]

Kolejnym sposobem wyszukiwania informacji w systemach sieci BIOME jest wykorzystanie do tego celu wykazu terminów z zastosowanych systemów leksykalnych. Opcja ta realizowana jest poprzez tzw. przeglądanie zasobów systemu (ang. *browsing*). Polega to na umożliwieniu użytkownikowi dostępu do układu hierarchicznego przejętych terminów odwzorowujących cechy formalne i treściowe zasobów. Wykorzystując powiązania hipertekstowe (ang. *link*), użytkownik buduje strategię wyszukiwawczą. Przemieszczając się pomiędzy węzłami, które powiązane są określonymi relacjami semantycznymi, użytkownik każdorazowo określa kryteria relewancji. W zależności od założeń przyjętych podczas projektowania systemu, użytkownikowi udostępnia się rezultaty wyszukiwania w z góry określonej formie. W przypadku systemu OMNI użytkownik wraz z rezultatami wyszukiwania otrzymuje artykuł przedmiotowy utworzony dla danego terminu.

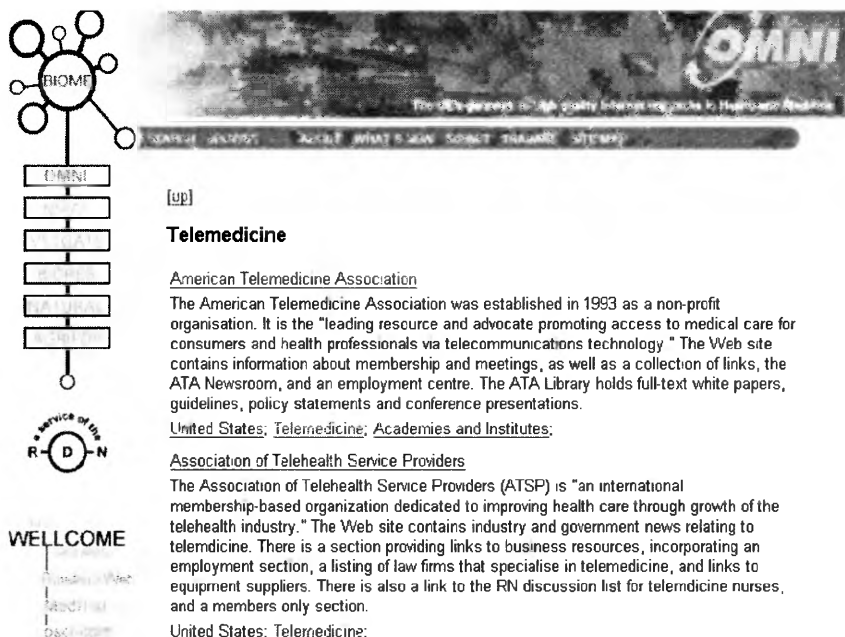
Rys. 3. Artykuł przedmiotowy w systemie OMNI [źródło: <http://omni.ac.uk/browse/mesh/D017216.html>]

Na rys. 3. przedstawiono artykuł przedmiotowy w systemie OMNI dla terminu „telemedicine” wyszukanego poprzez hasła MeSH 2005. Artykuł przedmiotowy w omawianym systemie zbudowany jest z:

- hasła głównego wraz z okreslnikiem – Telemedicine/standards,
- hasel połączonych relacjami hierarchicznymi (termin szerszy/węższy – ang. *broader/narrower*),
- hasel połączonych relacjami asocjacyjnymi.

Każde z hasel występujących w artykule przedmiotowym może stanowić kryterium na dalszym etapie wyszukiwania. Terminy te połączone są powiązaniami hipertekstowymi z odpowiadającymi im artykułami przedmiotowymi oraz zasobami, których treść bądź formę reprezentują.

Należy zauważyć, że w przypadku systemów sieci BIOME terminy pochodzące z MeSH oraz Tezaurusu CAB są traktowane priorytetowo w stosunku do haseł przejętych ze struktur klasyfikacyjnych bądź schematów kategoryalnych. Ten sam termin „telemedicine” wyszukany poprzez hasła pochodzące z klasyfikacji NLM prowadzi do rezultatów wyszukiwania pozbawionych artykułu przedmiotowego dla danego hasła (Rys. 4).

Rys. 4. Rezultaty wyszukiwania w OMNI dla hasła „telemedicine” poprzez terminy NLM [źródło: <http://omni.ac.uk/browse/subject-listing/W83.html>]

Podczas gdy wyszukiwanie prowadzone było przy użyciu terminów pochodzących z klasyfikacji NLM, hasła użyte do opisu zasobów pochodzą wyłącznie ze słownika MeSH 2005, co świadczy o efektywności tego narzędzia podczas indeksowania i wyszukiwania informacji. Terminy klasyfikacji NLM pełnią tutaj funkcję uzupełniającą. Oprócz artykułu przedmiotowego użytkownikowi udostępniane są rezultaty wyszukiwania, których elementy mają określoną budowę. Systemy sieci BIOME nie należą do zaawansowanych. Udostępniany użytkownikowi rekord bazy danych składa się z:

- tytułu źródła internetowego (wyposażonego w odesłanie hipertekstowego do jego lokalizacji w Internecie),
- abstraktu,
- haseł odwzorowujących cechy formalne i rzeczowe (pochodzące w tym przypadku z MeSH lub tezaurusu CAB).

W porównaniu np. z SOSIG omawiane systemy wypadają niekorzystnie. Tab. 2. przedstawia dwa przykładowe rekordy z OMNI i SOSIG.

Tab. 2. Przykładowe rekordy z systemów OMNI oraz SOSIG.

OMNI	SOSIG
<u>American Telemedicine Association</u> The American Telemedicine Association was established in 1993 as a non-profit organisation. It is the "leading resource and advocate promoting access to medical care for consumers and health professionals via telecommunications technology." The Web site contains information about membership and meetings, as well as a collection of links, the ATA Newsroom, and an employment centre. The ATA Library holds full-text white papers, guidelines, policy statements and conference presentations. <u>United States: Telemedicine: Academies and Institutes.</u>	<u>Centre for Health Evidence</u> Description: The Centre for Health Evidence (CHE) was established in March 1999 under the Health Infrastructure Support Program of the Canadian Office of Health and the Information Highway. The CHE "promotes evidence-based health care by presenting knowledge-based resources to health professionals in ways that facilitate their optimum use." The site contains detailed information about various projects of the CHP. Keywords: healthcare, population, public health, safety, occupational safety Subject Section(s): Sociology of Medicine Resource Type: Governmental Bodies Language: en URL: http://www.cche.net/cche/home.asp

Różnice są wyraźne. W rekordzie SOSIG, w przeciwieństwie do OMNI, występuje więcej pól oraz, co istotne, wyposażone są one w etykiety. Również w tym przypadku terminy użyte do indeksowania nie pochodzące ze zbiorów słownictwa kontrolowanego nie stanowią kryterium w omawianym rodzaju wyszukiwania. W przypadku SOSIG są to terminy występujące w polu „Subject Section(s)” i pochodzące z jednego ze zbiorów leksyki SOSIG.

Zagadnienie rodzaju oraz liczby pól rekordu bazy wyświetlanych użytkownikowi jest istotne, wykracza jednak poza ramy artykułu.

Omawiane systemy leksykalne służą przede wszystkim do odwzorowywania cech przedmiotowych dokumentów, a w tym wypadku zasobów internetowych. Problematiczną pozostaje kwestia odwzorowywania cech formalnych zasobów Internetu za pomocą zbiorów słownictwa kontrolowanego. Identyfikacja cech formalnych zasobów koniecznych w procesie ich indeksowania determinuje odpowiednią budowę rekordu. W przypadku niektórych cech formalnych istnieje możliwość wykorzystania systemów leksykalnych bądź wyka zu terminów preferowanych. Są to m.in.:

5.1. Nazwy własne

W przypadku OMNI formę zapisu nazw regulują zasady standardu katalogowania Anglo-American Cataloging Rules 2 (AACR2). W systemie nie stosuje się dodatkowych źródeł słownictwa dla form nazw własnych. Ciekawe rozwiązanie zastosowano w systemie ADAM (<http://adam.ac.uk>) z zakresu sztuki, architektury oraz mediów. Podczas indeksowania zasobów internetowych dla nazw własnych przejmuje się terminy pochodzące z Union List of Artist's Names (ULAN) – wykazu nazwisk artystów. Wykaz ten dostępny jest w Internecie w postaci bazy hipertekstowej [13]. Istnieje wiele gotowych i kompletnych źródeł słownictwa dotyczących omawianej cechy, zarówno o zakresie ogólnym, jak i z danej dziedziny wiedzy, które można zaimplementować w quality-controlled subject gateways. Są to np. Library of Congress Name Authority File, British Library Name Authority File. Ze współpracy tych dwu bibliotek powstała kartoteka Anglo-American Authority File (AAAF). Biblioteka Kongresu oraz OCLC włączają się w szereg projektów z placówkami z innych krajów w celu wymiany danych autorytatywnych. W ramach współpracy z Die Deutsche Bibliothek powstało *The Virtual International Authority File* [7].

5.2 Typ zasobów

Wykorzystanie kontrolowanego zbioru terminów określających wartość tej cechy sprowadza się do opracowania zamkniętej listy terminów odpowiadających określonym rodzajom zasobów poddawanych indeksowaniu. Dokonuje się tego w fazie projektowania systemu, a dokładnie schematu opisu zasobów (ang. *collection level description*) [8]. Systemy stosują podziały charakteryzujące się różnym stopniem szczegółowości. W systemie MathGuide, z dziedziny matematyki (www.mathguide.de), w polu „typ zasobów” wyróżniono cztery kategorie na najwyższym poziomie oraz czterdzieści osiem odpowiadających im podkategorii (Tab. 3.)

Tab. 3. Wartości cechy formalnej „typ zasobów” w MathGuide [źródło: <http://www.mathguide.de/cgi-bin/ssgfi/navigator.pl?db=math&type=form&pattern=all>]

Information Providers / Servers
Libraries
Archives
Museums
University Departments
Research Institutes
Organizations and Societies
Official Governmental Servers
Commercial Provider
Communication Forums
Other
Factual Reference Works
Encyclopedia and Biographic Lexika
Dictionaries, Thesauri
Lists of Abbreviations
Gazetteers
Addresses and Personnel Directories
Data Collections
Compendiums of Laws
Norms and Standards
Manuals
(Current) Research Projects
Other
Bibliographic Sources
Virtual Libraries
Special Subject Virtual Libraries
Current Bibliographic and Abstracting Series
Completed Bibliographies of Special Subjects
Bibliographies by Specific Document Type:
Lists of Periodicals/Journals ((see also Journals)
Lists of Conference Proceedings
Lists of Government Reports
Lists of Research Reports
Lists of Theses and Dissertations
Other (Software, Databases, Projects etc.)
Subject-Specific Library Catalogs
Other
Primary Information Sources
Teaching Materials
Personal Homepages
Handbooks
Journals
Series of Preprints, Reports, and Working Papers
Retired Preprint Servers
Congresses
Source Materials
Maps
(Collections of) Pictures, Photos
Virtual Exhibitions
Moving Pictures
Software and Expert Systems
Other

W sieci BIOME do określenia typu indeksowanych zasobów zastosowano listę siedemnastu terminów (Tab. 4). Ta cecha, podobnie jak w poprzednim wypadku, może przybrać wyłącznie jedną wartość.

Tab. 4. Wartości cechy formalnej „typ zasobów” w systemach sieci BIOME [źródło: <http://biome.ac.uk/guidelines/cat/catspec1.html>]

Mailing list (newsgroups, discussion lists, mailing lists)
Software (software available online)
Journal - Contents and Abstracts (sites providing tables of contents, or contents and abstracts for a journal or newsletter (not newspapers). May also refer to titles where the full-text of the article is available by subscription only)
Journal - Full text (sites providing full text access to journal or newsletter articles free.)
Bibliographic database (e.g Internet MEDLINE, TOXNET etc.)
Non-bibliographic database (a factual database, e.g. of drug names)
Documents/report (documents available in full-text online, e.g. articles, factsheets, reports, official documents)
Book (full-text books available online)
Resource Guide (sites providing resource descriptions and links to Internet information on a particular topic)
Organisation (sites providing information on societies, charities, organisations or professional associations). Divided into (choose one only):
Education (HE and FE departments/divisions where the main role is teaching)
Research Centre (an institution who's main activity is research)
Company/Commercial
Government
Library
Museum
Other Organisation
Learning Material (interactive tutorials, exam questions, lecture notes)
News Service (sites providing news stories, e.g. the BBC news section)
Position Statement
Practice Guideline (clinical practice guideline, for use in OMNI & NMAP only)
Systematic Review (for use in OMNI & NMAP only)
Patient Information Leaflet (for use in OMNI & NMAP only. An individual fact sheet/leaflet/document aimed at patients on a condition/disease)
Other

W 2000 roku, na ósmych warsztatach organizowanych przez Dublin Core Metadata Initiative powstał dokument, w którym znalazły się przykładowe schematy kategoryjne dla opisywanej cechy zastosowane zarówno w istniejących systemach leksykalnych (ERIC Thesaurus), jak i w hipertekstowych systemach dziedzinowych [1]. Główną zasadą tworzenia takich schematów jest uwzględnienie istotnych cech odwzorowanego fragmentu rzeczywistości dokumentacyjnej. Dla systemów z dziedziny nauk technicznych zasadne będzie wyodrębnianie kategorii takich jak normy, patenty, ekspertyzy, wyniki doświadczeń, co w wypadku systemów z zakresu nauk humanistycznych będzie niepotrzebne i nieefektywne.

5.2. Język zasobów

Określenie języka zasobów jest jednym z etapów indeksowania. Zastosowanie słownictwa kontrolowanego sprowadza się do wykorzystania istniejących wykazów kodów odpowiadających danym językom. W hipertekstowych systemach dziedzinowych wykorzystujących język angielski przyjmuje się pełne nazwy danych języków bądź ich odpowiedniki w postaci dwuliterowych kodów. Notacja symboli, w wielu systemach, oparta jest na normie ISO 3166-1 Country codes.

Implementacja zbiorów leksyki w hipertekstowych systemach dziedzinowych nie musi oznaczać konieczności ich konwersji z formy tradycyjnej do postaci hipertekstowej. W zasobach Internetu istnieje wiele gotowych systemów leksykalnych, które można w tym celu wykorzystać [4]. Poza tym powstały projekty badawcze, których celem było m.in. wypracowanie metod zastosowania na przykład tezaurusów w systemach hipertekstowych funkcjonujących w Internecie [11]. Jednym z nich jest projekt The High-Level Thesaurus (HILT – <http://hilt.cdlr.strath.ac.uk/index.html>), który powstał przy innym programie Research Support Libraries Programme oraz The Joint Information Systems Committee (JISC). Efektem prowadzonych w ramach projektu prac badawczych było opracowanie listy dostępnych w sieci zbiorów słownictwa z danej dziedziny wiedzy. W opublikowanym w 2001 roku raporcie dotyczącym wyników badań [9], zamieszczono interesujące rozwiązania o charakterze metodologicznym.

Wykorzystanie zbiorów słownictwa kontrolowanego w quality-controlled subject gateways ma bezpośredni wpływ na ich efektywność i funkcjonalność. Implementacja systemów leksykalnych w hipertekstowych systemach dziedzinowych o kontrolowanej jakości, choć może sprawiać trudności, szczególnie podczas doboru odpowiednich i efektywnych źródeł słownictwa, korzystnie wpłynie na poziom usług informacyjnych. W polskiej literaturze przedmiotu brakuje prac poruszających to zagadnienie. Na temat omawianych systemów powstało niewiele publikacji. Autorowi nie udało się zlokalizować w Internecie żadnego polskiego dziedzinowego systemu hipertekstowego, który posiadałby wszystkie definicyjne cechy kwalifikujące go do grupy quality-controlled subject gateway.

Bibliografia

1. *AUTHORITY and Source Detail for „Resource Type” Element* (2000). Dostępny w World Wide Web: <http://www.ifla.org/udt/dc8/resource.pdf>
2. DERFERT-WOLF L. *Serwisy tematyczne o kontrolowanej jakości w Internecie – subject gateways*. Biuletyn EBIB 2004, nr 6. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/57/derfert.php>
3. HEERY R.: *Information gateways: collaboration on content*. Online Information Review 2000, vol. 24, nr 1 s. 40-45.
4. *INDEXING RESOURCES ON THE WWW. Database Indexing, Controlled Vocabularies & Thesauri* (2004). Dostępny w World Wide Web: <http://www.slais.ubc.ca/resources/indexing/database1.htm>
5. KIRRIEMUIR J.: *A brief survey of Quality Resource Discovery Systems* (1999). Dostępny w World Wide Web: <http://www.rdn.ac.uk/publications/studies/survey/>
6. KOCH T.: *Quality-controlled subject gateways: definitions, typologies, empirical overview*. Online Information Review 2000, vol. 24, nr 1 s. 24-34.
7. KROL E., HINCHCLIFF M.: *Kontrola autorytatywności i wzorcowości danych w Bibliotece Kongresu w Stanach Zjednoczonych*. Biuletyn EBIB 2005, nr 2. Dostępny w World Wide Web: http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/krol_hinchcliff.php
8. NEUROTH H., KOCH T.: *Cross-browsing and cross-searching in a distributed network of subject gateways: architecture, data model, and classification* (2001). Dostępny w World Wide Web: <http://www.stk.cz/elag2001/Papers/HeikeNeuroth/HeikeNeuroth.html>
9. NICHOLSON D., NEILL S.: *HILT: High-Level Thesaurus Project* (2001). Dostępny w World Wide Web: <http://hilt.cdlr.strath.ac.uk/Reports/Documents/HILTfinalreport.doc>

10. QIN J., PALING S. : *Converting a controlled vocabulary into an ontology the case of GEM*. Information Research 2001, vol. 6, nr 2. Dostępny w World Wide Web: <http://informationr.net/ir/6-2/paper94.html>
11. SHIRI A. A, REVIE C.: *Thesauri on the Web: current developments and trends* Online Information Review 2000, vol. 24, nr 4 s. 273-279.
12. *STRATEGY for the Use of Vocabulary in the ADAM Database* (1996). Dostępny w World Wide Web: <http://adam.ac.uk/adam/public/SF1/SF1f9605.rtf>
13. *ULAN- Union List of Artists' Names*. Dostępny w World Wide Web: http://www.getty.edu/research/conducting_research/vocabularies/ulan/
14. WORSFOLD E.: *Subject gateways: fulfilling the DESIRE for knowledge*. Computer Networks and ISDN Systems 1998, nr 30 s. 1479-1489.
15. RUSBRIDGE C.: *Towards the Hybrid Library* D-Lib Magazine 1998, nr 7/8. Dostępny w World Wide Web: <http://mirrored.ukoln.ac.uk/lis-journals/dlib/dlib/dlib/july98/rusbridge/07rusbridge.html>
16. JOINT Funding Council's Libraries Review Group: Report. (The Follett Report). (1993). Dostępny w World Wide Web: <http://www.ukoln.ac.uk/services/papers/follett/report/>

Summary

The article presents problem of using lexical sources for the needs of developing hypertext information systems, in particular application of information-retrieval languages in them. Using the vocabulary sources is presented on the example of hypertext information systems of controlled quality, in particular the OMNI system (Organising Medical Networked Information (www.omni.ac.uk)). This is about a so-called subject gateways, and quality-controlled subject gateways. Such a selection is caused by functioning of an effective methodology of designing a listed types of systems, where a particular attention is put on structuralisation of information collection, and describing documents according to existing standards.

BIBLIOLOGIA WOBEC INFORMATYZACJI SYSTEMU KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ. WYBRANE ZAGADNIENIA

Małgorzata Górska
Instytut Informacji Naukowej
i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytetu Wrocławskiego

*Bibliologia, Paul Otlet, komunikacja społeczna,
książka, książka elektroniczna, informatyzacja*

1. Podstawy koncepcyjne cyfrowych metod gromadzenia i przetwarzania danych tekstowych

Jesteśmy w coraz większym stopniu przyzwyczajeni do istnienia cyfrowego kompendium informacji o zasięgu ogólnoswiatowym, do którego możemy sięgnąć w dowolnym miejscu i czasie, aby rozwiązywać problemy zarówno fundamentalne, opracowane metodami naukowymi, jak i te prozaiczne, wynikające z doświadczeń dnia codziennego. Dla żadnego użytkownika Internetu nie ma nic nadzwyczajnego w tym, że rozpoczynając podróż po stronach WWW można, dzięki systemowi wzajemnych połączeń tworzących hipertekstową sieć dokumentów elektronicznych, przemieszczać się pomiędzy, nieraz bardzo odległymi tematycznie, zasobami. Niewielu użytkowników Internetu (a pewnie będzie ich coraz mniej) zdaje sobie sprawę z tego, że koncepcje tworzenia „globalnej pamięci”, łatwo dostępnej, łączącej w ramach swojej struktury informacje tekstowe, obrazowe i dźwiękowe, zarządzanej prostym w obsłudze mechanizmem są znacznie starsze niż pierwsze komputery.

Pod koniec XIX i w pierwszej połowie XX w. pojawiły się refleksje związane ze sposobem funkcjonowania wiedzy opartej na tradycyjnych dokumentach pismennych oraz propozycje alternatywnych sposobów jej przetwarzania. Jednym z pierwszych myślicieli, który zauważył problem ogromu dostępnego piśmiennictwa skutkujący trudnościami w ogarnięciu stanu aktualnej wiedzy w różnych dziedzinach, był Paul Otlet, postać doskonale znana w bibliologii, bibliografii i informacji naukowej, ale niekoniecznie obecna w innych dyscyplinach naukowych. Nie ma w tym nic dziwnego, ponieważ, jak zauważa Krzysztof Migon: „Paul Otlet jest uważany powszechnie przede wszystkim za bibliografa i twórcę dokumentacji jako odrębnej sfery praktyki i nauki”.¹ Jednak idee Otleta, a także konkretne działania podjęte przez niego na przełomie wieków, wykraczają poza tak zawężoną charakterystykę tej postaci. Problem wpisania poglądów Otleta w ramy konkretnych dyscyplin naukowych zyskuje, dzięki

¹ K. Migon: *Paul Otlet o bibliologii, książce i dokumencie*. W: *Przestrzenie informacji i komunikacji społecznej*. Pod red. M. Kocójowej. Kraków 2004, s. 370.

postępowi technologicznemu, nowy wymiar. Oto bowiem w różnego rodzaju opracowaniach naukowych i popularnonaukowych dotyczących hipertekstu – komputerowego systemu organizacji danych tekstowych Otlet pojawia się w roli „konceptyjnego ojca”.² Amerykański badacz W. Boyd Rayward jedną ze swoich licznych prac dotyczących Otleta poświęcił właśnie analizie jego koncepcji w kontekście ich zgodności z różnymi modelami struktur hipertekstowych.³ Co więcej, wydaje się, że nawet te nauki, które od początku interesowały się działalnością Otleta nie do końca wykorzystały potencjał tkwiący w jego ideach: „... w piśmiennictwie dotyczącym Otleta, i dawniejszym, i nowszym, zaskakująco niewiele mówi się o fundamentalnych pojęciach, na których opiera się jego *nauka o dokumentacji*, tj. o książce, dokumencie i bibliologii”.⁴ Tymczasem: „Spojrzenie na Otleta ze stanowiska bibliologii pozwala zrozumieć jego koncepcję świata informacji. Podstawowe, wyjściowe pojęcia, którymi posłużył się on w budowaniu (nauki o) dokumentacji, mają bowiem charakter bibliologiczny.”⁵

Już w początkach swojej kariery (ok. 1893), wtedy gdy głównym nurtem jego zainteresowań była bibliografia, Otlet wiele uwagi poświęcił analizie fenomenu książki. W swoich pierwszych pracach wyrażał przekonanie, że sama fizyczna postać książki była mniej istotna wobec faktu, że zawarte w niej dane, źródła, wnioski wpisują się w ogólną strukturę wiedzy. Otlet widział konieczność wydobywania tych informacji z książek (w szczególności zaś: faktów, interpretacji faktów, statystyki i źródeł), tworzenia z nich znormalizowanych komunikatów, a następnie utrwalania ich na osobnych nośnikach tworzących kolekcje, które pod względem funkcjonalności przypominałyby dzisiejsze bazy danych. W ramach takich zbiorów informacje mogłyby podlegać dalszemu podziałowi lub podporządkowaniu sieci wzajemnych tematycznych powiązań. Swoje poglądy Otlet rozwinął i wyłożył w dziele *Traite de documentation. Le livre sur le livre* (1934), które stanowi do dziś fundamentalny wykład o istocie książki, dokumentu i organizacji wiedzy. Szansę rozwiązania problemu ogromu dostępnego piśmiennictwa Otlet upatrywał w stworzeniu zintegrowanej struktury obejmującej informacje wyselekcjonowane z różnego rodzaju dokumentów, które można będzie swobodnie przetwarzać i przeszukiwać. Dopiero tak zorganizowana wiedza naukowa i praktyczna będzie mogła efektywnie służyć zarówno badaczom, jak i ogółowi społeczeństwa. Najlepszym mechanizmem umożliwiającym zarządzanie taką „bazą danych” była, według Otleta, Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna. Przemyslenia Otleta na temat organizacji informacji nie pozostawały jedynie w sferze teorii, wręcz przeciwnie – wiele pomysłów starał się zrealizować w praktyce, m.in. w ramach OIB (Międzynarodowe Biuro Bibliograficzne) i Mundaneum. Instytucje te nie tylko gromadziły kolekcje książek i innych wytworów cywilizacji ludzkiej, ale dysponowały również bazami danych i repertoriami, których funkcjonowanie oparte było na systemie węzłów i połączeń umożliwiających użytkownikowi przejście od opisu bibliograficznego do pełnego tekstu, obrazu czy innego obiektu.

² Por. np. hasło „hypertext” W: *Wikipedia, the free encyclopedia*. Dostępny online [dostęp: 13 listopada 2005] <http://en.wikipedia.org/wiki/Hypertext>

³ W. Boyd Rayward: *Visions of Xanadu: Paul Otlet (1868-1944) and Hypertext*. Dostępny online [dostęp: 13 listopada 2005] <http://people.lis.uiuc.edu/~wrayward/otlet/xanadu.htm> (pierwotnie opublikowany w: *JASIS* 45 (1994):235-250).

⁴ K. Migoń: *Paul Otlet op. cit.*, s. 371

⁵ *Ibidem*

W obliczu złożoności i wielopłaszczyznowości działań Otleta jego podejście do istoty książki może się gdzieś zagubić. Jednak ze względu na rangę tej refleksji warto przyrzeć się jej bliżej. Interesującym i wartościowym źródłem prezentującym tę problematykę jest wspomniana wcześniej publikacja W. Boyda Raywarda (ale też wiele innych prac tego autora poświęconych Otletowi⁶). Książki były zatem dla Otleta, według Raywarda, niezaprzeczalnymi nośnikami wiedzy, ale ze względu na ich funkcjonowanie w systemie komunikacji mogły być traktowane jako produkt finalny, lub jako element pośredni. Publikacje drukowane stanowiły dla Otleta końcowy efekt intelektualnej aktywności ich autorów, sposób na upowszechnianie badań, doświadczeń czy przemyśleń. Jednak każde kolejne dzieło było wpisywane w nieistniejący fizycznie korpus wiedzy, z którego mogli korzystać inni badacze oraz praktycy, przyczyniając się tym samym do stałego rozwoju cywilizacyjnego. Książki dysponowały swoim systemem zarządzania wiedzą w nich zawartą. Opierał się on na pojedynczej linii wypowiedzi „przyciętej” do formatu strony, a następnie dopasowanej do pojedynczej linijki tekstu. Otlet dosyć wyraźnie rozgraniczał formę książki i jej substancję treściową, a nawet wręcz je sobie przeciwstawiał. Struktura konwencjonalnych dokumentów za bardzo więziła i ograniczała wiedzę w nich zawartą, stąd też dokumenty te powinny podlegać procesom dekompozycji i przekształcenia. Przy całej atencji dla książek Otlet dostrzegał również ich wady: niepełność i niekompletność (książki podają tylko niektóre dane naukowe i utrwalają tylko częściowo stan nauki), błędy (książki prezentują zarówno prawdziwą, jak i fałszywą wiedzę), powtórzenia (omawiają tę samą rzecz więcej niż raz), fragmentaryzacja i rozproszenie (nie konsolidują informacji, która znajduje się w kilku miejscach, ale dzielą i rozpraszają ją w wielu woluminach), pomieszanie rzeczy pierwszo- i drugoplanowych (nie przedstawiają informacji zgodnie z ich stopniem ważności).

Otlet zaproponował różne rozwiązania, które miałyby te niedoskonałości książek przezwyciężyć. Wśród nich szczególne miejsce zajmuje idea stale i kooperatywnie rozwijanej bazy danych zawierającej zdekomponowane teksty książek z różnych dziedzin wiedzy, poświęconych konkretnej problematyce. Byłaby to: księga uniwersalna, źródło, permanentna encyklopedia, summa – innymi słowy Biblioteka.

To stanowisko Otleta bardzo przypomina koncepcję „światowego umysłu” Herberta George’a Wellsa. Był on kolejnym intelektualistą, który dostrzegał niezbędność zmian w dotychczasowym systemie funkcjonowania wiedzy. Wells, podobnie jak Otlet, w swoich poglądach wyłożonych w eseju *The Idea of a Permanent World Encyclopaedia*⁷ kładł nacisk na lepszą organizację informacji. Jego projekt (pod nazwą „Permanent World Encyclopaedia”) miał być swoistą syntezą bibliografii i dokumentacji – zindeksowanym archiwum świata. Ale nie chodziło tylko o stworzenie spisu treści do światowych zasobów piśmiennictwa, ponieważ dzięki technice mikrofilmowej można byłoby uwzględnić w takim zbiorze kopie autentycznych dokumentów. Mikrofilmy miały dla Wellsa jeszcze jedną cenną zaletę: multiplikowały oryginały i pozwa-

⁶ Por. bibliografię prac W. Boyda Raywarda na stronie: <http://people.lis.uiuc.edu/~wrayward/> [dostęp: 13 listopada 2005]

⁷ H. G. Wells: *World Brain: The Idea of a Permanent World Encyclopaedia*. Dostęp online [dostęp: 13 listopada 2005] http://sherlock.berkeley.edu/wells/world_brain.html Esej ten (pod tytułem *The Idea of a Permanent World Encyclopaedia*) opublikowany pierwotnie W: *Encyclopedie Française* w 1937 znalazł się również w zbiorze *World Brain* z 1938 r.

lały na odtworzenie ich obrazu w dowolnym miejscu na świecie, ponadto przedłużały życie takiego dokumentu w wypadku zniszczenia oryginału. Jeśli chodzi o praktyczną stronę tego projektu, encyklopedia Wellsa miałaby być ogólnosiwiatową i scentralizowaną organizacją skupiającą specjalistów doskonalących ten „indeks wiedzy ludzkiej” oraz czuwających nad jego stałą aktualizacją.

Chociaż uwagi Otleta odnoszące się do problemów związanych z rozprzestrzenianiem i przetwarzaniem „wiedzy książkowej” można różnie odczytywać, trzeba tu wyraźnie zaznaczyć, że nie chodziło mu o wyeliminowanie książki i zastąpienie jej mechanizmem dystrybuującym fakty i dane, ale raczej o rozwinięcie tego systemu obiegu informacji książkowej, który funkcjonował już od wieków. W układzie czytelnik – książka – czytelnik Otlet widział miejsce dla jeszcze jednego elementu: swoistej „meta-książki”, korpusu, który wychwytywałby etap rozchodzenia się wiedzy w społeczeństwie następujący po recepcji treści książek, a skutkujący wpisaniem jej w kontekst innych publikacji z danej dziedziny, zweryfikowaniem wiedzy w niej zawartej, określeniem co jest prawdą, co fałszem oraz co może być przydatne w innych badaniach, w działalności praktycznej itd. Nie sposób nie dostrzec jednak pewnej nuty utopii w tym przekonaniu. W wierze, wręcz pozytywistycznej, że wiedzę z książek można ekstrahować, że można dokładnie wyznaczyć granice pomiędzy prawdą i fałszem, że można wreszcie jednoznacznie odczytać myśli i przesłania autora. Nowe wątki, które pojawiają się w odczytaniach pism samego Otleta zdają się właśnie podważać tak jednoznaczne stanowisko.

Tę koncepcję Otleta (uwalniania z treści książek pojedynczych idei, faktów, danych i tworzenia z nich zbioru informacji powiązanych logicznymi połączeniami) można byłoby uznać za pierwotny system hipertekstowy. Jednak W. Boyd Rayward skłonny byłby raczej upatrywać jako przykład ręcznego protohipertekstu system usług stworzony około 1908 roku w Międzynarodowym Instytucie Bibliograficznym. Były to pełne bibliograficzne repertoria specjalizujące się w określonych dziedzinach (np. myślistwo, rybołówstwo, aeronautyka) funkcjonujące w ramach Międzynarodowych Biur Dokumentacyjnych. Każde z nich miało zawierać obszerną bibliotekę i kolekcję materiałów ilustracyjnych (zdjęć i rysunków). Ponadto rozwijały one niezależne repertoria, zawierające ekstrakty z publikacji, oddzielne artykuły, wycinki z gazet, dokumenty rządowe, raporty, prospekty i rękopisy (ewidencja dokumentacji sklasyfikowana była na oddzielnych kartach). Przeszukiwanie takiej bazy było możliwe dzięki sieci połączeń zarządzanej przez UKD i inne mechanizmy. Uproszczoną wersję takiego systemu, w którym połączone informacje tekstowe, graficzne i dźwiękowe funkcjonowały w ramach jednego urządzenia – memexu, przedstawił znacznie później, bo w 1945 roku, Vannevar Bush.

Jednocześnie Rayward wskazuje na fakt, że Otlet w odróżnieniu od twórców współczesnych systemów informacyjno-wyszukiwawczych abstrahował od pojęcia użytkownika i jego potrzeb. W rezultacie porównanie koncepcji Otleta do systemów hipertekstowych w ujęciu Jaya Davida Boltera, Richarda Lanhama czy George'a P. Landowa wykazuje ogromne różnice właśnie ze względu na rolę użytkownika. Swobodne błądzenie odbiorcy pomiędzy różnymi węzłami, marginalizowanie roli autora na rzecz czytelnika-współtwórcy, brak jednej konkretnej drogi do celu poszukiwan nie pokrywa się z wyobrażeniami Otleta. Natomiast niewątpliwie wspólnym mianownikiem dla tych różnych koncepcji jest chęć stworzenia struktury wzajemnie powiązanych tek-

stów, odpowiadających prawdziwym relacjom pomiędzy ideami oraz pokrywających się ze sposobami funkcjonowania umysłu człowieka.

2. Próby wyeliminowania książki z systemu komunikacji społecznej

Po I wojnie światowej Otlet stracił możliwość wprowadzania swoich idei w życie, a jego koncepcje uległy marginalizacji. Problem ogromnej ilości dostępnego piśmiennictwa oraz metod przetwarzania tego zasobu na potrzeby nauki i społeczeństwa w dalszym ciągu był aktualny. Otlet dostrzegał ograniczenia tradycyjnej książki jako nośnika informacji, ale rozwiązanie tego problemu widział w stworzeniu swoistej „meta-księgi”, powstałej z przetworzonych, czy też wyabstrahowanych, tekstów tradycyjnych publikacji. Jednak po II wojnie pojawiły się poglądy, które generalnie zanegowały użyteczność książki (jej sposobu funkcjonowania w systemie komunikacji społecznej oraz charakterystycznej dla niej organizacji przekazu).

Poglądy dyskredytujące znaczenie tradycyjnej kultury książki należały do szerszego nurtu – postmodernizmu, negatywnie oceniającego dotychczasowe sposoby pojmowania świata, zgodne z oświeceniową ideologią. Krytyce poddano zwłaszcza podejście do takich fundamentalnych pojęć, jak: człowiek, historia, literatura czy autor. Postmoderniści, głosząc upadek autorytetów i konieczność rozwinięcia alternatywnych dróg pojmowania nauki i kultury, oczekiwali daleko idących zmian w funkcjonowaniu współczesnych społeczeństw. Kultura książki – jako jeden z filarów „starego porządku” – znalazła się również w kręgu krytycznej oceny postmodernistów. Jeden z głównych przedstawicieli tego nurtu – Jacques Derrida przedstawił w swoich publikacjach wielce znamienne poglądy na rolę książki w świecie ponowoczesnym, które stanowiły inspirację i naukowe usankcjonowanie teorii hipertekstu, jako alternatywnego wobec tradycyjnych druków sposobu prezentacji informacji tekstowej, opartego na technologii komputerowej. Derrida w pracy *O gramatologii* powoływał się na śmierć cywilizacji książki, „o której tyle się mówi i która przejawia się najpierw konwulsyjnym rozrostem bibliotek”⁸. W dalszej części swojego wywodu uzasadniał zbędność książki oraz jej nieadekwatność w obliczu obecnych oczekiwań wobec wypowiedzi funkcjonujących we współczesnej cywilizacji, stanowiących wyraz świadomości człowieka i całych społeczeństw oraz kształtujących nowoczesne pojmowanie świata i mechanizmów nim rządzących.

Wśród zastrzeżeń, jakie wysuwał Derrida wobec tradycyjnej książki drukowanej, znalazły się przede wszystkim problemy „skończoności” jej formy oraz mechanizmu zarządzającego tekstem, który sprowadzał się do linii ciągłej.

Książka, jako materialny nośnik treści, była przez Derridę stawiana w opozycji do nieskończoności pisma. Co więcej – poprzez zamknięcie tekstu w swoich ramach doprowadzała do jego ograniczenia, skrępowania, czy wręcz ujarzmienia. Książka według Derridy utrwalała, zatrzymywała w czasie i przestrzeni myśli, wrażenia i odczucia – podczas gdy czynniki te z natury są dynamiczne. Zatem podstawowe zadanie książki, opanowanie spontaniczności wypowiedzi, kłóciło się z sensem pisma i tekstu w ogóle. Koniec książki wydawał się w tym kontekście wyzwoleniem dla wartości tłumionych przez jej

⁸ J. Derrida: *O gramatologii*, Przeł. B. Banasiak, Warszawa 1999, s. 28.

naturę: „Jeśli od książki odróżnimy tekst, to powiemy, że zapowiadająca się dzisiaj we wszystkich dziedzinach destrukcja książki obnaża powierzchnię tekstu.”⁹

Dalej Derrida dowodzi, że nowoczesna refleksja intelektualna nie może być wykładana zgodnie z podstawowym wyznacznikiem książki, jakim jest konstruowanie przekazu w jednym – linearnym ciągu myślowym. Według Derridy nadszedł czas, aby zburzyć ten skutkowo-przyczynowy porządek i rozpocząć lekturę „tego co w woluminach zapisane już było między wierszami”.¹⁰ Co prawda, nie wskazywał konkretnie, jakie medium miałyby zastąpić tradycyjne druki, ze względu na lepsze możliwości odwzorowania dyskursu współczesnego, ale w kwestii przyszłości książki nie pozostawiał złudzeń: „Koniec pisma linearnego jest końcem książki, nawet jeśli jeszcze dzisiaj właśnie w formie książki na dobre i na złe dają się wyłożyć nowe typy pisma, czy to literackie, czy teoretyczne.”¹¹

W imieniu postmodernistów następcę drukowanych publikacji wskazali teoretycy mediów elektronicznych. Potraktowali oni bardzo dosłownie głos Derridy wieszczący „śmierć książki” oraz tezy Rolanda Barthesa mówiące o „śmierci autora”. W Internecie, ale również w publikacjach drukowanych, pojawiło się wiele opracowań udowadniających tezę, że jedynie hipertekst oferuje faktyczne odejście od linearności tradycyjnej książki i zmienia cały kontekst percepcyjny towarzyszący lekturze dzieł. Dopiero podczas lektury utworów typu „hypertext fiction” czytelnik może swobodnie podążać nie ciągiem myślowym narzuconym przez autora, lecz realizować swoją wizję tekstu, stając się w tym momencie jego współautorem. Atmosfera wokół tego kierunku rozwoju technologii komputerowej zaowocowała definitywnym komunikatem – „koniec książek”, ogłoszonym przez Roberta Coovera w artykule pod takim tytułem opublikowanym w „New York Times Book Review” (1992) omawiającym twórczość hipertekstową

Sytuacja ta z perspektywy bibliologicznej wydawać się może bardzo groźna. Oto bowiem w świecie ponowoczesnym tradycyjna książka ma stać się anachronizmem. Co więcej, zostaje ona wykluczona z informacyjnej rzeczywistości medialnej. Bibliologia, jeśli ma pozostać nauką badającą aktualne procesy zachodzące w obrębie szeroko rozumianej kultury książki, prędzej czy później straci nowych reprezentantów podstawowego obiektu swoich badań. Jednak ani obecna sytuacja na rynku książki drukowanej, ani dotychczasowe ustalenia na temat systemu książki w ramach badań bibliologicznych nie potwierdzają tego czarnego scenariusza. Jeśli bowiem książkę utożsamiamy z jednym tworzywem materialnym – papierem, a technikę utrwalania przekazu jedynie z drukiem, to nie jest to podejście bibliologiczne. W nauce o książce rozwiązanie problemu nosnika informacji tekstowej polega na wykazaniu, że w różnych epokach wykorzystywano takie technologie i materiały (głina, papier, pergamin itd.), jakie były akurat dostępne oraz zapewniały wygodę użytkowania książki. Ponadto właśnie te cechy książki, które nie przystają do modnych trendów nowoczesności, jak trwałość i konwencjonalność formy oraz przejrzysta organizacja treści, dają odbiorcy specyficzne poczucie stabilności i przystępności. Rygor, wynikający z jasnych i obowiązkowych reguł książki, narzucany tekstowi rozpatrywać można w tym kontekście nie tyle jak jarzmo,

⁹ *Ibidem*, s. 39

¹⁰ *Ibidem*, s. 130

¹¹ *Ibidem*, s. 129-130

metodę na ograniczenie spontaniczności i ekspresji wypowiedzi autorskiej, co raczej sposób na uporządkowanie i zorganizowanie tego przekazu. Książkę można zatem uznać za „organizera”, dzięki któremu tekst funkcjonuje na wyższych poziomach komunikatywności. Tak więc, można pokusić się o sformułowanie tezy, że teorie wskazujące na ułomność tradycyjnej książki drukowanej (wbrew intencjom ich twórców) poprzez konfrontację z badaniami o charakterze bibliologicznym przyczyniają się do głębszego wnikięcia w fenomen książki, w samą jej istotę i tym samym stanowią impuls do odkrywania nowych przesłanek jej niezbędności w systemie komunikacji społecznej.

3. Dysonans pomiędzy „technicznymi” opisami zjawiska książki elektronicznej a teorią bibliologiczną

Poglądy głoszące „śmierć” książki, w jej tradycyjnym rozumieniu – publikacji drukowanej, stanowiły inspirację dla entuzjastów dynamicznie rozwijającej się technologii komputerowej. Sytuacja ta zainicjowała cały szereg działań mających w zamyśle zrealizować ten scenariusz oraz szeroką dyskusję na temat możliwości zastąpienia tradycyjnych druków przez książkę elektroniczną.

Sam termin *electronic book* pojawił się w roku 1968, jednak przez długi czas, wraz z rozwojem technologii cyfrowej ewoluowała jej postać (a raczej reprezentujące e-książki produkty rynku komputerowego). Począwszy od specjalistycznych urządzeń, plików zawierających teksty tradycyjnych książek, nośniki danych – wszystko co tylko w niewielkim nawet stopniu nawiązywało do tradycyjnych publikacji na poziomie przekazu (tekstowego i obrazowego), funkcji (utrwalanie i przekazywanie treści) czy wreszcie formy fizycznej (kodeks) nazywane było książką elektroniczną. Z kolei promocja tego typu produktów sprowadzała się do wykazania ich wyższości nad „zwykłą” książką. Nieokreśloność postaci e-książek musiała w końcu doprowadzić do sytuacji, w której tak naprawdę nie wiadomo, co kryje się pod tym pojęciem.

O tym, jak trudno jednoznacznie wypowiadać się na temat istoty książki elektronicznej świadczą pierwsze próby opisanie jej fenomenu: „książka elektroniczna stanowi w istocie pojęcie abstrakcyjne – swoistą koncepcję, a nie przedmiot, który można ująć w dłoń”.¹² Wkrótce okazało się (w teorii i praktyce), że jednak można: „Elektroniczna książka, eBook (angielskie electronic book), specjalizowane urządzenie elektroniczne przypominające formatem tradycyjną książkę, mogące pomieścić kilka tysięcy stron tekstu”.¹³

Także najnowsze próby zdefiniowania zjawiska e-książek niosą ze sobą określone problemy: „Przyjęcie pełnej i wyczerpującej definicji książki elektronicznej (eBook – od ang. *electronic book*) jest zadaniem trudnym. Można jednak uznać, że publikacją elektroniczną jest zestaw dokumentów wyposażony we własny system nawigacyjny i wyszukiwawczy dostarczany w postaci pliku przeznaczonego do odczytu w odpowiedniej przeglądarce bądź zewnętrznym urządzeniu odczytującym. Jak wynika z powyższej definicji książką elektroniczną będzie zarówno elektronicznie zapisany tekst możliwy do odtworzenia

¹² J. D. Bolter: *Writing Space. The Computer, Hypertext, and the History of Writing*, Hillsdale 1991, s. 87.

¹³ Definicja ze strony Onet.pl – Portal wiedzy: <http://portalwiedzy.onet.pl/> [dostęp: 13 listopada 2005], hasło opracowano na podstawie *Słownika Encyklopedycznego – Informatyka*. Wydawnictwa Europa. 1999.

na zwyczajnym komputerze domowym, jak też specjalizowane urządzenie elektroniczne zaopatrzone w wyświetlacz, pamięć, oprogramowanie oraz łącze niezbędne do załadowania pliku z określoną treścią.”¹⁴

W przytoczonym fragmencie autor zastrzega, że definicja książki elektronicznej może sprawiać trudności, ale nie jest to tylko kwestia jej wielopostaciowości. Autor odchodzi bowiem od klasycznego ujęcia systemu komunikacji piśmiennej, w której dokument jest pojęciem szerszym niż książka (książka jest rodzajem dokumentu). Problematyczne jest również włączenie w definicję książki elektronicznej, jako jej podstawowego składnika, systemu nawigacyjnego i wyszukiwawczego, ponieważ wykluczamy w ten sposób cały szereg publikacji cyfrowych, które takich mechanizmów nie posiadają. Zupełnie natomiast niezrozumiały jest wniosek autora, że publikację elektroniczną można zrozumieć jako „specjalizowane urządzenie elektroniczne”.

Zastrzeżenia może budzić także definicja zamieszczona w Wikipedii (internetowej „wolnej encyklopedii”), która w sposób najpełniejszy stara się scharakteryzować zjawisko książek elektronicznych: „Ebook (e-book, książka elektroniczna, publikacja elektroniczna) – treść zapisana w formie elektronicznej, możliwa do odczytania za pomocą wyspecjalizowanego oprogramowania, zainstalowanego w urządzeniu komputerowym, jak zwykły komputer PC, dedykowane urządzenie do czytania książek, telefon z protokołem WAP czy komputer ręczny klasy PDA (Personal Digital Assistant)”.¹⁵ Pomijając formę „możliwą”, która pewnie jest zwykłą literówką, większe wątpliwości budzi sformułowanie „treść”. Taka charakterystyka wcale nie musi odnosić się do zawartości książek elektronicznych. Właściwie każda strona WWW zawiera jakieś treści, ale czy to oznacza, że wszystkie te strony są książkami?

Najbardziej widoczne, po zapoznaniu się z tymi definicjami, jest chyba „techniczne” podejście do pojęcia książki elektronicznej ich autorów. Nie stawiają sobie oni raczej za cel wniknięcie w istotę tego zjawiska, wskazanie, czym różnić się będzie e-książka od innych informacji w postaci cyfrowej. Być może niektórzy autorzy wychodzą z założenia, że każdy wie, czym jest „zwykła” książka i w tej materii nie trzeba niczego wyjaśniać. Faktem jest, że również tradycyjna książka jest trudna do zdefiniowania, ale nie jest to wystarczający powód, aby unikać tego typu rozstrzygnięć na gruncie technologii komputerowej. Książka, zarówno w kategoriach najbardziej ogólnych, jak i szczegółowych, została już wielokrotnie scharakteryzowana poprzez definicje bibliologiczne i nie ma żadnego uzasadnienia dla ignorowania tego.

Próby ogarnięcia fenomenu książki elektronicznej właśnie z perspektywy bibliologicznej mają już swoje stałe miejsce w piśmiennictwie naukowym.¹⁶ Można się spierać, czy ujęcie fenomenu książek elektronicznych z perspektywy nauki o książce czy nauki o informacji wyczerpuje istotę zjawiska i odzwier-

¹⁴ Definicja ze strony WWW miesięcznika „Biblioteka w Szkole”, dział *Książka elektroniczna*. Dostęp online [dostęp: 13 listopada 2005] *Co to jest książka elektroniczna?* http://www.vulcan.edu.pl/biblioteka/ebook/co_to_jest.html#p1

¹⁵ Wikipedia. [dostęp: 13 listopada 2005] <http://pl.wikipedia.org/>

¹⁶ Por. E. Chmielewska-Gorczyca: *Wiedza o książce w bibliotece virtualnej*. W: *Wiedza o książce w nauce i dydaktyce*. Warszawa 2000, s. 81-107; M. Górska: *Książka elektroniczna – przeszłość i perspektywy*. W: *Oblicza kultury książki*. Wrocław 2005, s. 11-28; D. Grygowski: *Dokumenty nieksiążkowe w bibliotece*. Warszawa 2001; J. Reizes-Dzieduszycki: *Publikacje elektroniczne w procesie komunikacji społecznej*. W: *Książka i prasa w systemie komunikacji społecznej: przeszłość, dzień dzisiejszy, perspektywy*. Lublin 2002, s. 233-244; B. Taraszkiewicz: *Książka multimedialna na CD-ROM w Polsce (do 2000 roku)*. Warszawa 2003 i inne.

ciędlu podstawowe prawidłowości, ale bez wątpienia sama bibliologia nie może pozostać wobec niego obojętna. Tym bardziej, że rozstrzyganie „czym jest e-książka” jedynie na gruncie technologicznym nie przynosi satysfakcjonujących odpowiedzi.

4. Książka drukowana medium ekologicznym¹⁷ (?)

Bez względu na miejsce, jakie przyznamy książce (drukowanej czy cyfrowej) w obecnym i przyszłym systemie komunikacji społecznej, nie sposób nie zauważyć, że współczesność przebiega pod wyraźnym dyktatem informacji. Wydaje się ona być tym czynnikiem, który decyduje o statusie pojedynczych jednostek, a także całych społeczeństw w świecie nowoczesnym. Reguły funkcjonowania przekazu w ramach poszczególnych mediów często sprowadzają się do jednej zasady: zgromadzenia jak największej ilości łatwo przyswajalnej i szybko dostępnej informacji. W tym zakresie bezkonkurencyjnym środkiem przekazu jest niewątpliwie Internet. O nieprzebranych zasobach danych na stronach WWW nie trzeba chyba nikogo przekonywać. Wystarczy wspomnieć, że jak twierdzą szefowie firmy, która jest właścicielem najpopularniejszej wyszukiwarki – Google, w chwili obecnej na pełne zaindeksowanie sieci WWW potrzebowaliby 300 lat, a wielkość tego zasobu szacują na 5 milionów terabajtów informacji (Google zaindeksował dotychczas jedynie 170 terabajtów).¹⁸ Cały czas udoskonalane są również mechanizmy umożliwiające przepływ informacji do użytkowników. Aktualne wiadomości nie muszą już być przez internautów wyszukiwane – są dostarczane bezpośrednio do komputera odbiorcy za pośrednictwem na przykład kanałów RSS. I chociaż czasem zdarza nam się narzekać na uczucie przytłoczenia zalewającymi nas zewsząd danymi, problem niepotrzebnych wiadomości (np. spamy) czy też dyskomfort w użytkowaniu systemów informacyjno-wyszukiwawczych, najczęściej spotykamy się z entuzjastyczną oceną nowych możliwości stwarzanych przez sieciowe środowisko Internetu. Jednak gdzieś w tym pędzie za nowoczesnością, chęcią dogonienia zmieniającej co chwila swoje oblicze technologii, gubią się podstawowe pytania dotyczące wpływu tak funkcjonującej przestrzeni medialnej na człowieka.

Teza mówiąca o tym, że książka jest medium ekologicznym, może wydawać się na pierwszy rzut oka oksymoronem. Panuje powszechne przekonanie, że książka nie jest medium ekologicznym, ponieważ przy jej produkcji zużywa się tworzywo naturalne, jakim jest papier, co stanowi argument przemawiający na korzyść elektronicznych form przekazywania informacji – ich wytwarzanie zapewnia pod tym względem oszczędności. „Media elektroniczne są wyjątkowo przychylnie oceniane przez zwolenników ochrony przyrody, gdyż zużywają znacznie mniej energii, pracy ludzkiej i surowców”.¹⁹ Jednak konfrontacja tradycyjnej kultury książki z technologią komputerową może przynieść w tym

¹⁷ Pojęcie „medium ekologiczne” będę tutaj rozumiała analogicznie do „ruchu ekologicznego”, czy „rolnictwa ekologicznego”, a więc jako zespół zjawisk mających na celu poprawę jakości, a nie bezwzględne zwiększenie wydajności w stosunkach pomiędzy człowiekiem a otaczającym go środowiskiem.

¹⁸ Wiadomość z serwisu CHIP z dnia 10 listopada 2005. Dostęp online http://newsroom.chip.pl/news_150372.html

¹⁹ E. Chmielewska-Gorczyca, *Cechy środków zapisu i przekazu informacji*, [W:] *Bibliologia dyscypliną integrującą*, Warszawa 1993, s. 356, *Z badań nad polskimi księgozbiórami historycznymi*.

względnie odmienne wnioski. A z pewnością pozwala nam odkrywać faktyczną naturę zmian dokonujących się wraz z rozprzestrzenianiem się cyfrowych form przekazu w systemie komunikacji.

Jedną z bardziej charakterystycznych cech współczesnej cywilizacji cyfrowej, która ujawnia się właśnie w konfrontacji z tak „starym” medium jak książka, jest wielkie przyspieszenie, które obejmuje nie tylko szybszy dostęp do informacji, ale przekłada się bezpośrednio na wzorce naszego życia. I chociaż mogłoby się wydawać, że zdynamizowanie przepływu informacji może być postrzegane jedynie w kategoriach pozytywnych, to mimo wszystko płacimy za ten przywilej pewną cenę. Problem ten można przedstawić następująco: gdy koncentrujemy się na przyjmowaniu coraz większej ilości aktualnych danych, pozostaje nam tak naprawdę niewiele czasu na refleksję, namysł i kontemplację. Z innej perspektywy kwestię tę omówił Thomas Hylland Eriksen w książce *Tyrania chwili*: „Ogólna zasada rewolucji informacyjnej mówi, że w warunkach wolnej konkurencji pomiędzy powolną a szybką wersją „tego samego” szybka wersja wygrywa. Pytanie brzmi tylko, co traci się po drodze. Najkrótszą odpowiedzią byłoby: kontekst i rozumienie; odpowiedź bardziej rozwinięta dodaje jeszcze: wiarygodność”.²⁰ Z kolei James Gleick, autor książki pod przewrotnym tytułem *Szybciej*, wypowiada się następująco: „Z punktu widzenia użytkownika szybszy dostęp ma jednak swoje wady. Otwieranie, składanie, odwracanie stron gazety wiąże się z pewnym oporem materii. Podobnie jest z książką, po którą musimy sięgnąć na półkę, otworzyć ją, rozciąć lub rozchylić strony, ustawić światło lampy, przełożyć zakładkę. Te czasochłonne zabiegi miały niezamierzony skutek – zainwestowawszy tyle wysiłku, ludzie uważali za naturalne, że poświęcają względnie długie przedziały czasu na czytanie. Natomiast WWW ułatwia konsumpcję informacji, podobnie jak pilot ułatwia oglądanie telewizji. Lektura on-line stanowi inną formę przekazywania po kanałach”.²¹

Konsekwencje tego stanu rzeczy są dalekosiężne. Otóż okazuje się, że chociaż na stronach WWW pełno różnego rodzaju tekstów, internauci tak naprawdę wcale ich nie czytają (w każdym razie nie tak, jak zwykliśmy czytać tradycyjne media drukowane – książki i czasopisma), lecz raczej „skanują, próbując słowa i zdania”.²² Strony WWW są typograficznie rozbudowane i kolorowe, ponieważ każda z nich konkuruje o uwagę użytkownika z milionem innych: „podświetlone słowa-klucze, wypunktowane listy, częste nagłówki, każdy akapit zawierający tylko jedną ideę. Nie ma tu niczego, co zwolniłoby ślalom po nagłówkach”.²³

„Powolność” książki drukowanej, objawiająca się na wszystkich etapach jej życia (począwszy od procesu tworzenia dzieła, czasem tłumaczenia poprzez różne poziomy percepcji) stanowi swoisty bufor w naszych zwiariowanych na punkcie szybkości czasach, racjonalizuje tempo obcowania ze środkami przekazu oraz przygotowuje, a czasem wręcz nakłania, do pogłębionej refleksji. „Dzisiaj, wedle nowoczesnych standardów przetwarzania danych, bity na stronie druku biegną bardzo powoli. Przede wszystkim dużo czasu potrzeba na ich zapisanie. Czytelnik może, jeśli zechce, traktować książki jako pewnego rodzaju pamięć o dostępie swobodnym, z której można czerpać w

²⁰ T. H. Eriksen, *Tyrania chwili*, przeł. G. Sokół, Warszawa 2003, s. 105

²¹ J. Gleick: *Szybciej. Przyspieszenie niemal wszystkiego*. Przeł. J. Bieroń. Poznań 2003, s. 79.

²² Ibidem, s. 95

²³ Ibidem, s. 96

dowolnym miejscu, lecz nie do tego zostały one stworzone (pomijając książki kucharskie i encyklopedie). Książki przenoszą dane sekwencyjnie, jeśli nie liniowo. Przekazują wieści kawałek po kawałku, stopniowo budując pewnego rodzaju strukturę w czasie. Mogą albo zignorować, albo wykorzystać na swoją korzyść subtelną, zmienną naturę pamięci czytelnika. Tak czy owak, czytanie książki ma być powolne i wymaga skupienia, w odróżnieniu od bardziej nowoczesnego stylu czytania, który poznajemy w naszych wędrówkach przez cyberprzestrzeń”.²⁴

Ekologiczny wymiar książki można postrzegać również w innej perspektywie. W bibliologii już dawno pojawiła się refleksja, że współczesne media, takie jak radio czy telewizja, nie wymagają bezwzględnej uwagi odbiorców i często ich przekaz stanowi tło dla innych działań. Czasem dopiero wyłączenie radia i telewizora, odcięcie się od tych audiowizualnych bodźców atakujących nasze zmysły, starających się nas pobudzić emocjonalnie za wszelką cenę i wzięcie do ręki dobrej lektury pozwala nam poczuć, do czego służy inteligencja, wiedza i w ogóle umysł. Komputery, przynajmniej na razie, również nie szczędzą nam obciążeń w postaci huczącego sprzętu czy męczącego wzrok ekranu. Czytanie książki często jest w tym kontekście nie tylko ucztą dla umysłu, ale przede wszystkim ulgą dla zmysłów.

5. Podsumowanie

Zestawienie poglądów Paula Otleta na temat wzajemnych relacji pomiędzy książką a wiedzą, jego postulatów, aby dekomponować tradycyjne publikacje i uwalniać z nich najbardziej wartościową substancję, z „ekologicznym” podejściem do książki może wydawać się niekompatybilne. Jednak Otlet nigdzie nie wspominał o likwidacji książki jako takiej. Wręcz przeciwnie – poszerzył uniwersum książek o różnego rodzaju dokumenty audiowizualne (substytuty książki). Obaw bibliologa nie wzbudzają projekty mające na celu ułatwienie funkcjonowania tradycyjnej książki w systemie komunikacji społecznej, nie sposób jednak pogodzić się z pomysłami mającymi na celu „uproszczenie” komunikatu tekstowego. Trudno przyjąć do wiadomości, że właściwy kierunek rozwoju człowieka zagwarantują duże ilości łatwo przyswajalnej informacji. Fakty są wystarczające, aby zorientować się w temacie, poznać jego ogólny zarys, później jednak pojawia się chęć poznania źródeł tych danych, ciągu dowodzenia, który doprowadził do określonych wniosków, innych punktów widzenia. Być może pełne konsekwencje „drogi na skróty” (czyli podawania ograniczonych informacji, często wyrwanych z kontekstu) będziemy odczuwać coraz częściej wraz z upowszechnianiem się tego typu komunikatów na stronach WWW. I nie chodzi tu bynajmniej o to, żeby zdyskredytować całkowicie ten system informacji „w kawałkach”, czy wręcz nawoływać do jego likwidacji. Ważne jest to, aby nie był on jedynym dostępnym, czy też wykorzystywanym, źródłem wiedzy.

Podsumowując analizę wzajemnych relacji pomiędzy bibliologią a informatyzacją systemu komunikacji społecznej, można pokusić się o następujące wnioski:

²⁴ Ibidem, s. 284

1. Technologia komputerowa pozwoliła usprawnić mechanizmy rządzące informacją o książce oraz upowszechnianiem wiedzy pochodzącej z samych książek.

2. Technologia komputerowa wypracowała alternatywne wobec tradycyjnej książki systemy gromadzenia, utrwalania i przekazywania wiedzy (w odniesieniu do nośnika, sposobu dystrybucji treści i kontekstu czytelniczego).

3. Technologia komputerowa udowodniła niezbędność idei książki w systemie komunikacji międzyludzkiej, powołując się na to pojęcie przy okazji rozpowszechniania danych tekstowych w różnych postaciach (często niestety w sposób niezbyt zasadny).

4. Książka tradycyjna – drukowana, w obliczu ekspansji cyfrowych form przekazu, pozostaje medium atrakcyjnym i konkurencyjnym, oferując odbiorcy alternatywny kontekst komunikacyjny, który niweluje obciążenia związane z użytkowaniem nowoczesnych technologii.

Summary

The article compares interpretation of phenomena characteristic for ongoing information technologies domination in a social communication system, with bibliological studies. The following problems were analysed: humanistic reflections on increasing resources of world literature, and methods of the knowledge perception, which are an inspiration for the developers of digital methods of information processing and dissemination (with particular attention put on the Paul Otlet's work), postmodernist concepts discrediting the value of a book in a modern world, resulting in opinions indicating hypertext as a successor of traditional printed forms, e-book projects, with emphasis put on technical aspects of this phenomenon. The article presents also proposal of interpreting a printed book phenomenon in an ecological context. This aspect regards such characteristic features of the present time as acceleration of information distribution, and common participation of technical equipment in receiving audiovisual and text messages. The article ends with a list of regularities defining mutual relations between a book - a fundamental object of bibliological studies - and computer technology.

NARZĘDZIA KONTROLI ZASOBU SŁÓW KLUCZOWYCH W BIBLIOGRAFICZNO- -ABSTRAKTOWYCH BAZACH ODDZIAŁU INFORMACJI NAUKOWEJ BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ AKADEMII EKONOMICZNEJ W KRAKOWIE¹

Anna Osiewalska,
Urszula Cieraszewska
Biblioteka Główna
Akademii Ekonomicznej
W Krakowie

Słowa kluczowe, baza wzorcowych słów kluczowych, e-słownik, Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Krakowie

Skuteczność wyszukiwania i pracy w bazach z indeksem słów kluczowych zależy w znacznej mierze od narzędzi doboru (tworzenia i eliminacji) słownictwa używanego do indeksowania dokumentów. Zasób leksykalny takiego indeksu powinien zawierać terminy ważne i charakterystyczne dla danych dyscyplin naukowych. Narzędziami kontroli słów kluczowych były początkowo dziedzinowe słowniki słów kluczowych. Ich autorzy podkreślali jednak, że zebrane słownictwo jest zbiorem otwartym, tzn. że może i powinno być stale uzupełniane. W artykule przedstawimy praktyczne rozwiązania, jakie stosujemy w bibliograficzno-abstraktowych bazach prowadzonych przez Oddział Informacji Naukowej Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej w Krakowie. Pokazujemy, jak odchodząc od drukowanych, dziedzinowych słowników słów kluczowych i tezaurusów, przeszliśmy etap bazy wzorcowych słów kluczowych, dochodząc do e-słownika słów kluczowych stosowanych aktualnie. Szczegółowo przedstawiamy następujące moduły e-słownika: porównywanie zasobów baz, lista słów odrzuconych (stop lista), odsyłacze, liczenie słów kluczowych. Całość ilustrujemy przykładami z baz.

Bazy Oddziału Informacji Naukowej

Biblioteka AE w Krakowie od 1993 opracowuje i udostępnia 10 baz bibliograficzno-abstraktowych. Połowa z nich powstaje w Oddziale Informacji Naukowej. Największą bazą OIN jest Gospodarka (słowa kluczowe w językach polskim i angielskim, ok. 24000 rekordów), ponadto prowadzimy też bazy: Cracoviana (ok. 400 rekordów), IMF (ok. 2500 rekordów), Nobliści (ok. 2000 rekordów), World Bank (ok. 6500 rekordów). W samym tylko 2004 roku pracownicy OIN-u opracowali 5800 rekordów bibliograficznych. Przy takiej liczbie opracowywa-

¹ Autorki składają serdeczne podziękowanie informatykom mgr Janinie Ożóg i mgr. inż. Krzysztofowi Dradra za pomoc w opracowaniu e-słownika.

nych rekordów i różnych zasobach baz trudno jest zapanować nad zasobem stosowanych w nich słów kluczowych. Zdaliśmy sobie jednak sprawę, że mimo (a właściwie z powodu) wielkiego tempa pracy, jest to zadanie konieczne.

Język słów kluczowych w opisie dokumentów z zakresu nauk ekonomicznych

Od samego początku w pracach związanych z opracowaniem treściowej charakterystyki dokumentu w bazach OIN posługiwaliśmy się językiem słów kluczowych. Ten sposób opracowania dobrze sprawdza się w naukach ekonomicznych. Złożoność zjawisk społeczno-gospodarczych sprawia, że trudno jest w ekonomii dokonać ostrego podziału nauk, poszczególne subdyscypliny wzajemnie się przenikają. Sytuację pogarsza fakt, że główne prace ekonomiczne powstają w ośrodkach zachodnich, zaś polskie odpowiedniki tworzących się (głównie w języku angielskim) terminów, powstają z dużym opóźnieniem i wciąż ulegają modyfikacji. Powoduje to trudności w stworzeniu słownika słów kluczowych, które staramy się w codziennej pracy przezwyciężyć. Stopień trudności związany ze stosowaniem systemów klasyfikacyjnych takich jak UKD czy JEL (która dotąd nie ma polskiego tłumaczenia) jest jednak dużo wyższy – wyszukiwanych terminów po prostu tam nie ma.

MAK, baza wzorcowych słów kluczowych

Prace z bazami zainicjowano w programie MAK Biblioteki Narodowej w roku 1993, wspierając się świeżo wydanymi przez OIN PAN w Poznaniu słownikami słów kluczowych (słownik z metodologii nauk społecznych² oraz z ekonomii politycznej³). Transformacja ustrojowa i głębokie zmiany w gospodarce polskiej po roku 1991 sprawiły jednak, że z upływem lat coraz większa była rozbieżność słów użytych w artykułach trafiających do baz i słów użytych w opracowanych jeszcze w latach 80. słownikach słów kluczowych. Biblioteka wprowadziła zatem (i nadal utrzymuje) bazę wzorcowych słów kluczowych powiązaną z bazą główną, tak jak na to pozwalał stosowany na początku program MAK (baza Keys)

Baza wzorcowych słów kluczowych Keys w powiązaniu z bazą Gospodarka

² Słownik słów kluczowych z metodologii nauk społecznych. Oprac. Zofia J. Sprys. Poznań: Polska Akademia Nauk. Ośrodek Informacji Naukowej 1990, 118 s.

³ Słownik słów kluczowych z ekonomii politycznej. Kraków: Polska Akademia Nauk. Ośrodek Informacji Naukowej w Warszawie 1988, 47 s.

Jednak takie rozwiązanie nie dawało możliwości sprawdzania całkowitej liczby stosowanych słów kluczowych, porównania zasobu indeksu z listą wzorcową, wyluskania nowych słów czy to w celu ich eliminacji, czy rozszerzenia listy wzorcowej. Nowe rozwiązania pojawiły się, gdy opracowano udostępnianie baz online.

Internetowa wersja MAK-a, tablica słów kluczowych, SQL, e-słownik

W 2001 roku bazy MAK-owskie naszej Biblioteki udostępniono online. Prace te zainicjowali i przeprowadzili zatrudnieni w Bibliotece informatycy. Zauważyliśmy, że jednym z produktów pośrednich w pracach programistycznych jest tabela słów kluczowych aktualnie stosowanych w bazie. Poprosiliśmy zatem o opracowanie zasobu tabeli w języku SQL i postaraliśmy się o dostęp do niej dla wszystkich uczestniczących w indeksowaniu osób. W tym celu wykorzystaliśmy internetową stronę OIN-u, dodając moduł strony technicznej i wpisując do programu PHP, w którym powstała strona, IP komputerów pracowników Oddziału dopuszczające ich do korzystania z całości strony. Tam też posadowiliśmy linki do tabeli słów kluczowych aktualnie stosowanych w bazach i formularz zapytania, który, wykorzystując SQL, pozwala wyszukać słowa zawierające napisaną frazę. Tak otrzymany zasób wsparty narzędziami wyszukiwania i przeglądania nazwaliśmy e-słownikiem stosowanych słów kluczowych.

Biblioteka Główna AE w Krakowie

Oddział Informacji Naukowej

O nas Działalność informacyjna Działalność dokumentacyjna Działalność wydawnicza Działalność edukacyjna

Strona główna

Głoszenia
Doktoraty na AE
e-Lektorium
Informacja dla studentów
Zestawienia bibliograficzne

Top ten questions

Redakcja stron:
Urszula Cieraszewska

**Opracowanie
informatyczne stron:**
Krzysztof Graden

e - słownik
Słowa nadprogramowe
Firma / Organizacja
Kraj / Region
Tezaurusz IMF
Słownik fraz
Inwentarz IMF

Słowa kluczowe

	☐ Gospodarka	☒ wynik na ekran
☒ w polskich	☐ WB	☐ wynik do pliku
☐ w angielskich	☐ IMF	
☐ Pokaż wszystkie	☐ Nauki społeczne	
	☐ KEYS	

 Pokaż ilość wszystkich

Gospodarka: 5296
WB: 2534
IMF: 779
Zeszyty: 7825
KEYS: 6056

Słownik ten stale ulepszamy, ostatnio na przykład organizując mu zasób definicyjny

Biblioteka Główna AE w Krakowie

Oddział Informacji Naukowej

O nas Działalność informacyjna Działalność dokumentacyjna Działalność wydawnicza Działalność edukacyjna

Strona główna

Słowa kluczowe

instrumenty

☞ w polskich

☒ Gospodarka

☐ WB

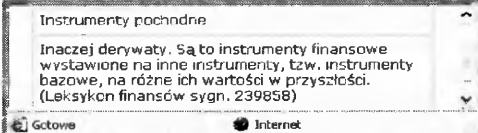
☐ IMF

☒ Nauki społeczne

☒ KEYS

☒ wynik na ekran

☐ wynik do pliku

Zestawienia bibliograficzne

Top ten questions

Redakcja stron:
Urzula Cieraszewska

Opracowanie
informatyczne stron:
Przysztof Dudra

e - słownik
Słowa nadprogramowe
Firma / Organizacja
Kraj / Region
Tezaurus IMF
Słownik fraz
Inwentarz IMF

Słowo kluczowe	Gosp	NS	KES	Def
Administracyjne instrumenty ochrony środowiska		9	1	
Cenowe instrumenty polityki ekologicznej		3	1	
Ekonomiczne instrumenty ochrony środowiska	2	79	1	
Finansowe instrumenty pochodne			1	
instrumenty dłużne	8			
instrumenty finansowe	104	76	1	
instrumenty finansowe zarządzania		9	1	
Instrumenty konkurencji	3			
instrumenty kredytowe	6			
instrumenty pochodne	119	51		otwórz
instrumenty polityki gospodarczej	4	21	1	
instrumenty polityki pieniężnej	6			
instrumenty prawa przedmiotowego	1			
instrumenty rynku kapitałowego	19	20	1	

Biblioteka Główna

Najważniejszym uzupełnieniem e-słownika jest narzędzie zliczające, dzięki któremu dowiedzieliśmy się, że wskutek braku narzędzi kontrolnych w MAK-u nastąpiło istotne rozejście się bazy wzorcowych słów kluczowych z zasobem aktualnie stosowanych słów kluczowych. W związku z tym, od lipca 2004 do chwili obecnej, w największej bazie (Gospodarka) zredukowaliśmy liczbę stosowanych słów kluczowych o ponad 2000.

Eliminacja słów kluczowych, lista terminów odrzuconych

Pierwszym krokiem w zmniejszeniu liczby słów w indeksach słów kluczowych bazy Gospodarka było wyeliminowanie nazw własnych poprzez stworzenie dodatkowo dwóch indeksów: Firmy/Organizacje oraz Kraj/Region. Przyjrzelśmy się następnie pojedynczo użytym słowom kluczowym. Wychodząc poza e-słownik i sięgając do bazy, sprawdzaliśmy datę wprowadzenia rekordu: czy termin był już długo w bazie i czy „miał szansę” na powtórne użycie, czy nie wystarczyłoby umieszczenie go w abstrakcie, czy pojawił się w polu tytułu czy abstraktu innego dokumentu. E-słownik ułatwił z kolei sprawdzenie, czy słowo kluczowe występuje w innych bazach OIN i Biblioteki oraz czy użyto jako słowa

Lista wyników

Oddział Informacji Naukowej

Działalność edukacyjna

e - słownik
Słowa nadprogramowe
Firma / Organizacja
Kraj / Region
Tezaurusz IMF
Słownik fraz
Inwentarz IMF

Słowo kluczowe	Gosp	WB	IMF	NS	KEYS	Def
Elektroniczna karta personalna				3		
Europejska karta fundamentalnych praw społecznych dla pracujących					1	
Europejska karta języków regionalnych i mniejszości				1	1	
Europejska karta Małych Przedsiębiorstw	1					
Europejska karta Obszarów Wiejskich	1			4		
Europejska karta Ochrony Zasobów Wodnych				1	1	
Europejska karta Planowania Przestrzennego	1			2	1	
Europejska karta Regionalna	1					
Baza GOSPODARKA: Europejska karta Samorządu Lokalnego = <i>European Charter of Local Self-Government</i>						
Baza NAUKI SPOŁECZNE: Europejska karta Samorządu Lokalnego = <i>European Charter of Local Self-Government</i>	5			15	1	
Baza KEYS: Europejska karta Samorządu Lokalnego = <i>European Charter of Local Self-Government</i>						

61

GOSPODARKA - Microsoft Internet Explorer

PL Edycja Widok Ustawienia Narzędzia Pomoc

Wskazanie adresu URL: http://kampus.akademika.pl/biblioteka/gospodarka/ekonomia.asp

Polski English

Baza Gospodarka

© Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Krakowie

Słowa kluczowe: Wybrane Indeksy: SL_UE Europejski Mechanizm Kursowy (ERM II) Inneks2 Informacje o bazie Poniżej do opisywania

Znaleziono 30 dokumentów

dokument nr: 1(8446)

Język	pol
Autor	Kowalewski, Paweł
Tytuł	Zegraj ERM 2
Źródło	Gazeta Bankowa 2000, nr 11, s 18-19
Słuczowe	Unie walutowe
Słuczowe	Unia Gospodarcza i Walutowa (UGW) = Economic and Monetary Union (EMU)
Słuczowe	Europejski Mechanizm Kursowy (ERM II) = Exchange Rate Mechanism (ERM II)
Słuczowe	Stopa procentowa

Abstrakt

Analityczna analiza sytuacji państw wchodzących do Europejskiej Unii Walutowej i Gospodarczej. Mako się to odbywać dwustopniowo a ERM 2 ma być mechanizmem łączącym obydwie grupy państw. Okazało się, iż niewielkie państwa mogą być zainteresowanych tym mechanizmem. Formułując go zaas opóźni wejście Polski do grupy euro.

Biblioteka Główna AE w Krakowie

Oddział Informacji Naukowej

O nas Działalność informacyjna Działalność dokumentacyjna Działalność wydawnicza Działalność edukacyjna

Strona główna

Ogłoszenia
Doktoraty na AE
e-Lektorium
Informacja dla studentów
Zestawienia bibliograficzne

Top ten questions

Redakcja stron:
 Urszula Cieraszewska

Opracowanie informatyczne stron:
 Krzysztof Gradzi

e-słownik
 Słowa nadprogramowe
 Firma / Organizacja
 Kraj / Region
 Tezaurus IMF
 Słownik fraz
 Inwentarz IMF

Użytkownik niezalogowany.

Zaloguj się:

Użytkownik:

Hasło:

Stworzyliśmy także listę słów odrzuconych, gdzie zamieszczamy terminy wycofane. Wypełnianie stop listy jest możliwe po zalogowaniu. W praktyce wiążemy tam terminy z bazy wzorcowych słów kluczowych z synonimami, na jakie natrafiamy w indeksowanych artykułach. Co najważniejsze, korzystając z e-słownika widzimy wyszukiwaną frazę na liście wynikowej, zawierającej jednocześnie słowa preferowane, jak i odrzucone, przy czym słowo kluczowe odrzucone związane jest odsyłaczem *stosuj* ze słowem kluczowym preferowanym (zobacz rysunek z listą wynikową).

Oddział Informacji Naukowej

0 nas

Działalność informacyjna

Działalność dokumentacyjna

Działalność wydawnicza

Działalność edukacyjna

Strona główna

Ogłoszenia
Doktoraty na AE
e-Lektorium
Informacja dla studentów
Zestawienia bibliograficzne

Top ten questions

Redakcja stron:
Urszula Cieraszkowska

Opracowanie
informatyczne stron:
Krzysztof Dreda

e - słownik
Słowa nadprogramowe
Firma / Organizacja
Kraj / Region
Tezaurusz IMF
Słownik fraz
Inwentarz IMF

Aktualny stan bazy:

Dodaj nowy

Odrzucone	Obowiązujące
B2B	rynek instytucjonalny
business-to-business	rynek instytucjonalny
derivates	derivatives
derywaty	instrumenty pochodne
economic prognosis	economic forecasts
Europejska Karta Samorządu Terytorialnego	Europejska Karta Samorządu Lokalnego
Europejska Unia Walutowa	Unia Gospodarcza i Walutowa (EWG)
Europejski Fundusz Społeczny	Europejski Fundusz Społeczny
Europejski Mechanizm Stabilizacji Kursów	Europejski Mechanizm Kursowy (ERM II)
Europejski Trybunał Sprawiedliwości	Trybunał Sprawiedliwości
fundusz własny	kapitał własny
Inwestycje portfolio	Portfel papierów wartościowych
Jednolity Rynek Wewnętrzny	Jednolity Rynek Europejski
Kryzys gospodarczy	Kryzys ekonomiczny
Lokaty bankowe	Depozyt bankowy
marketing relacji	marketing partnerski
Metoda Sześć Sigma	Sześć Sigma (Six Sigma)
Nowa Umowa Bazylejska	Nowa Umowa Kapitałowa
Polityka gospodarcza	Polityka ekonomiczna
Polityka handlowa Unii Europejskiej	Wspólna Polityka Handlowa
Polityka monetarna	Polityka pieniężna
Polska	tylko przy porównaniach międzynarodowych
Portfel inwestycyjny	Portfel papierów wartościowych
prawo Unii Europejskiej	prawo WE
Przedsiębiorstwo wirtualne	Organizacja wirtualna
Przekształcenia systemowe w gospodarce	Przekształcenia ustrojowo-systemowe
Rada Ministrów Unii Europejskiej	Rada UE
Strony WWW	Witryny internetowe
System zarządzania przez jakość	System zarządzania jakością

Biblioteka Główna AE w Krakowie
Oddział Informacji Naukowej

O nas Działalność informacyjna Działalność dokumentacyjna Działalność wydawnicza Działalność edukacyjna

Strona główna

Ogłoszenia
Doktoraty na AE
e-Lektorium
Informacja dla studentów
Zestawienia bibliograficzne

Top ten questions

Redakcja stron:
Urszula Cieraszewska

Opracowanie
informatyczne stron:
Krzysztof Dradra

e - słownik
Słowa nadprogramowe
Firma / Organizacja
Kraj / Region
Tezaurusz IMF
Słownik fraz
Inwentarz IMF

Słowa kluczowe

derywaty

- ☒ w polskich
☐ w angielskich
☐ Pokaż wszystkie

- ☒ Gospodarka
☐ WB
☐ IMF
☐ Nauki społeczne
☐ KEYS

- ☒ wynik na ekran
☐ wynik do pliku

Wyślij

Pokaż liczbę wszystkich

Wprowadź odrzucone

Znaleziono: 1

Słowo kluczowe	Gosp	Def
derywaty stosuj Instrumenty pochodne		

Biblioteka Główna

Kontrola nowych słów w bazie

Aktualizacja baz MAK-owskich w Internecie odbywa się co tydzień. Tuż przed nią pobieramy aktualną tablicę słów kluczowych. Program użyje jej jako wzorca do porównań z nową tablicą słów kluczowych, która powstanie po aktualizacji. Raport różnicy, który drukujemy, pozwala zatrzymać uwagę nad wprowadzonymi słowami kluczowymi. Ten prosty algorytm umożliwia kontrolę nad zasobem słów kluczowych prowadzonych baz i egzekwowanie wprowadzonych ustaleń. Pozwala także spojrzeć na wprowadzone terminy po upływie czasu, co jest niezbędne. Rozwiązuje to problemy, jakie powstają przy dużej bazie, nad którą jednocześnie pracuje kilka osób pod silną presją czasu.

Strona główna

Ogłoszenia
Doktoraty na AE
o Lektorium
Informacja dla studentów
Zestawienia bibliograficzne

Top ten questions

Redakcja stron:
Urszula Cieraszewska

Upracowanie
informatyczne stron:
Krzysztof Drańa

e - słownik
Słowa nadprogramowe
Firma / Organizacja
Kraj / Region
Tezaurus IMF
Słownik fraz
Inwentarz IMF

Aktualizuj dane (wymazanie poprzedniej wersji)

Abramow Aleksander
(24030) 11.05/AK, AK, AK05, 2005

EURO-NET sp. z o.o.
(24029) 11.05/LU, LU, LU05, 2005

Jewraz Holding
(24030) 11.05/AK, AK, AK05, 2005

Malma
(24048) 11.05/AK, AK, AK05, 2005

Marc Rich Co. Holding
(24047) 11.05/AK, AK, AK05, 2005

Ozone
(24025) 11.05/RG, 2005

Telefonia IP
(24018) 11.05/RG, 2005

...: Zakończono ...

Uwagi końcowe

W miarę rozwoju narzędzi informatycznych zmieniać się będzie nasz e-słownik stosowanych słów kluczowych. Jakikolwiek by to jednak nie były zmiany, zachowa on te podstawowe funkcje, jakich się już dopracowaliśmy i jakie opisaliśmy w tym artykule. Rzeczywistym przełomem będzie dopiero udział czytelników – a zwłaszcza specjalistów – w doborze słów kluczowych do bazy. Jest to już technicznie możliwe: bazy udostępniane są niemal wyłącznie online i mogłyby zawierać – albo dla wszystkich użytkowników, albo na wybrane IP – formularz komentarza w formie e-maila. Czy bibliotekarze zechcą nawiązać taki kontakt?

Summary

The search engine technology of Internet browsers has made free-text searching more and more popular. A consequence of this type of search strategy is information noise in the retrieval results. However, redundancy is achieved through sources selection rather than searching strategy changes (eg. Google Scholar). Similarly, in the library databases with keyword indexing, our efforts should be aimed towards developing tools, which support vocabulary selection and control that adheres to both quality and quantity. In the example of the annotated bibliographical databases produced by the Information Services Department (Economy, Nobel, Cracoviana, IMF, World Bank), we show how, in the last couple of years, we have dealt with the tools supporting vocabulary control. We would like to present the challenges that we have encountered while developing such control tools from Keywords Subject Dictionaries and Thesauri - through the Model Keywords Database, to E-dictionary of the used keywords. Using database examples we present the different functions of our E-dictionary: the counting module, the cross-references list and the stop-list of the non-preferred terms.

PUBLIC LENDING RIGHT – REGULACJE EUROPEJSKIE NA TLE ROZWIĄZAŃ ŚWIATOWYCH

Krystyna Klejn
Biblioteka Narodowa

*Public Lending Right, podstawy prawne,
zasady finansowania, zasady administrowania*

Public Lending Right to prawo twórcy dzieła (autora, tłumacza, ilustratora) do wynagrodzenia za publiczne wypożyczanie tegoż dzieła w bibliotece tytułem zadośćuczynienia za utratę potencjalnych korzyści z jego sprzedaży. PLR ma blisko 60-letnią tradycję. Prekursorem była Dania, która zdecydowała się na wprowadzenie go w 1946 r. (w ramach poprawki do ustawy o bibliotekach publicznych), po trwających niemal 30 lat dyskusjach. W ciągu ostatnich 15 lat notuje się znaczny wzrost zainteresowania tą kwestią, co wynika zarówno z większego zainteresowania prawami własności intelektualnej w ogóle jak i na forum europejskim, z Dyrektywy Rady Wspólnot Europejskich 92/100 z dnia 19 listopada 1992 r. dotyczącej prawa najmu i użyczenia oraz określonych praw pokrewnych w zakresie własności intelektualnej¹. Kraje członkowskie UE zostały zobowiązane do jej wprowadzenia do 1 lipca 1994 r.

Z punktu widzenia bibliotek najważniejsze artykuły tego dokumentu to art. 2, dający autorom (twórcom, wykonawcom, producentom) wyłączne prawo do udzielania zgody na najem i wypożyczanie oryginałów bądź kopii swych prac oraz art. 5, zgodnie z którym kraje członkowskie mogą ustanawiać wyjątki od prawa wyłączności pod warunkiem zachowania wynagrodzenia dla autorów. Poszczególne kraje mogą też wykluczyć spod oddziaływania Dyrektywy pewne kategorie bibliotek.

Obecnie PLR działa w 19 krajach. Są to w kolejności wprowadzania: Dania (1946), Norwegia (1948), Szwecja (1954), Finlandia (1963), Holandia (1971), Niemcy (1972), Nowa Zelandia (1973), Australia (1974), Austria (1977), Wielka Brytania (1979 – ustawa, program od 1982), Izrael (1986), Kanada (1986), Islandia (1998), Mauritius (1999), Litwa (2002), Francja (2003), Estonia (2004), Łotwa (2004), Słowenia (2004 – program, odpowiedni zapis w ustawie o bibliotekach publicznych w 1995) oraz dwie autonomiczne prowincje Danii: Wyspy Owcze (1988) i Grenlandia (1993). W Belgii nie ma narodowego systemu PLR, ale w prowincjach flamandzkojęzycznych działa program grantów dla autorów flamandzkich i holenderskich. System działa przede wszystkim w Europie, zwłaszcza w krajach unijnych, choć nie wszyscy członkowie Unii zdecydowali się na wprowadzenie go w życie, co już powoduje skutki prawne. Za niedostosowanie się do Dyrektywy Komisja Europejska pozwala przed Europejski

¹ Tekst w j. polskim. W: Barta Janusz, Markiewicz Ryszard. *Prawo autorskie : przepisy, orzecznictwo, umowy międzynarodowe*. Wyd. 4 rozszerz. i zaktualiz. Warszawa : ABC 2002, s. 832-841.

Trybunał Sprawiedliwości Belgii (lipiec 2002), Hiszpanię, Irlandię i Portugalie (grudzień 2004), a następnie Włochy i Luksemburg (marzec 2005). W efekcie Belgia, Irlandia i Luksemburg już zadeklarowały gotowość wprowadzenia PLR i podjęły działania w tym kierunku. Poza Europą PLR obowiązuje tylko w Izraelu, na Mauritiusie, w Nowej Zelandii, Australii i Kanadzie, ale zainteresowanie systemem rośnie. Na przykład w Japonii wydawcy domagają się wprowadzenia PLR i grożą, że w przeciwnym razie będą się starać o wprowadzenie 6-miesięcznej karencji od publikacji dzieła do jego pierwszego wypożyczenia, by wypożyczenia nie wpłynęły na obniżenie sprzedaży dzieła.

Systemy obowiązujące w poszczególnych krajach różni niemal wszystko, począwszy od podstaw prawnych, poprzez zasady finansowania i administrowania, typy bibliotek i rodzaje materiałów objętych PLR oraz kategorie osób uprawnionych do wynagrodzenia, a kończąc na zasadach naliczania wynagrodzeń i podziale pieniędzy. Nie ma systemu, który uznaje się za modelowy, choć do pewnego stopnia mógłby nim być bardzo sprawnie zorganizowany system brytyjski².

Podstawy prawne PLR – W części krajów PLR jest umocowane w prawie autorskim. Tak jest na przykład w Austrii, w Holandii, na Litwie i w Estonii. W większości krajów (np. Australia czy Dania) stanowi ono jednak przedmiot odrębnych regulacji. Jeszcze w innych włączone zostało do innych przepisów (Grenlandia – Ustawa o Bibliotece Narodowej) czy też działa na zasadzie programu państwowego wspierającego kulturę, który w wielu krajach wyprzedził umocowania ustawowe (np. w Austrii program działa od 1977 r., a PLR został uwzględniony w Ustawie o prawie autorskim dopiero w 1993 r.). Warto też zwrócić uwagę, że w niektórych krajach do części materiałów udostępnianych w bibliotekach stosuje się przepisy prawa autorskiego, a do części – przepisy PLR, na przykład w W. Brytanii wypożyczanie książek podlega PLR, a wypożyczanie materiałów audiowizualnych – prawu autorskiemu.

Zasady finansowania – W przeważającej większości krajów, zwłaszcza tam, gdzie PLR traktowane jest jako element polityki kulturalnej państwa promujący kulturę rodzimą (popieranie twórczości w języku lub językach danego kraju), za jego finansowanie odpowiadają władze centralne, a środki na funkcjonowanie są przewidziane w ustawie budżetowej (np. Australia, Dania, Szwecja). Fundusze na wypłaty mogą być stałe (np. w Finlandii fundusz stanowi 10% kwoty przeznaczanej na zakup książek w bibliotekach publicznych w roku poprzedzającym) albo, co jest częstsze, negocjowane co roku. W jednym przypadku (Niemcy) system finansowany jest wspólnie z budżetu centralnego oraz budżetów landów. W Holandii system jest finansowany z budżetu bibliotek publicznych. Koszty funkcjonowania systemu znacznie się różnią i zależą w dużej mierze od tego, jakie kategorie materiałów i twórców są nim objęte (np. w Estonii jest to ok. 0,50 EUR na 1 mieszkańca, w Danii ok. 3,5 EUR – dane za rok 2004).

Zasady administrowania – PLR zarządzają specjalnie powołane w tym celu komórki bądź samodzielne instytucje. W W. Brytanii jest to samodzielna agencja rządowa, w Danii – ośrodek w strukturze Urzędu ds. Bibliotek, w Australii – ośrodek w ministerstwie sztuki, w Norwegii i Holandii – ośrodki w organizacjach zbiorowego zarządzania prawami autorskimi, na Grenlandii –

² Klejn Krystyna: *Wynagrodzenia dla właścicieli praw autorskich za udostępnianie ich dzieł w bibliotekach*. „Biuletyn Informacyjny BN” 2001 nr 1, s. 59-63.

ośrodek przy Bibliotece Narodowej. Koszty administrowania systemami pochłaniają 7-12% dzielonych kwot.

Typy bibliotek i rodzaje materiałów objętych PLR – W większości krajów system dotyczy zbiorów udostępnianych przez biblioteki publiczne (W. Brytania, Holandia), w niektórych jednak (Dania, Szwecja) obejmuje również biblioteki szkolne. PLR dotyczy przede wszystkim książek, ale na przykład w Holandii objęto nim również materiały typu audio i wideo oraz dzieła sztuki, a w Danii dokumenty w postaci cyfrowej. Tantiemy wypłacane są twórcom za dzieła wypożyczane poza bibliotekę, ale w niektórych systemach (np. w Szwecji i Islandii) uwzględnia się również wydawnictwa informacyjne udostępniane prezencyjnie. Dzieła, za udostępnianie których twórcy otrzymują wynagrodzenie, często muszą spełniać określone kryteria (np. w Australii czy W. Brytanii książki muszą mieć numer ISBN, w Danii – muszą być zarejestrowane w bibliografii narodowej, a w Nowej Zelandii i na Grenlandii – muszą być w zbiorach Biblioteki Narodowej).

Kategorie osób uprawnionych do wynagrodzenia – Twórcy ubiegający się o wynagrodzenie z tytułu PLR muszą być zarejestrowani w instytucji administrującej. Kręgi uprawnień są bardzo zróżnicowane. PLR może obejmować wszystkie bądź niektóre z następujących kategorii twórców: autor, współautor, tłumacz, ilustrator, redaktor, wydawca, kompozytor, wykonawca, producent filmów i fonogramów. Na ogół do rekompensaty uprawnione są osoby żyjące, ale w Danii prawo do niej obejmuje również małżonków zmarłych autorów, byłych małżonków, o ile małżeństwo trwało ponad 5 lat, konkubentów i nieletnie dzieci (jeśli drugi rodzic nie ma uprawnień bądź nie żyje). Wszędzie tam, gdzie PLR postrzegane jest jako element polityki kulturalnej państwa, uprawnieniami objęto autorów książek w rodzimym języku, tłumaczy, miejscowych twórców innych dzieł sztuki (ilustratorów, fotografików, kompozytorów). Niekiedy twórcy muszą spełniać dodatkowe warunki. W Australii i Kanadzie muszą mieć obywatelstwo australijskie bądź, jeśli są obywatelami innego państwa, mieszkać tutaj na stałe. Z kolei w W. Brytanii system jest otwarty dla autorów zamieszkałych w państwach Europejskiego Obszaru Gospodarczego, a w Austrii, Holandii i Niemczech działa na zasadach wzajemności, tzn. zezwala na międzygraniczne opłaty, gdy dane państwo wprowadziło system oparty na zasadzie wzajemności.

Zasady naliczania wynagrodzeń i podział pieniędzy – Podstawę wyliczeń może stanowić liczba wypożyczeń w bibliotekach objętych systemem (W. Brytania, Holandia, Niemcy), liczba książek danego autora w bibliotekach publicznych (Australia, Dania, Kanada) lub obydwa parametry (Islandia). W Finlandii twórcy otrzymują wynagrodzenie w postaci grantów i stypendiów, czasem jest to system mieszany (Islandia, Norwegia, Słowenia, Szwecja). W kilku krajach pozyskane środki przeznaczone są też częściowo na renty, zapomogi czy system ubezpieczeń zdrowotnych (np. Niemcy czy Szwecja, gdzie aż 66% przeznaczane jest na fundusz emerytalny, granty i zapomogi). Kwoty wypłacane twórcom są w poszczególnych krajach bardzo zróżnicowane: na przykład w 2004 r. w Australii średni zysk twórcy z tytułu PLR wyniósł 784 EUR, w Danii 2190 EUR, w Estonii 167 EUR, w Izraelu 537 EUR, w W. Brytanii 515 EUR.

Nie ma wielu znaczących różnic między krajami europejskimi i pozostałymi poza tą, że te nieliczne kraje pozaeuropejskie, które wprowadziły u siebie system PLR, są stosunkowo bogate, finansują system ze środków rządowych,

wspierają rodzimych autorów. W Australii w 2000 r. ruszył program ELR – Educational Lending Right – obejmujący książki w zbiorach bibliotek szkolnych i uczelnianych.

Nie ma żadnych międzynarodowych przepisów regulujących kwestię PLR. Jedyne przepisy o szerokim, ale europejskim zasięgu to wspomniana Dyrektywa 92/100 EWG. Ponieważ kwestia ta jest przedmiotem nieustannego zainteresowania, a czasem zaniepokojenia bibliotekarzy na całym świecie, oficjalne stanowisko ogłosiła Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich IFLA (kwiecień 2005). Pełny tekst stanowiska IFLA w sprawie PLR (w j. polskim) jest dostępny na stronie internetowej ebib³.

IFLA nie popiera zasad PLR, uznając, że mogą zagrozić swobodnemu dostępowi do usług bibliotek publicznych, co jest jednym z praw obywatelskich. IFLA popiera wolny dostęp do informacji i będzie kontynuować sprzeciw wobec wszelkich okoliczności mogących ten dostęp utrudnić.

Ponieważ jednak PLR wprowadza coraz więcej krajów, zwłaszcza europejskich i kierunek ten wydaje się nieuchronny, bibliotekarze w krajach, w których jeszcze nie zostało wprowadzone, powinni brać czynny udział w procesie jego kształtowania, tak by w maksymalnym stopniu chronić interesy bibliotek, a więc przede wszystkim nie dopuścić do sytuacji, w której środki na administracyjną i finansową obsługę PLR miałyby pochodzić z ich budżetów bądź obciążać bezpośrednio użytkownika.

Inna organizacja, która aktywnie włącza się w kwestie związane z PLR, to EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations, czyli Europejskie Biuro Stowarzyszeń Bibliotek, Ośrodków Informacji i Dokumentacji) prowadząca działalność lobbingową na rzecz bibliotek. EBLIDA sformułowała swoje stanowisko w oświadczeniu wydanym w marcu 2004 będącym apelem do Komisji Europejskiej o wyłączenie bibliotek z powodów kulturowych i edukacyjnych z obowiązku placenia rekompensat autorom⁴. Oświadczenie to sformułowała po tym, jak Komisja Europejska wszczęła procedurę wobec 6 krajów członkowskich, uznając, że nie zaimplementowały PLR zgodnie z Dyrektywą 92/100/EWG. EBLIDA powołała się tu na prawo wyłączenia pewnych kategorii instytucji.

Zapewne nie da się uniknąć wprowadzenia PLR do prawodawstwa polskiego, po pierwsze dlatego że, jako członek Unii Europejskiej powinniśmy się dostosować do wymogów prawa unijnego, po drugie – jest to tendencja światowa.

Aby jednak odbyło się to z korzyścią zarówno dla autorów, jak i bibliotek, należy dobrze się do tego przygotować. Dyskusja powinna uwzględniać takie sprawy jak umocowania prawne (W prawie autorskim czy osobna ustawa, zgodnie z zaleceniami IFLA?), źródło finansowania (Czytelnik poprzez opłaty za wypożyczenia? Biblioteki kosztem innych zadań? Państwo?), sposób administrowania (Specjalnie powołana instytucja? Komórka innej instytucji, na przykład ministerstwa? Organizacja zarządzająca prawami autorskimi?)

Nie powinno się postrzegać PLR tylko jako zagrożenia (dodatkowe obciążenie dla bibliotek). W rozwiązaniach PLR można też dostrzec korzyści

³ IFLA Committee on Copyright and other Legal Matters (CLM). *Stanowisko IFLA w sprawie public lending right*. Tł. Adam Lenarczyk. [online]. [dostęp 17 października 2005]. <http://ebib.oss.wroc.pl/newPHP/news.php?456>

⁴ EBLIDA Statement on the infringement procedures over public lending right [online]. [dostęp 17 października 2005]. http://www.eblida.org/position/PLR_Statement_March04.htm

(konieczność zautomatyzowania wypożyczeń, jako warunek sprawnego gromadzenia danych, gromadzenie danych statystycznych pozwalających uchwycić preferencje czytelnicze, promowanie bibliotek). Zamiast opozycji: autorzy – biblioteki, należy więc postawić na współpracę.

Summary

Public Lending Right (PLR) is an author's (translator, illustrator, etc.) right to remuneration for public lending of his/her work in a library, as a compensation of potential benefits of its sale. PLR has almost 60 years long tradition. There are no international rules regulating this question, the only broad rule, but of European range only, is the Directive 92/1000 EWG. The PLR issue is of great interest or even concern of librarians from all over the world. That is why they shall participate actively in the process of its development, to protect maximally the libraries' interests. The article presents legal, financial, and administrative rules and fundamentals of such a system.

BIBLIOTEKA UCZELNIANA BIBLIOTEKĄ NAUKOWĄ – TEORIA A PRAKTYKA

Wyższe szkoły niepaństwowe i ich biblioteki są coraz wyraźniejszym, ważniejszym i interesującym elementem pejzażu akademicko-bibliotecznego. Czasami niezbyt duże w sensie liczebności i różnorodności zbiorów, skutecznie nadrabiają nieuniknione niedostatki tempem uzupełniania zasobów i realizacji zadań biblioteczno-informacyjnych oraz fachowością zatrudnianego personelu. Biblioteki szkół niepaństwowych, jeśli jeszcze nie stanowią, to będą i powinny stanowić istotne dopełnienie sieci bibliotek państwowych i samorządowych, przestając być klientami, a stając się partnerami. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabierają formalne i nieformalne kontakty bibliotekarzy reprezentujących biblioteki uczelni państwowych i niepaństwowych, rozumienie występujących po obu stronach problemów, zahamowań oraz wola wspierania się w dążeniu do wyznaczonego celu.

Świadomość miejsca, roli i wagi biblioteki uczelnianej w systemie edukacyjnym kraju i własnej uczelni zainspirowała kadrę Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, a zwłaszcza pracowników Biblioteki tej uczelni, do zorganizowania Ogólnopolskiej Konferencji Bibliotek Wyższych Szkół Niepaństwowych poświęconej teoretycznym i praktycznym aspektom działalności naukowej i informacyjnej bibliotek uczelnianych. Konferencja odbyła się we wrześniu 2004 r. w Białymstoku. Uczestniczyło w niej 87 osób, praktyków i teoretyków bibliotekarstwa, reprezentujących zarówno uczelnie państwowe, jak i niepaństwowe. W trakcie konferencji wygłoszono 25 referatów i 6 komunikatów, które stały się inspiracją i punktem wyjścia do przygotowania publikacji¹ dotyczącej problematyki naukowych obowiązków bibliotek uczelnianych².

Biblioteki szkół wyższych, organizacyjnie związane z uczelnią, pod względem doboru zasobów dokumentów i informacji, ich opracowania i udostępniania są powołane przede wszystkim, choć nie wyłącznie, do obsługi środowiska własnego, tj. grona nauczającego i studentów uczelni. Na bibliotekach tych ciąży obowiązek wynikający zarówno z *Ustawy o szkolnictwie wyższym*, jak i z *Ustawy o bibliotekach*. „Ustawa o bibliotekach zalicza wszystkie biblioteki,

¹ *Działalność naukowa i informacyjna bibliotek uczelnianych. teoria a praktyka*. Praca zbiorowa pod redakcją Marii Czyżewskiej. Białystok: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, 2005, 222 ss.

² 8-9 września 2005 r. w Ustroniu-Dąbrowie Górniczej odbyła się kolejna VII Ogólnopolska Konferencja Bibliotek Wyższych Szkół Niepaństwowych pn. *Rola biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy*. Organizatorem konferencji była Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej.

których organizatorami są szkoły wyższe w poczet bibliotek naukowych. Określa ona termin *biblioteki naukowe* dwojako: jako te, które *służą potrzebom nauki i kształcenia, zapewniając dostęp do materiałów bibliotecznych i zasobów informacyjnych niezbędnych do prowadzenia prac naukowo-badawczych oraz zawierających wyniki badań naukowych i/lub te, które prowadzą działalność naukowo-badawczą w zakresie bibliotekoznawstwa i dziedzin pokrewnych, a także w zakresie obsługiwanych przez nie dziedzin nauk*³. O ile w piśmiennictwie, teorii i praktyce zawodowej stosunkowo dużo uwagi poświęca się gromadzeniu, opracowaniu, udostępnianiu czy działalności informacyjnej bibliotek szkół wyższych, to na ogół pomija się zadania naukowe, jakie na nich spoczywają. Tymczasem funkcja prowadzenia własnych badań naukowych na skalę i miarę możliwości biblioteki jest wpisana w pojęcie biblioteki naukowej, czyli także biblioteki uczelnianej. Bardzo dobrze się stało, że Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku nawiązała do tej tradycji i obowiązku, przypominając o potrzebie, konieczności i warunkach prowadzenia prac naukowych w bibliotekach. Tym większa zasługa WSE, że duże, historyczne biblioteki naukowe w Polsce do tej pory nie wykazały większego zainteresowania tym aspektem swojej działalności, nie widząc takiej potrzeby lub nie pamiętając, iż ciąży na nich obowiązek prowadzenia prac naukowych. Jak to pogodzić z coraz większą liczbą bibliotekarzy dyplomowanych pracujących w tych bibliotekach? Bibliotekarze dyplomowani są przecież zobowiązani do pracy naukowej i podlegają obowiązkowi rozliczania z rezultatów tej pracy. Przywileje, skądinąd skromne, wynikające z bycia „dyplomowanym” idą w parze z obowiązkami. Narzekając na niski status społeczny zawodu, sami niejednokrotnie przyczyniamy się do tego, godząc się na bylejakosć naszych działań. Bez względu na obserwowane w praktyce mankamenty i odstępstwa istota sprawy pozostaje niezmienna – na bibliotekach szkół wyższych i ich pracownikach, zwłaszcza bibliotekarzach dyplomowanych, ciąży ustawowy obowiązek prowadzenia badań i działalności naukowej. Także i z tego obowiązku biblioteki uczelniane powinny być rozliczane, za sukcesy także w tym zakresie powinny być nagradzane, jeśli nie chcemy, aby stały się jedynie wypożyczalnią czy różnej materii przechowalnią rzeczy i osób.

Zamieszczone w publikacji artykuły w jakimś stopniu wypełniają lukę, jaka w zakresie problematyki teorii i praktyki działalności naukowej i informacyjnej bibliotek szkół wyższych istnieje w piśmiennictwie fachowym i naukowym. Biorąc pod uwagę, jak skromne jest piśmiennictwo poświęcone działalności naukowej bibliotek, a w szczególności bibliotek szkół niepaństwowych, jak dużo mitów i nieporozumień narosło wokół tych bibliotek, wierząc, że docelowo jedynym właściwym modelem relacji między bibliotekami szkół niepaństwowych a bibliotekami innych sieci jest model równoprawnej współpracy, inicjatywę wydawniczą WSE w Białymstoku należy przyjąć z uznaniem. Zasluguje na popularyzację, tak aby jak największa liczba czytelników mogła zapoznać się z tą publikacją. Ufam, że lektura tekstów stanie się interesującym i wartościowym przyczynkiem do dyskusji na temat bibliotek szkół państwowych i niepaństwowych, ich problemów, wyzwań, miejsca w krajowej sieci bibliotecznej i systemie działalności badawczo-rozwojowej bibliotek polskich, że przyczyni się do przywrócenia w bibliotekach uczelnianych rangi działań naukowych i okołonaukowych, bez których rozwój bibliotek i bibliotekarstwa będzie pozbawiony otwartości, jaką dają wiedza i spojrzenie badacza. Nie cho-

³ *Działalność naukowa ...* op. cit. s. 7.

dzi mi tutaj o sformułowanie postulatu rygoryzmu logicznego, czyli uprawiania refleksji bibliotekarskiej w sposób maksymalnie naukowy, ale o krytyczno-naukowe spojrzenie na przedmiot naszej troski i działania, bo żadna praca naukowa nie powinna się toczyć w izolacji, a przeciwnie, przebiegać w obrębie jakiejś wspólnoty komunikacyjnej, na oczach, a często przy aktywnym udziale innych osób, zaś doprowadzona do końca powinna pokonać próg publikacji wprowadzający ją w makroobieg dyscypliny.

Na recenzowaną publikację składa się 19 tekstów zgrupowanych w czterech częściach. Część pierwsza *Zagadnienia ogólne* zawiera artykuły: Stefana Kubowa *Jakich badań potrzebują biblioteki w Polsce?*, Janiny Przybysz i Pawła Pioterka *Czy biblioteki wyższych szkół niepaństwowych można nazwać naukowymi?* *Raport z badań ankietowych dotyczący działalności naukowej bibliotek*, Małgorzaty Podgórskiej *Potrzeby informacyjne użytkownika – rozważania na przykładzie biblioteki naukowej Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji Towarzystwa Wiedzy Powszechnej we Wrocławiu*.

Część druga: *Formy i podmioty działalności naukowej i informacyjnej*: Anna Sitarska *Bibliografia regionalna w przestrzeni informacyjnej biblioteki akademickiej*; Maria Czyżewska *Bibliografia „Region Polski Wschodniej”*; Teresa Szmigielska *Pokazy multimedialne jako jedna z form działalności informacyjno-dydaktycznej Biblioteki Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Informatycznej w Warszawie*; Beata Antczak *Optymalizacja dostępu do informacji w Bibliotece Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu ze szczególnym uwzględnieniem zadań bibliotekarza – specjalisty ds. informacji*; Urszula Ganakowska *Kulturotwórcza rola Biblioteki Uniwersytetu Szczecińskiego*; Barbara Zieleniecka *Strony WWW bibliotek wyższych szkół niepaństwowych – próba porównania*; Halina Brzezinska-Stec *Rola i zadania bibliotekarzy dyplomowanych w bibliotece akademickiej*; Magdalena Karciarz *Autorytet, motywacja i doświadczenie w pracy naukowej bibliotekarzy*.

W części trzeciej zatytułowanej *Warsztat naukowy i jego udostępnianie* znalazły się następujące artykuły: Józef Szocki *Biblioteka Wyższej Szkoły Zarządzania i Finansów we Wrocławiu jako warsztat naukowo-dydaktyczny studentów i pracowników akademickich*; Anna Obrzut, Karina Szoltysik *Jakość usług bibliotecznych. Wyniki ankiety przeprowadzonej w Bibliotekach Wyższych Szkół Bankowych*; Edyta Kołodziejczyk *Porównanie udostępniania zasobów informacji naukowych na nośnikach elektronicznych w Bibliotece Chemicznej i Bibliotece Chemii Spożywczej – filiach Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej*; Agnieszka Kobiałka *Badanie jakości usług w budowaniu relacji czytelnik-bibliotekarz na podstawie doświadczeń Biblioteki Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji Towarzystwa Wiedzy Powszechnej we Wrocławiu*.

Część czwarta *Z doświadczeń bibliotek uczelnianych*: Irena Augustynowska *Proces tworzenia zbiorów, bazy naukowej i informacyjnej małej biblioteki uczelnianej na przykładzie Biblioteki Dolnośląskiej Wyższej Szkoły Służb Publicznych „Asesor” we Wrocławiu*; Anna Kukawka *Realizacja zadań naukowych wynikających z ustawy o bibliotekach w Bibliotece Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu*; Katarzyna Gradzik *Stan obecny i plany na przyszłość w zakresie działalności naukowej i informacyjnej Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej we Wrocławku*; Elżbieta Sura *Nowe zadania i możliwości Biblioteki Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi w świetle zmian organizacyjnych*.

Poziom „naukowości” ujęcia problemów poruszanych w poszczególnych artykułach jest różny. Nikt zresztą nie może się spodziewać czy wymagać, żeby początkujący bibliotekarz miał taki sam warsztat naukowy co profesor, a teksty jednych i drugich znalazły się w publikacji. Silnie zróżnicowana jest też sama problematyka, czego dowodzi przytoczony spis treści. Niemniej publikacja jako całość zasługuje na zauważenie i przeczytanie, choć dostęp do książki (wydanej przez Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku) może nie być łatwy. Problematyka obowiązków naukowych bibliotek uczelnianych, zatrudnionych w nich bibliotekarzy dyplomowanych oraz powinności uczelni wobec bibliotek, ze szczególnym uwzględnieniem sfery działań naukowych, koniecznie powinna być kontynuowana na dużo szerszym forum i donośniejszym głosem.

*Jadwiga Woźniak-Kasperek
Instytut Informacji Naukowej
i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytetu Warszawskiego*

WSPÓŁCZESNA NAUKA O INFORMACJI.

NA MARGINESIE NAJNOWSZEGO DOROBKU INSTYTUTU INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

Radykalne przemiany, jakie się dokonały i wciąż dokonują w nauce i technice, uwidoczniają się w stałym poszerzaniu obszaru badań, a co za tym idzie gwałtownym rozroście problematyki naukowej i technicznej. Oto z jednej strony specjalizacja i różnicowanie wiedzy doprowadziły do powstania ogromnej liczby dyscyplin naukowych, równocześnie jednak coraz bardziej wyraźna się tendencja integracyjna i unifikacyjna, zarówno w praktyce przez badania zespołowe (multidyscyplinarne i interdyscyplinarne), jak też w teorii, przez tworzenie dyscyplin stykowych, kompleksowych. Przykładem symbiozy tych tendencji jest nauka o informacji, której wyodrębnienie się ściśle związane jest z rewolucją naukowo-techniczną, zapoczątkowaną po II wojnie światowej i dynamicznie rozwijającą się na naszych oczach.

Niezwykle bogata i wieloaspektowa problematyka tej dyscypliny wiedzy znajduje swe przybliżenie i rozwinięcie w inicjatywie środowiska skupionego wokół Zakładu Systemów Informacyjnych Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Ostatnim owocem tej inicjatywy są dwa tomy¹ należące do nowej serii *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*, pomyślanej jako forum prezentacji nie tylko podejmowanych w ostatnich latach badań i ich wyników, ale też ewentualne źródło inspiracji dla przyszłych poszukiwań zainteresowanych tą dziedziną wiedzy. Piszący te słowa, jako użytkownik Internetu z zadowoleniem przyjął informacje ilustrujące współczesne szczegółowe osiągnięcia badaczy nauki o informacji i bibliotekoznawców w dziedzinie projektowania systemów informacyjnych i komputerowych katalogów dostępnych publicznie (OPAC) czy zastosowań technologii internetowych w wyszukiwaniu informacji i jej udostępnianiu w globalnej sieci (B. Sosińska-Kalata). Obecne bowiem kompleksowe badania, zorientowane na problematykę związaną z „organizowaniem zasobów Internetu”, odpowiadają na szerokie zainteresowanie użytkowników Internetu, którzy często nie mają świadomości, jak wiele zależy tu od możliwości adaptacyjnych języków informacyjno-wyszukiwawczych oraz metod indeksowania zarówno w opracowywaniu, jak i przede wszystkim w wyszukiwaniu dokumentów sieciowych.

¹ *Spółeczeństwo informacyjne i jego technologie*. Praca zbiorowa pod red. Barbary Sosińskiej-Kalaty oraz Katarzyny Materskiej i Wiesława Głinskiego. Warszawa 2004. *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa informacyjnego*. Praca zbiorowa pod red. Barbary Sosińskiej-Kalaty i Marii Przystek-Samokowej przy współpracy Andrzeja Skrzypczaka. Warszawa 2005. Nie sposób w tym miejscu nie wytknąć błędu w nazwie serii („Varsoviensia” zamiast: „Varsaviensia”), który – jak można przypuszczać – powstał wskutek kontaminacji słów: fr. *Varsovie* (=Warszawa) z łac. formą przymiotnika „warszawskie” (=varsaviensia). Nawiasem mówiąc, mimo dość stanowczego przekonania Redaktorki tomów, jakoby angielski miał być *lingua franca* współczesnej nauki, nie można nie zauważyć braku należytej dbałości o poprawność sformułowań w innych, niż angielski, językach. Spotykamy bowiem w pracy błędy: *kogito* (zamiast: *cogito*) czy *technologie über alles* (zamiast: *Technologie über alles*). Ów ekskluzywizm ocen co do roli i znaczenia angielskiego musi utracić swój kategoriyczny ton, gdy przypomnieć, że na przykład językiem teologii jest niemiecki a romanistyki prawnej – włoski (obok łaciny).

Swego rodzaju *pendant* do przyczynków w ramach serii *Miscellanea...* stanowi tom poświęcony prof. Joannie Papużyńskiej-Beksiak z okazji Jej jubileuszu, pt. *Bibliologia, biblioteki, bibliotekarze*², firmowany tym razem przez Zakład Bibliotekoznawstwa oraz tom zdecydowanie już „monograficzny”, traktujący o zastosowaniach Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej (UKD), używanej przez znaczną część bibliotek polskich.³ Ten ostatni tytuł powstał z przekonania o potrzebie upowszechniania wiedzy o stosowaniu UKD w środowisku komputerowym, a jednocześnie poinformowania o dokonaniach polskich bibliotek w tym zakresie, zwłaszcza wobec głosów dezawuuujących ten system opracowania rzeczowego zbiorów bibliotecznych czy wręcz odmawiających mu dalszej racji bytu. Tom ten przywitać należy z tym większym uznaniem, że czyni on zadość nie dość zadowalającej dotychczas obecności tematyki związanej z UKD w polskiej literaturze fachowej.

Nie aspirując do wyczerpującego omówienia wszystkich wątków obecnych w prezentowanych pracach, poprzestać musimy jedynie na tych, które ze względu na społeczny zasięg, bądź też doniosłość swego humanistycznego przesłania wydają się angażować szersze zainteresowanie czytelników. Nie bez znaczenia może okazać się również okoliczność, że koniecznością podyktowany sposób ujęcia, oparty jedynie na wyborze niektórych zagadnień, ma swe źródło w osobistym spojrzeniu na dzieło innych, zdeterminowanym przecież wewnętrznym zaangażowaniem i tworzonym pod wpływem osobistego zainteresowania, konkretnymi problemami i badaniami.

Wprost oszalamiające swym bogactwem spektrum tematyczne nauki o informacji – co już sygnalizowano – wynika z jej interdyscyplinarnego charakteru i jest ściśle zdeterminowane zadaniami, jakie przed nią stoją. Dają się one sprowadzić do stwierdzenia, że chodzi tu w pierwszym rzędzie o wypracowanie efektywnych (skutecznych) metod i narzędzi pozwalających na dostęp do rosnącego – często w sposób gwałtowny i niekontrolowany – zasobu wiedzy. Ciesząca się powszechnym uznaniem definicja nauki o informacji, którą w latach 90. zaproponował Tefko Saracevic, implikuje główne obszary problemowe tej dyscypliny, ale też jednocześnie – co bardziej nas w tym miejscu interesuje – określa zawartość tematyczną omawianej serii. Znajdujemy tu bowiem wątki zgrupowane wokół następujących bloków tematycznych:

- efektywność komunikacji,
- komunikacja między ludźmi,
- wiedza i jej zapis,
- informacja, jej potrzeba i wykorzystanie,
- kontekst: społeczny, instytucjonalny i indywidualny,
- technologia informacyjna.

Zgodnie, z dość skromną, oceną B. Sosińskiej-Kalaty z artykułu wstępnego do pierwszego tomu *Miscellanea...*, „zgromadzony zbiór wypowiedzi daje wycinkowy obraz problematyki badawczej nauki o informacji, wyraźnie jednak uwidaczniają się w nim cechy charakterystyczne dyscypliny i charakterystyczne wątki rozważań i poszukiwań, które współcześnie nurtują całe jej środowisko badawcze”.

Dalekosiężne zmiany technologiczne, wywołane wynalezieniem nowych mediów, jak choćby Internetu i telefonii komórkowej oraz ich przemożnego

² Praca zbiorowa pod red. Dariusza Grygrowskiego i Elżbiety B. Zybert. Warszawa 2005.

³ UKD w środowisku komputerowym. Praca zbiorowa pod red. Barbary Sosińskiej-Kalaty. Warszawa 2004.

wplywu na życie społeczne i gospodarcze stały się świadectwem nieustannego obrazoburstwa, ciągłej rewolucji obejmującej nie tylko poszczególne części nauki, lecz całe jej obszary. Żaden wynik nie może być uważany za końcowy, tak że nie bez słuszności mówi się, że w centrum nauki znajduje się nie rezultat końcowy, lecz znak zapytania, ponieważ każde nowe odkrycie stawia od razu nowe problemy. Do takiego obrazu sytuacji zdają się prowadzić bodaj najliczniej reprezentowane artykuły, dotyczące nowej kategorii poznawczej, nabierającej wymiaru paradygmatycznego nie tylko w nauce o informacji, ale i coraz bardziej w powszechnym myśleniu, a mianowicie „społeczeństwa informacyjnego”⁴ (por. artykuły: M. Muraszkiewicz, M. Luterka, Z. Dobrowolskiego). Niektórzy z badaczy skłonni są uznać za bardziej adekwatne pojęcie „społeczeństwo sieciowe”, ponieważ lepiej miałoby oddawać zachodzące przemiany cywilizacyjne. Nie wikłając się w semantyczne spory, powiedzieć należy, że to techniki komunikacyjne i informacyjne (ITC) są integralnie związane z samą istotą, cechami i rozwojem społeczeństwa informacyjnego. Panuje zgoda co do prognoz przyszłego rozwoju, że to właśnie wiedza (informacja) oraz zdolności komunikacyjne będą (i już się stają) najważniejszymi czynnikami rozwoju. Zwiastunami tych przemian są nowe zjawiska w gospodarce, jak na przykład gospodarka elektroniczna (*e-commerce*) czy wirtualne przedsiębiorstwa. Nowościami tym towarzyszy, rzecz jasna, zmiana tradycyjnego miejsca, ról i sposobów funkcjonowania człowieka w gospodarce i społeczeństwie.

Uznanie znaczenia informacji we współczesnym świecie jako *constitutivum* rozwoju cywilizacyjnego i rozwoju społeczeństw musi z konieczności prowadzić do społecznej waloryzacji zawodu bibliotekarza. Taka optymistyczna dla środowiska perspektywa rysuje się w sposób bardziej wyrazisty niż kiedykolwiek dotychczas, jeśli zważyć, że bibliotekarze są „strażnikami pamięci społecznej, którzy tę pamięć pielęgnują, powiększają i udostępniają jej zasoby” (D. Grygowski). Wielu z nich żywi nadzieję, że „dokonujący się w tym zawodzie jakościowy przełom spowodowany bardzo wyraźnym wkroczeniem do bibliotek nowych technologii sprawi, że biblioteki i ich pracownicy zaczną być wreszcie postrzegani jako jedni z liderów rozwoju cywilizacyjnego” (Tenże).

Wobec gruntownych i gwałtownych przeobrażeń nauki i techniki, ich wzajemnych powiązań oraz funkcji w społeczeństwie i kulturze należy zachować świadomość, że jest to dopiero początek rewolucji, zatem jej charakterystyka przybierać może postać więcej prognostyczną niż faktyczną (historyczną). Z tego punktu widzenia łatwiej o wyrozumiałość wobec niektórych, zbyt daleko idących, wniosków. Nie do utrzymania jednak i za mocno przesadzony uznać należy na przykład pogląd, zgodnie z którym dzięki bardzo wyrafinowanemu technikom informacyjnym w połączeniu z „inteligentnymi” czujnikami i sztucznymi agentami po raz pierwszy w historii istnieje możliwość kontrolowania w skali masowej tego, o czym myślimy (sic!). Trudno dociec, na jakich

⁴ Warto w tym miejscu odnotować, że kategoria „społeczeństwa informacyjnego” na dobre zadomowiła się także w oficjalnym języku Kościoła. W najnowszych dokumentach Magisterium – przede wszystkim Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu – podejmujących refleksję nad moralnym aspektem nowych technik komunikacyjnych i ich implikacji w życiu jednostek i społeczeństw, zwłaszcza w odniesieniu do procesu globalizacji, słusznie podkreśla się prawdę, że człowiek winien być celem i miarą zastosowania mediów, a komunikacja winna służyć jego integralnemu rozwojowi. Truizmem byłoby wskazywanie, że do oceny tych zjawisk Kościół wnieść może nie tylko zaangażowanie na rzecz godności osoby ludzkiej, ale też długą tradycję mądrości moralnej; por. w związku z tym *Etyka w środkach społecznego przekazu czy Etyka w Internecie*.

podstawach opierają się tego rodzaju przekonania, podobnie, jak te, które „za mit mają przeświadczenie, że technika jest neutralna społecznie (raczej: moralnie – R. K.), a tylko od jej użytkowników zależy sposób jej wykorzystania”: w dobrych czy złych celach. Otóż w rzeczy samej, media te nie są przecież ślepyimi siłami natury, wymykającymi się ludzkiej kontroli. Ze swej natury niczego nie robią samorzutnie, a jak wszystkie inne narzędzia i technologie – stosowane są tak, jak człowiek chce je stosować. Odpowiedzialność za sposób ich użycia spoczywa zatem wyłącznie na człowieku, a wszelkie myślenie w kategoriach determinizmu należy odrzucić.

Sporo miejsca, jakie w prezentowanych tomach, zajmuje zagadnienie czytelnictwa (M. Banacka, J. Kołodziejska, E. B. Zybert), unaocznia – przynajmniej pośrednio – oczywistą rolę nauki i edukacji jako tych obszarów, które są fundamentem kształtowania się w człowieku rozumienia świata. Uczestnictwo w kulturze nie może tracić z oka wielkich dzieł literatury pięknej, których znajomość rozstrzygała (i dzisiaj rozstrzyga?) o przynależności do elity ludzi wykształconych. W dobie dostępności komputerów, które zdewaluowały druk i słowo na rzecz obrazu, a tym samym – jak się uważa – stały się naturalnym wrogiem książki, wiele mówi się o potrzebie inicjatyw mających spowodować modę na czytanie i promujących to zajęcie. Uwaga wielu środowisk zaangażowanych na rzecz promocji czytelnictwa koncentruje działania m. in. na wypracowaniu tzw. kanonu literackiego, wskazując tytuły, których znajomość ma zapewniać kulturową nobilitację i czynić godnym miana człowieka kulturalnego i wykształconego. Niektórzy badacze chętnie – jak można sądzić – podjęli tę inicjatywę, awansując ją na przedmiot własnych analiz i poszukiwań. O ile jednak słusznie zwykło się wskazywać na świat antyku jako źródło kultury europejskiej, bez którego byłaby ona niezrozumiała, to zdziwienie musi budzić milczenie o chrześcijaństwie jako drugim źródle konstytuującym oblicze kulturowe naszego kontynentu. Istnienie Biblii w Europie jest faktem bezdyskusyjnym i oczywistym. Są niezliczone dowody oddziaływania Biblii na kulturę tego kontynentu, na jego literaturę. Można oczywiście pytać, czy Biblia jest w tej kulturze dobrze czy źle obecna (w sensie jej wykorzystania), jednak nikt rozumnie nie może oddzielić wielkiej literatury europejskiej od chrześcijańskich korzeni.

Próby zainteresowania literaturą i co za tym idzie przywrócenia czytelnictwu należnej mu rangi przez wykorzystanie najnowszych możliwości technologicznych, ale też naturalnego zainteresowania nimi idą również w kierunku tworzenia elektronicznych kolekcji książkowych (J. Franke). Idea ta, pomyślana jako zapewnienie powszechnego i bezpłatnego dostępu do literatury, zapoczątkowana przez Michaela Harta i sięgająca początkami lat 70. minionego wieku stała się symbolem i punktem odniesienia dla późniejszych tego rodzaju pomysłów. Pewnego „smaczku” w ocenie przedsięwzięcia Harta i uznania dla jego determinacji dodaje okoliczność, że pierwsze 100 książek wprowadził do pamięci komputera w czasach, gdy powszechny dostęp do technologii komputera wydawał się utopią. Dziś dzięki kontynuatorom-wolontariuszom tego pomysłu powstają projekty: Gutenberg (w różnych wariantach literatury narodowej), Runeberg, WorldeBook Library, Making of America, Wirtualna Biblioteka Literatury Polskiej (Marka Adamca) i inne.

Na koniec nie sposób nie wspomnieć, że rozwój nauki o informacji w Polsce nie dokonałby się bez wkładu inż. Zbigniewa Michejdy, jednego z pionierów informacji naukowej. W tomie drugim *Miscellanea...*, *Od informacji nauko-*

wej do technologii społeczeństwa informacyjnego, poświęconym pamięci uczonego-entuzjasty B. Sosińska-Kalata napisała, że był człowiekiem, „którego wiedza i pasja przyczyniły się do zorganizowania na Uniwersytecie Warszawskim pierwszej w Polsce akademickiej specjalizacji dydaktycznej w zakresie informacji naukowej”.

*Rafał Kupiszewski
Biblioteka Narodowa*

KRONIKA

OŚRODKI INFORMACJI – RZECZYWISTOŚĆ A OCZEKIWANIA **Ogólnopolska Konferencja Studenckich Kół Naukowych** **Bibliotekoznawców. Kraków 20 maja 2005 r.**

W dniu 20 maja 2005 r. została zorganizowana przez Koło Naukowe Studentów Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie Ogólnopolska Konferencja Studenckich Kół Naukowych Bibliotekoznawców p.t. „OŚRODKI INFORMACJI – RZECZYWISTOŚĆ A OCZEKIWANIA”. Konferencja zgromadziła obok gospodarzy studentów z Katowic, Torunia, Lublina, Wrocławia i Akademii Pedagogicznej z Krakowa.

Obrady toczyły się podczas dwóch sesji. W trakcie pierwszej poruszono tematykę promocji i specjalizacji ośrodków informacji. Zaprezentowane zostały referaty dotyczące: ośrodków informacji w mieście w świetle badań ankietowych (A. Łakomy, UŚ Katowice), polskich ośrodków informacji turystycznej za granicą (M. Babula, UJ Kraków) oraz ośrodków informacji gospodarczej i medycznej w województwie kujawsko-pomorskim (J. Grafowska i A. Lewicka, UMK Toruń).

Natomiast podczas drugiej sesji podjęta została problematyka związana z naukowymi i edukacyjnymi ośrodkami informacji w Polsce. Przedstawione referaty poruszyły tematykę: szkolnej strony internetowej dla młodzieży (K. Dąbrowa i P. Hrabiec, AP im. KEN w Krakowie), polskiej sieci centrów informacji dla naukowców (U. Klin, UJ Kraków), Informatorium Biblioteki Głównej uniwersytetu w Lublinie (Ł. Józwiak, UMCS Lublin), a także biblioteki jako ośrodka informacji (E. Rybka, P. Marzec, UMK Toruń), ośrodków informacji o książce dla dzieci i młodzieży (A. Borowska, UŚ Katowice), Centrum Innowacji Transferu Technologii i Rozwoju UJ (B. Kuźnar, UJ Kraków) Centrum Informacji Archiwalnej (M. Buczek, UMCS Lublin) i projektu szkolnego centrum informacji na przykładzie wybranej placówki (D. Kamieńska, AP im. KN Kraków).

Każda z sesji kończyła się dyskusją. W charakterze obserwatorów i dyskusantów uczestniczyli w niej m. in. prof. dr hab. Jacek Wojciechowski, prof. dr hab. Maria Kocójowa, prof. dr hab. Anna Sitarska, dr hab. Wiesław Babik, dr hab. Maria Próchnicka i dr Piotr Lechowski, a także kiluosobowe grono młodszych pracowników nauki i licznie zgromadzeni studenci. Na zakończenie obrad każdy z referujących otrzymał podziękowanie za udział w konferencji z rąk opiekuna Koła Naukowego Studentów IINiB UJ dr. hab. Andrzeja Linerta.

Anna Tabor
Koło Naukowe IINiB UJ

KIERUNKI I PRIORYTETY ROZWOJU INFORMACJI NAUKOWEJ W KONTEKŚCIE BUDOWANIA SPOŁECZEŃSTWA WIEDZY

Zakopane, 12-14 września 2005 r.

W dniach 12-14 września 2005 r. w Zakopanem odbyło się pod patronatem Ministra Nauki i Informatyzacji VIII Krajowe Forum Informatyki i Technicznej pod hasłem *Kierunki i priorytety rozwoju informacji naukowej w kontekście budowania społeczeństwa wiedzy*. Organizatorem forum było Polskie Towarzystwo Informatyki Naukowej (PTIN) we współpracy z Instytutem Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Forum miało charakter ogólnopolski i było poświęcone aktualnym problemom informacji naukowej w Polsce. Wzięło w nim udział ponad 100 osób. Wśród nich znaleźli się przede wszystkim członkowie i działacze PTIN, twórcy i użytkownicy informacji naukowej, bibliotekarze, informatycy oraz osoby z obszarów pokrewnych. W tegorocznym forum wzięli udział przedstawiciele prawie wszystkich ośrodków akademickiego kształcenia pracowników informacji i bibliotekarzy, co dodatkowo podwyższyło rangę tego spotkania. Zgłoszono 50 referatów i komunikatów naukowych, w których pojawiło się szereg nowych problemów na aktualnym etapie jej rozwoju lub propozycji ich nowych rozwiązań. Obrady odbywały się w Ośrodku Wczasów MSWiA „Dafne” w Zakopanem. Tradycyjnie wszyscy uczestnicy forum otrzymali dwa ostatnie numery czasopisma „Praktyka i Teoria Informatyki Naukowej i Technicznej” oraz Dodatek specjalny do nr. 2, zawierający informacje o składzie Rady Programowej, Komitecie Organizacyjnym, programie ramowym i szczegółowym forum, streszczenia zgłoszonych referatów i komunikatów oraz listę uczestników.

Forum rozpoczęło się **sesją plenarną** prowadzoną przez prof. dr hab. Elżbietę Barbarę Zybert (UW), w ramach której referaty wygłosili: prof. dr hab. Wanda Pindlowa: *Informacja naukowa w wieku informacji* oraz prof. dr hab. Józef Oleński: *Fundamentalne prawo jakości informacji w społeczeństwie informacyjnym i w gospodarce opartej na wiedzy*. Miłym akcentem tej sesji była dokonana przez płk. dr. Dariusza Kuziela i ppłk. dr. Krzysztofa Graczyka prezentacja Centralnego Ośrodka Naukowej Informacji Wojskowej w Warszawie z okazji 35-lecia działalności w dziedzinie informacji naukowej¹.

Po tej sesji odbyła się **sesja naukowa poświęcona pamięci Profesora Eugeniusza Ścibora**. Sesję prowadziła prof. dr hab. Bożenna Bojar (UW). Rozpoczęła ją mgr Lucyna A. Bielicka, która, jako najbliższy współpracownik Profesora, zaprezentowała Jego dorobek i ogromny wkład w dziedzinę informacji naukowej, zwłaszcza w teorię języków informacyjno-wyszukiwawczych. Kolejne wystąpienia, dr Ireny Pereszczako (UWM Olsztyn) oraz napisane przez prof. dr hab. Zbigniewa Żmigrodzkiego (US), miały charakter osobistych wspomnień o Profesorze. Tym tropem podążyły również inne osoby, które osobiście znaly Profesora, a których wystąpienia nie były planowane.

¹ W związku z tym ukazało się bogato ilustrowane wydawnictwo jubileuszowe pt. *Centralny Ośrodek Naukowej Informacji Wojskowej. 35 lat działalności w dziedzinie informacji naukowej w resorcie obrony narodowej 1969-2004*. Warszawa 2005, 104 s. + 86 ilustracji. Witryna tego ośrodka znajduje się pod adresem internetowym: <http://www.coniw.wp.mil.pl/>

Zasadniczą część tej sesji naukowej wypełniły referaty poświęcone Profesorowi, nawiązujące do problemów, którymi Profesor zajmował się za życia: prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasperek (UW): *Światy za słowami albo o kategoryzacji z perspektywy języków informacyjno-wyszukiwawczych*; dr hab. Wiesław Babik (UJ): *O zjawisku hybrydyzacji we współczesnych językach informacyjno-wyszukiwawczych*; dr Diana Pietruch-Reizes (UŚ): *Tezaurusy elektroniczne* oraz prof. dr hab. Bożenna Bojar (UW): *Czy to już koniec informacji naukowej?* Teksty wygłoszonych w tej sesji referatów i wspomnień zostaną opublikowane w przygotowywanej księdze poświęconej pamięci Profesora.

Pozostałe sesje tematyczne miały charakter problemowy. Omówimy je w kolejności ich odbywania się, sygnalizując jedynie ich zawartość.

Sesja tematyczna: **Nauka o informacji w systemie nauk, interdyscyplinarne powiązania** (prowadzenie: prof. dr hab. Wanda Pindłowa – UJ). Referaty wygłoszone w tej sesji dotyczyły nauki o informacji na tle rozwoju nauki i technologii w Polsce (D. Pietruch-Reizes), zagadnień filozoficznych i metodologicznych nauki o informacji (S. Cisek), kierunków badań nad zachowaniami informacyjnymi w życiu codziennym (B. Kamińska-Czubala), roli metafor w poszukiwaniu informacji w sieci (M. Próchnicka), produktywności pracowników naukowych (A. Krajka i P. Zieliński) oraz znaczenia klasyfikacji nauk komputerowych dla określania zawartości sieci (V. Osińska).

Sesja tematyczna: **Zarządzanie informacją i wiedzą** (prowadzenie: prof. dr hab. Barbara Stefaniak – UŚ). Referaty dotyczyły problemów zarządzania wiedzą (K. Materska), kultury wiedzy (B. Jaskowska), zarządzania informacją w marketingowo zorientowanej organizacji (Z. Kasprzak, M. Polarczyk), hipertekstowych systemów informacyjnych w Internecie (M. Roszkowski), jakości słów kluczowych (J. Pacek) i narzędzi ich kontroli (U. Gieraszkowska, A. Osiewalska).

Sesja tematyczna: **Informacja specjalistyczna (dziedzinowa)** (prowadzenie: dr hab. Wiesław Babik – UJ). W wygłoszonych referatach poruszono problemy dotyczące tworzenia i udostępniania bibliograficznych baz danych (A. Pulikowski, J. Tomaszczyk), źródeł informacji patentowej (M. Fuzowska-Wojcik, D. Rytel), internetowych źródeł informacji wojskowej (W. Kuliński), zasobów informacji z zakresu rybactwa i nauk o wodzie (J. Zdanowska, J. Cupiał), informacji medycznej (B. Grała), wiarygodności podręcznikowych źródeł informacji (A. Wejman-Sowińska) oraz bezpłatnych źródeł informacji MOP (B. Szczepanowska).

Sesja tematyczna: **Technologie informacyjno-komunikacyjne** (prowadzenie: prof. dr hab. Mirosław Górny – UAM w Poznaniu). Referaty i komunikaty wygłoszone w tej sesji dotyczyły kultury informacyjnej w edukacji (H. Batorowska), badań ruchu na witrynach internetowych (I. Filipowicz), jakości wyszukiwarek internetowych (A. Krajka, P. Zieliński), zachowań wyszukiwawczych użytkowników systemu hipertekstowego (S. Skórka), użytkowników Internetu (A. Młodzka-Stybel), wymiany danych między systemami bibliotecznymi (L. Masadyński) oraz informacji o średniowiecznych rękopisach w Polsce (A. Chlewicka).

Dyskusję na forum zdominowały odpowiedzi uczestników forum na pytanie, czy to już koniec informacji naukowej? Pytanie to korespondowało z wygłoszonymi przez prof. W. Pindłową i B. Bojar referatami, stanowiącymi swoistego rodzaju kłamrę spinającą merytoryczną zawartość forum.

W podsumowaniu forum stwierdzono, że:

1. Wygłoszone referaty i komunikaty pozwoliły określić obecną kondycję informacji naukowej rozumianej jako działalność praktyczna i dyscyplina naukowa. W wyścigu po informację ośrodki informacji wyprzedzają tradycyjne biblioteki. Biblioteki stają się stopniowo organizacjami hybrydowymi. W świecie informacji istotną rolę powinno odgrywać państwo i instytucje rządowe.

2. Koncepcja rozwoju społeczeństwa informacyjnego, zwanego też społeczeństwem informacji i wiedzy lub tylko społeczeństwem wiedzy stanowi nowy impuls dla:

- rozwoju praktyki informacyjnej, która generuje nowe problemy w różnych dziedzinach działalności informacyjnej (informacja specjalistyczna);

- rozwoju dyscypliny naukowej, bazującej na empirii, zmierzającej do odkrywania fundamentalnych dla tej dziedziny praw i prawidłowości, poszerzenia pola badawczego m.in. o informację nienaukową, informację przetrzoną, czy zachowania informacyjne w życiu codziennym.

Ważny impuls do rozwoju tej dziedziny stanowią również badania i konstruowanie narzędzi lingwistycznych (m.in. języków informacyjno-wyszukiwawczych) na potrzeby wyszukiwania informacji i poruszania się (nawigacji) w globalnym świecie informacji. Duże zasługi na tym polu przypisano profesorowi Eugeniuszowi Ściborowi, któremu ze względu na wagę problematyki, jaką się zajmował, poświęcono osobną sesję.

3. Koncepcja społeczeństwa informacyjnego stanowi wyzwanie do:

- większej integracji całego środowiska pracowników informacji,

- szybszego reagowania przez ośrodki kształcenia akademickiego pracowników informacji i bibliotekarzy na sygnały i potrzeby płynące z praktyki a nawet ich wyprzedzanie,

- wyjaśniania świata globalnej informacji, nawet jeśli przestaje on nam się podobać,

- dążenia do maksymalizacji zaspokojenia potrzeb informacyjnych rodzącego się rynku i konkurencji w dziedzinie usług informacyjnych (w tym kształcenia), w czym niezbędne jest zarządzanie informacją i wiedzą,

- ciągłego określania swojej tożsamości, z czym – jak twierdzono – nie jest najlepiej, gdyż „środek jest pusty a obrzeża rozwijają się intensywnie, najczęściej bez udziału naszej wiedzy”,

- niestracenia z pola zainteresowań użytkownika informacji (różnie nazywanego),

- przekształcania bibliotek w centra informacji (różnego rodzaju),

- zainteresowania się Internetem ze świadomością, że żyjemy w świecie globalnej informacji a sam Internet stanowi nowe, ale nie jedyne źródło informacji o specyficznych cechach,

- usilnego poszukiwania właściwego miejsca i roli pracownika informacji i bibliotekarza w świecie informacji. Tu niezbędnym staje się kształtowanie kultury informacyjnej, kultury organizacyjnej i kultury wiedzy w służbach informacyjnych.

4. Wszyscy powinniśmy mieć pełną świadomość, że w gospodarce rynkowej informacja i wiedza stają się rzeczywistym bogactwem specjalnego rodzaju zasobami, ale i swoistego rodzaju towarami ze wszystkimi tego konsekwencjami.

Teksty referatów zostaną opublikowane w postaci recenzowanej pracy zbiorowej. Można mieć nadzieję, że będą one stanowić – podobnie jak teksty VIII Forum – milowy krok zarówno w warstwie rozważań teoretycznych nad

informacją naukową, jak i w sferze propozycji rozwiązań praktycznych. Tegoroczne forum było jeszcze skromniejsze niż poprzednie, ale ponoć ciekawsze, nie tylko dzięki otaczającym górą, które skłaniały do refleksji naukowej, ale też dzięki towarzyszącym forum imprezom kulturalnym.

Wiesław Babik
Uniwersytet Jagielloński

SPOTKANIE ZAŁOŻYCIELSKIE KOMISJI ZARZĄDZANIA I MARKETINGU PRZY ZARZĄDZIE GŁÓWNYM STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH

Katowice, 21 wrzesień 2005

W dniu 21 września 2005 r. w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego odbyło się spotkanie założycielskie Komisji Zarządzania i Marketingu przy Zarządzie Głównym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Pomysłodawcą i organizatorem zebrania było Koło Pracowników Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego przy SBP.

W spotkaniu wzięła udział przewodnicząca ZG SBP – Elżbieta Stefańczyk, prezes Okręgu Śląskiego – Sylwia Błaszczuk oraz przedstawiciele bibliotek i ośrodków naukowych z Warszawy, Poznania, Wrocławia, Chorzowa, Dąbrowy Górniczej i Katowic.

Zaproponowano powołanie zarządu Komisji Zarządzania i Marketingu w składzie:

– Przewodnicząca: dr Joanna Kamińska, IBIN UŚ

– Wiceprzewodnicząca: mgr Bogumiła Urban, Biblioteka Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, Wydział Zamiejscowy w Chorzowie

– Sekretarz: dr Beata Żołędowska, IBIN US

W trakcie spotkania uzgodniono, iż kierunki działań nowo powstałej Komisji koncentrować się będą wokół następujących zagadnień:

1. Popieranie rozwoju badań nad zarządzaniem i marketingiem w bibliotekach poprzez:

– organizowanie konferencji i seminariów,

– apelowanie do ośrodków akademickiego kształcenia bibliotekarzy o podejmowanie tej problematyki oraz poświęcanie jej seminariów licencjackich i magisterskich,

– organizowanie konkursów na najlepsze prace magisterskie poświęcone tej tematyce,

– organizowanie konkursu/plebiscytu na najciekawszy, najbardziej inspirujący artykuł w prasie fachowej poświęcony zarządzaniu i marketingowi w bibliotekach.

2. Podjęcie staran o umieszczenie problematyki zarządzania i marketingu do wymagań egzaminacyjnych na bibliotekarzy dyplomowanych;

3. Wprowadzenie wymogu posiadania kwalifikacji menedżerskich dla kandydatów na dyrektorów bibliotek naukowych i publicznych;

4. Wystąpienie do ZG SBP o uruchomienie odrębnej sekcji wydawniczej poświęconej zagadnieniom zarządzania i marketingu w bibliotekach;

5. Współpraca z innymi Sekcjami i Komisjami SBP oraz Stałą Konferencją Dyrektorów Bibliotek Szkół Wyższych i Związkiem Bibliotek Polskich w celu podejmowania wspólnych przedsięwzięć naukowych i organizacyjnych.

*Beata Żołędowska
Przewodnicząca Koła Pracowników
IBIN US przy SBP*

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO W ROKU AKADEMICKIM 2004/2005

Sprawy organizacyjne i personalne

1. Stan zatrudnienia na dzień 30.09.2005 r. wyniósł 50 osób. W tym:
profesorowie tytułarni zwyczajni – 6;
profesorowie tytułarni nadzwyczajni – 1 zatrudniony na 1/2 etatu;
profesorowie uniwersyteccy – 7;
adiunkci (z habilitacją) – 1;
adiunkci – 17;
wykładowcy – 5;
asystenci – 2;
pracownicy biblioteki – 3 + 1 zatrudniona na 1/2 etatu;
pracownicy administracyjni i techniczni oraz obsługi – 7.

2. Dyrektor Instytutu - *prof. dr hab. Marcin Drzewiecki*
Z-ca ds. ogólnych - *p.o. dr Marianna Banacka*
Z-ca ds. dydaktycznych - *dr Małgorzata Kisilowska*
Kierownik Studium Zaocznego - *dr Anna Kamler*.

Kierownicy Zakładów:

- Zakład Bibliotekoznawstwa - *prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert*
Zakład Systemów Informacyjnych - *prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata*
Zakład Teorii i Metodyki Bibliografii - *prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasperek*
Zakład Wiedzy o Dawnej Książce - *prof. dr hab. Józef Wójcikowski*

Współpraca Instytutu z zagranicą

Instytut, podobnie jak w latach minionych, uczestniczył w pracach organizacyjnych i naukowych takich znaczących organizacji jak EUCLID, Chartered Institute of Library of Information Professionals (Wielka Brytania) i American Library Association (USA), Biblioteka Polska w Londynie. W ramach wcześniej zawartych umów międzyuczelnianych i międzyinstytutowych, kontynuowano dotychczasowe kontakty z placówkami zagranicznymi. IINSB współpracuje ze szkołami wyższymi i z pokrewnymi instytutami w USA, Holandii, Niemczech, Wielkiej Brytanii, Czechach, Izraelu i na Litwie. Istnieją również stałe naukowe kontakty z instytutami i bibliotekami Austrii, Francji, Włoch, Węgier i Słowacji.

Współpraca zagraniczna oprócz badań naukowych obejmowała także dydaktykę, skupioną wokół organizacji praktyk, kursów i wykładów prowadzonych przez zagranicznych wykładowców na seminariach i szkołach letnich, umożliwiających kontakt naszych studentów ze studentami z uczelni partnerskich.

Indywidualne zagraniczne staże naukowe i badawcze pracowników IINSB

mgr Robert Brzóśka

Hanower, Niemcy 17-23 IV 2005 r. ośrodki informacji – objazd z Kołem Naukowym.

Haga, Holandia 28 V-4 VI 2005 r. wyjazd szkoleniowy dla bibliotekarzy.

mgr Jan Gosiewski

Hanower, Niemcy 17-23 IV 2005 r. ośrodki informacji – objazd z Kołem Naukowym.

mgr Anna Radziejowska-Hilchen

Haga, Holandia 28 V-4 VI 2005 r. wyjazd szkoleniowy dla bibliotekarzy.

dr hab., prof. UW Józef Wojakowski

Wiedeń – wyjazd studyjny do Biblioteki Uniwersytetu w Wiedniu, 30 VIII-5 IX 2005.

Udział w konferencjach międzynarodowych

mgr Robert Brzóśka

14 Międzynarodowa Szkoła Letnia w Dubingiai (Litwa), 23-31 VII 2005.

dr Zdzisław Dobrowolski

7 Europejska Konferencja nt.: *The International Coalition of Library Consortia*. Poznań 28 IX-1 X 2005. Referat nt.: *Using statistical measures to assess the impact of electronic services*.

dr Wiesław Gliniński

Konferencja nt.: *Managing the mobile, enterprise*. Warszawa, 23 VI 2005.

dr Dariusz Grygowski

Międzynarodowa konferencja nt.: *Biblioteki Miejskie jako nowoczesne instytucje publiczne*. Referat nt.: *Biblioteki publiczne wobec nowych mediów*. Warszawa, 14-15 VI 2005

dr Małgorzata Kisilowska

Konferencja nt.: *Libraries – A voyage of discovery*. Oslo, World Library and Information Congress: 71th IFLA General Conference and Council 14-18 VIII 2005. Referat (wspólnie z M. Przastek-Samokową) nt.: *Recruitment to MA LIS studies at the Institute of Information and Book Studies, University of Warsaw – the survey of candidates' motivation to different specialties*.

Konferencja nt.: *Libraries, Globalisation and Cooperation*. Sofia, 3-5 XI 2004. Referat (wspólnie z M. Przastek-Samokową) nt.: *Identification of cultural differences in the process of communication with the users*.

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

International academic conference: *Humanities in New Europe*. Kaunas, Vytautas Magnus University, 13-14 I 2005. Referat nt.: *The Language and Culture of Small Nations in the Uniting Europe*.

mgr Mikołaj Ochmański

Międzynarodowa Szkoła Letnia w Dubingiai (Litwa), 23-31 VII 2005.

dr Maria Przastek-Samokowa

Konferencja nt.: *Libraries – A voyage of discovery*. Oslo, World Library and Information Congress: 71th IFLA General Conference and Council 14-18 VIII 2005. Referat (wspólnie z M. Kisilowską) nt.: *Recruitment to MA LIS studies at the Institute of Information and Book Studies, University of Warsaw – the survey of candidates' motivation to different specialities*.

Konferencja nt.: *Libraries, Globalisation and Cooperation*. Sofia, 3-5 XI 2004. Referat (wspólnie z M. Kisilowską) nt.: *Identification of cultural differences in the process of communication with the users*.

dr Michał Zając

Międzynarodowa Szkoła Letnia w Dubingiai (Litwa), 23-31 VII 2005. (współorg.)
Realizacja programu Socrates /Erasmus w IINSB UW.

Przynależność do naukowych organizacji zagranicznych oraz udział w międzynarodowych programach badawczych i przedsięwzięciach

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Członek Chartered Institute of Library of Information Professionals (Londyn).
Członek School Library Association (Michigan, USA).

prof. dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Członek zwyczajny International Research Society for Children's Literature.
Wiceprezes Polskiej Sekcji International Board on Books Young People – od 1999.

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Członek International Society for Knowledge Organization.

dr hab., prof. UW Józef Wojakowski

Członek Association des Amis des Nouvelles du Livre Ancien w Paryżu.

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek

Członek International Society for Knowledge Organization.

dr Michał Zając

Członek Polskiej Sekcji International Board on Books Young People.

prof. dr hab. Barbara Elżbieta Zybert

IFLA (sekcje: *Libraries Serving Disadvantaged Persons*; *Libraries Serving Multicultural Population*).

Działalność naukowa Instytutu na rzecz środowisk krajowych

Kadra Instytutu uczestniczy w licznych pracach badawczych, konferencjach i innych inicjatywach podejmowanych przez krajowe środowiska naukowe. W minionym roku akademickim pracownicy IINSB wzięli udział w wielu konferencjach, na których wystąpili z referatami, prowadzili kilkadziesiąt indywidualnych programów badawczych i uczestniczyli w badaniach zespołowych, brali udział w pracach kilkudziesięciu różnych organizacji naukowych, instytutów i uczelni oraz komitetów redakcyjnych i rad wydawniczych.

Udział w konferencjach krajowych

dr Marianna Banacka

Konferencja nt.: *Strategie bibliotek w działaniach edukacyjnych i medialnych*. Referat nt.: *Współczesne bariery w dostępie do informacji*. Jarocin, 14-16 XI 2004.

Konferencja nt.: *Biblioteki pedagogiczne i co dalej...* Referat nt.: *Komunikacja w bibliotece pedagogicznej*. Siedlce, 7 IV 2005.

Seminarium dla pracowników bibliotek samorządowych, Referat nt.: *Rola biblioteki w społeczności lokalnej*. Radom, 28 IV 2005.

Sesja poświęcona 100-leciu Związku Nauczycielstwa Polskiego. Referat nt.: *Estetyka książki w dobie przekazu multimedialnego*. Łomża, 14 V 2005.

dr Włodzimierz Daszewski

MISSI 2004: IV Krajowa Konferencja nt.: *Multimedialne i Sieciowe Systemy Informacyjne*. Szklarska Poręba 16-17 IX 2004 Referat nt.: *Konserwacja zbiorów i jej wpływ na zakres informacji naukowej*.

Konferencja nt.: *Digitalizacja Zbiorów Bibliotecznych*. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Biblioteka Narodowa, Warszawa, 3-4 VI 2005.

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Konferencja Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej nt.: *Strategie bibliotek w działaniach edukacyjnych i medialnych*. Jarocin k/Poznań – XI 2004. Referat nt.: *Kreowanie kultury bibliotecznej i informacyjnej ludzi młodych w epoce multimediiów*.

mgr Jan Gosiewski

Konferencja Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej nt.: *Strategie bibliotek w działaniach edukacyjnych i medialnych*. Jarocin k/Poznań – XI 2004.

Konferencja nt.: *Prawo w otoczeniu bibliotek*. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Opolu – IV 2005. Referat nt.: *Prawo biblioteczne w Polsce na tle prawa Unii Europejskiej*.

dr Dariusz Grygowski

Konferencja nt.: *Kultura książki. Centra i pogranicza*. Referat nt.: *Dokumenty audiowizualne w bibliografii narodowej – jak daleko od centrum?* Katowice, 21-22 IV 2005.

Konferencja Oddziału Gdańskiego SBP nt.: *Porozmawiajmy jeszcze raz o zawodzie bibliotekarza*. Referat nt.: *Bibliotekarze w elicie zawodów społeczeństwa postindustrialnego – życzenie czy pewność?* Biblioteka Główna Politechniki Gdańskiej 20 X 2004.

Udział w warsztatach Fundacji INFO XXI nt.: *Podstawy profesjonalnej informacji o książce*. Referat nt.: *Dokumenty nieksiążkowe w bibliografii narodowej*. Warszawa 28-29 X 2004.

Sesja jubileuszowa z okazji 60-lecia działalności Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kartuzach. Referat nt.: *Bibliotekarze w społeczeństwie informacyjnym. Perspektywy rozwoju profesji*. Kartuzy, 18 V 2005.

dr Jerzy Kaliszuk

Konferencja nt.: *Mundus hominis – cywilizacja, kultura, natura. Wokół interdyscyplinarności badań historycznych (Ad fontes. Interdyscyplinarne spotkania*

historyczne, VI) – Duszniki Zdrój, 4-6 V 2005. Referat nt.: *Natura w zwierciadle kultury – mirabilia w Historia orientalis Jakuba z Vitry.*

Odczyt nt.: *Rękopisy średniowieczne kolegiaty wiślickiej.* Biblioteka Narodowa, Warszawa, 19 V 2005.

dr Małgorzata Kisilowska

Konferencja nt.: *Nowy wizerunek biblioteki pedagogicznej: komputeryzacja – komunikacja – współpraca.* Warszawa, 21-22 X 2004. Referat nt.: *Pracownik? Klient? Człowiek? Bibliotekarz w procesach komunikacji wewnętrznej.*

Konferencja nt.: *Informacja o obiektach kultury i Internet.* Kraków, VI 2005. Referat nt.: *Potencjał bibliotek w budowaniu systemu informacji o kulturze polskiej.*

Wykład nt.: *Komunikacja z użytkownikiem w bibliotece – ludzie i rzeczy* – wykład dla instruktorów bibliotek powiatowych województwa małopolskiego, Wojewódzka Biblioteka Publiczna, Kraków, 8 X 2004.

mgr Katarzyna Kuligowska

Wykład nt.: *Badania nad historią motocykli – to jak naprawa bardzo uszkodzonych witraży.* Muzeum Przemysłu, Oddział Muzeum Techniki w Warszawie. 10 VII 2005.

Wykład nt.: *Historia oświetlenia.* 3 wykłady wygłoszone w trakcie targów WARSZAWA EXPO XXI, w Centrum Targowym przy ul. Prądzyńskiego, 29-30 XI 2005.

dr Katarzyna Materska

Konferencja nt.: *Intranetowe portale informacyjne.* Warszawa 2 III 2005.

Konferencja popularnonaukowa nt.: *Biblioteka Główna WSOSP w 80-leciu „Szkoly Orłąt”.* Org. Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych. Dęblin, 5-6 V 2005. Referat nt.: *Ekologiczne zarządzanie informacją.*

VII Ogólnopolska Konferencja Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych nt.: *Rola biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy.* Ustroń – Dąbrowa Górnicza, 8-9 IX 2005. Referat nt.: *Edukacyjny paradygmat biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy.*

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

Konwersatorium Środowisk Akademickich Diecezji Elckiej, Elk 16-17 IV 2004. Organizator: Elckie Wyższe Seminarium Duchowne, Wyższa Szkoła Suwalsko-Mazurska w Suwałkach oraz Wszechnica Mazurska w Olecku. Referat nt.: *Spółeczna funkcja integracyjnej kultury.*

Pierwsze Bieszczadzkie Seminarium Naukowe nt.: *Wartości w pedagogice.* Myczkowce 29-31 V 2005. Organizator: Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie. Referat nt.: *Język nośnikiem wartości.*

Konferencja nt.: *Kultura, literatura i sztuka w edukacji językowej w świetle badań empirycznych.* Rzeszów 14-15 VI 2005. Organizator: Uniwersytet Rzeszowski – Zakład Dydaktyki Językowej. Referat nt.: *Współzależność wyrazów rodzimych i zapożyczonych.*

Konferencja nt.: *Edukacja dla przyszłości. Języki obce w społeczeństwie multimedialnym.* Elk 23-24 IX 2005. Organizator: Wydział Nauk Humanistycznych w Elku, WSiFz w Białymstoku. Referat nt.: *Nazwy firmowe a nazwy własne i pospolite.*

prof. dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Konferencja nt.: *Życie literackie w Polsce u schyłku XX stulecia*. Referat nt.: *Eksplzja pamięci – warszawska literatura wspomnieniowa*. Sesja literacko-naukowa Stowarzyszenia Pisarzy Polskich. 9 XI 2004.

Konferencja nt.: *Dzieciństwo i sacrum. Wątki religijne w literaturze dziecięcej*. Referat nt.: *Motyw śmierci i wieczności we współczesnej literaturze dziecięcej*. Sesja literacko-naukowa Duszpasterstwa Środowisk Twórczych. 21 II 2005.

Konferencja nt.: *Anioł w literaturze i kulturze*. Referat nt.: „Czar wielkiej sowy” w świetle wierzeń pogańskich. II konf. nauk. Uniwersytetu Wrocławskiego. Polanica 18-19 XI 2004.

Sesja Andersenowska. Referat nt.: *Hans Christian Andersen w starych i nowych przekładach*. Nadbałtyckie Centrum Kultury, Gdańsk 12 V 2005.

dr Małgorzata Pietrzak

IV konferencja retoryczna nt.: *Retoryka i argumentacja*. Uniwersytet Warszawski, Warszawa II 2005. Referat nt.: *Problemy argumentacji tekstu artystycznego w sytuacji pozaartystycznej*.

Seminarium z okazji Tygodnia Książek, Kraków 2005. Referat nt.: *Komunikacja w bibliotece*.

dr Maria Przastek-Samokowa

Konferencja nt.: *Informacja o obiektach kultury i Internet*. Kraków, Uniwersytet Jagielloński 2005. Referat nt.: *Internetowa informacja o obiektach kultury : analiza porównawcza portali z Polski i Bulgarii*.

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Konferencja nt.: *Kultura książki: centra i pogranicza*. Uniwersytet Śląski, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Katowice 21-22 IV 2005. Referat nt.: *Współczesne oblicze nauki o informacji w Polsce i za granicą*.

Ogólnopolska konferencja towarzysząca Krajowemu Zjazdowi Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich nt.: *Digitalizacja zbiorów bibliotecznych*. Warszawa, Biblioteka Narodowa 3-4 VI 2005.

dr Jacek Soszyński

Konferencja nt.: *Czechy. Daleko czy blisko?*. Biblioteka Narodowa, Warszawa, 24 I 2005.

Mediewalizm. Instytut Badan Literackich PAN, 23 III 2005.

Konferencja nt.: *Falszerstwo w dawnych kulturach i w recesji dawnych kultur*. Ośrodek Badań nad Tradycją Antyczną, Warszawa 5-6 V 2005. Referat nt.: *Donacja Konstantyna*.

Konferencja nt.: *Średniowieczny Wrocław i jego piśmiennictwo*. Instytut Historii PAN i Gerhard-Möbus-Institut für Schlesienforschung an der Universität Würzburg, Warszawa 10-11 VI 2005.

II Kongres Mediewistów Polskich, Lublin 19-21 IX 2005. Referat nt.: *Apolo-gia cesarstwa w XIV-wiecznej kronice uniwersalnej z Kolonii*.

Referat nt.: *Treści uniwersalne i partykularne w kronikach martyńskich*. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, 17 III 2005.

Referat nt.: *Papiestwo i cesarstwo w Kronice Marcina Polaka*. Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego, 22 IV 2005.

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek

Konferencja nt.: *Opracowanie rzeczowe zbiorów w bibliotekach amerykańskich i angielskich – bibliotekarstwo amerykańskie i angielskie źródłem wiedzy i inspiracją dla bibliotekarstwa polskiego*. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego; Biblioteka Narodowa; Komisja Opracowania Rzeczowego Zbiorów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Warszawa 6-7 X 2004. Referat nt.: *Opracowanie rzeczowe utworów literackich – tendencje i praktyka w Stanach Zjednoczonych*. (współorg.)

Warsztaty nt.: *Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej*. (współorg.)

dr Michał Zajac

Konferencja nt.: *Warszawa stolicą książki?* Polskie Towarzystwo Bibliologiczne, Oddział Warszawski, Biblioteka Narodowa, Warszawa, 26 XI 2004. (organizator)

Ogólnopolska konferencja dla bibliotek publicznych nt.: *Bibliotekarstwo na styku epok. Nowe pokolenie uczestników w kulturze. Obowiązki bibliotek wobec społeczeństwa*. Kraków 21-22 X 2004. Referat nt.: *Biblioteki i młodzież: przyjaciele, wrogowie, nieznajomi?*

Konferencja informacyjno-metodyczna nt.: *Czytelnictwo dzieci i młodzieży*. Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie, 22 IX 2004. Referat nt.: *Pro-mocja czytelnictwa w bibliotece szkolnej*.

Cykl wykładów wygłoszony w ramach realizacji programu Erasmus Sokrates w Saxion Hogeschoole Deventer nt.: *Information Sources In Child. Lit. Research*. 23-30 X 2004.

prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert

Patronat nad konferencją nt.: *Nowy wizerunek biblioteki pedagogicznej*. Warszawa 20-21 X 2004. Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, PBW Toruń. Prowadzenie obrad. Referat nt.: *Organizacyjna kultura jakości w bibliotekach*.

Konferencja nt.: *Strategie bibliotek w działaniach edukacyjnych, informacyjnych i medialnych*. 15-16 XI 2004 Jarocin. Prowadzenie obrad w jednym dniu konferencji. Referat nt.: *Edukacyjne funkcje bibliotek w świetle rozważań na forum międzynarodowym*.

Wystąpienie dotyczące roli książki i biblioteki w działalności resocjalizacyjnej. 24 I 2005 Helsińska Fundacja Praw Człowieka, AS Warszawa.

Wystąpienie dotyczące wykorzystania biblioterapii w działalności resocjalizacyjnej. 20 IV 2005 Wydż. Stos. Nauk Społ. i Resocjalizacji, Warszawa: warsztaty biblioterapeutyczne.

Uczestnictwo w pracach krajowych organizacji i instytucji

dr Marianna Banacka

Kierownik Podyplomowego Studium Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa w Wyższej Szkole Humanistycznej w Pułtusku.

Współpraca z Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Skierniewicach w ramach zajęć dla nauczycieli bibliotekarzy.

Sekretarz Redakcji „Przeglądu Bibliotecznego”.

mgr Robert Brzóška

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy.

dr Zdzisław Dobrowolski

Współpraca z zespołem Centre for Information Behaviour and the Evaluation of Research University College London.

Członek rady redakcyjnej „Aslib Proceedings”.

prof. dr hab. Jan Dzięgielewski

Prorektor Wyższej Szkoły Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusku.

Członek redakcji „Biuletynu Historii Pogranicza”

Członek redakcji „Biblioteki Świętej Jadwigi Królowej”.

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Bibliotekarz”.

Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Zagadnienia Informacji Naukowej”.

Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”.

Przewodniczący Rady Naukowej Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy.

Dyrektor Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie.

Członek Warszawskiego Towarzystwa Naukowego od 2005 r.

dr Wiesław Gliński

Członek Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej.

Tworzenie systemu bazy danych na potrzeby projektu ALIPRO wykorzystywaną do analizy wyników badania kwestionariuszowego oraz prezentacji raportów międzynarodowych dla Fundacji MOST (<http://alipro.eurescom.de/>) www.most-program.org.

mgr Jan Gosiewski

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy.

Wykłady z prawa oświatowego i bibliotecznego w:

– Podyplomowym Studium Bibliotek Oświatowych Akademii Podlaskiej w Siedlcach.

– Bibliotece Pedagogicznej w Łomży na kursie kwalifikacyjnym dla nauczycieli bibliotekarzy.

– Podyplomowym Studium Bibliotekoznawstwa przy Wyższej Szkole Humanistycznej w Pułtusku.

dr Dorota Grabowska

Sekretarz „Poradnika Bibliotekarza”.

Członek Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza”.

dr hab., prof. UW Marta Grabowska

Członek Rady Wydziału Historycznego UW.

Członek Rady Naukowej Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW.

Członek Rady Naukowej Centrum Europejskiego Uniwersytetu Warszawskiego.

Członek Zespołu Redakcyjnego „Journal of Information Science” (Wielka Brytania).

Członek Zespołu Redakcyjnego „Studia Europejskie” (Centrum Europejskie UW).

dr Dariusz Grygowski

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie – wykładowca warsztatów zawodowych.

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich – współpraca merytoryczna.

dr Anna Kamler

Kierownik Studiów Zaocznych w IINSB UW.

Członek Komitetu Redakcyjnego „Społeczeństwa Staropolskiego. Seria Nowa”.

dr Jerzy Kaliszuk

Członek zespołu badawczego „Latin Palaeography Network – Central and Central East Europe” (od 2002).

Współpraca z „Gazette du livre médiéval” w zakresie informacji bibliograficznych.

Sekretarz Rady Naukowej IINSB UW, sekretarz Zespołu ds. doktoratów.

dr Małgorzata Kisilowska

Miejska Biblioteka Publiczna im. M. Konopnickiej w Suwałkach – konsultant.

Urząd Miejski w Suwałkach – konsultant ds. rozwoju kultury.

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy.

dr hab. Dariusz Kuźmina

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy.

Akademia Podlaska w Siedlcach – dydaktyka.

dr Katarzyna Materska

Polskie Stowarzyszenie Zarządzania Wiedzą – członek-założyciel.

Osrodek Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie – dydaktyka.

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

Członek Komitetu Redakcyjnego „Przegląd Rusycystyczny”, 1-5/2005.

Członek Rady Naukowej Rocznika Naukowego „Verbum. Pogranicza kultury”. Tom 1. 2005

mgr Mikołaj Ochmański

Członek Zarządu Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

dr Małgorzata Pietrzak

Członek Polskiego Towarzystwa Retorycznego.

Członek Towarzystwa Kultury Języka.

Członek Zespołu Redakcyjnego „Forum Artis Rhetoricae”

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie – uzupełniający kurs przygotowania pedagogicznego, Warszawa 2005.

Przewodniczący jury Konkursu Krasomowczego o Laur Królowej Elżbiety.
Warszawa 2004.

prof. dr hab. Joanna Papużyńska-Beksiak

Sekretarz Zarządu Głównego Stowarzyszenia Pisarzy Polskich – od 2002.
Członek Rady Naukowej Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy.

Członek Rady Naukowej serii „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” wydawnictwa SBP.

Członek Kapituły nagrody prezydenta RP „Sztuka Młodym”.

Złoty medal Ministra Kultury: Gloria Artis – zasłużony kulturze. IX 2005.

dr Maria Przastek-Samokowa

Członek Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Współpraca z Instytutem Slawistyki Polskiej Akademii Nauk.

mgr Anna Radziejowska-Hilchen

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego – Sekretarz Oddziału Warszawskiego.

Członek Zarządu Towarzystwa Bibliofilów Polskich w Warszawie.

Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku – Wydział Historyczny – dydaktyka na Studiach Podyplomowych Bibliotekoznawstwa

Członek Polskiej Sekcji International Board on Books Young People.

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Członek Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej.

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Przewodnicząca Rady Centrum Edukacji Bibliotecznej, Informacyjnej i Edukacyjnej.

Redaktor naczelny kwartalnika „Przegląd Biblioteczny”, członek Rady Redakcyjnej.

Członek Rady Programowej kwartalnika „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej”.

Członek Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Nauka – Dydaktyka – Praktyka” Wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Członek Rady Programowej Wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Przewodnicząca Grupy Roboczej ds. Kodeksu etyki zawodowej w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich.

Członek Rady Naukowej Biblioteki Narodowej w kadencji 2005-2010.

Członek Rady Programowej Czasopism Biblioteki Narodowej.

Ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu.

Ekspert ds. projektów bibliotecznych w Polsce w Fundacji Bertelsmann Stiftung.

Ekspert Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej oraz członek zespołów oceniających.

Współpraca z Komisją Opracowania Rzeczowego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i Klubem UKD.

Konsultant w Polskim Centrum Informacji i Dokumentacji Terminologicznej przy Ośrodku Przetwarzania Informacji.

Kierownik Zakładu Systemów Informacyjnych.

Kierownik Podyplomowych Studiów Zarządzania Informacją i Technologii Informacyjnych.

Członek Senackiej Komisji Bibliotecznej UW w kadencji 2002-2005.

Członek Rady Wydziału Historycznego UW.

Członek Rady Naukowej IINSB UW.

Członek Komisji Kwalifikacyjnej na Studium Doktoranckie Wydziału Historycznego UW.

dr Jacek Soszyński

Członek Rady Naukowo-Programowej Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie.

Członek Polskiego Towarzystwa Historycznego.

Współpracownik Zakładu Rękopisów Biblioteki Narodowej – rękopisy średniowieczne w zasobach BN.

dr Marek Tobera

Sekretarz naukowy Podyplomowych Studiów Polityki Wydawniczej i Księgarstwa.

Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku – dydaktyka na studiach podyplomowych.

Centrum Edukacji Bibliotecznej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy.

dr hab., prof. UW Józef Wojakowski

Kierownik Zakładu Wiedzy o Dawnej Książce (od stycznia 2005).

Kierownik Podyplomowych Studiów Polityki Wydawniczej i Księgarstwa.

Członek Wydziałowej Komisji Oceniającej (młoda kadra).

Członek Rady Naukowej Biblioteki m. st. Warszawy.

Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku – dydaktyka.

Członek Polskiego Towarzystwa Historycznego.

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Członek Towarzystwa Rapperswilskiego.

Członek Rady Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego (zespołów doktorskich E i G).

Członek Rady Naukowej Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Przewodniczący Instytutowej Komisji Rekrutacyjnej na zaoczne studia licencjackie i magisterskie.

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek

Wiceprzewodnicząca Komisji Opracowania Rzeczowego Zbiorów (ósmy rok).

Członek rad redakcyjnych czasopisma Zagadnienia Informacji Naukowej i wydawanej przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich serii FOKA (Formaty. KArtoteki).

Członek Rady Naukowej Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy – Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego.

Członek Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

dr Michał Zajac

Członek Zarządu – Wiceprezes – Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im.
Heleny Radlińskiej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy.
Opiekun Koła Naukowego Studentów IINSB UW.

prof. dr hab. Barbara Elżbieta Zybert

Członek Zespołu Redakcyjnego „Przeglądu Bibliotecznego”.
Członek Zespołu Redakcyjnego „Zagadnienia Informacji Naukowej”.
Członek Zespołu Redakcyjnego serii „Propozycje i Materiały”.
Przewodnicząca Komitetu Redakcyjnego „Poradnika Bibliotekarza”.
Ekspert Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej oraz członek zespołów
oceniających.

Ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli w Ministerstwie Edukacji
Narodowej i Sportu (udział w kilkudziesięciu postępowaniach kwalifikacyj-
nych).

Przewodnicząca Zespołu ds. Przewodów Doktorskich z zakresu Bibliologii.
Kierownik Zakładu Bibliotekoznawstwa IINSB UW.

Kierownik Podyplomowych Studiów Bibliotekoznawstwa

Przewodnicząca jury w konkursie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich,
udział w konkursie na najlepszą pracę magisterską.

Członek Rady Naukowej Centralnej Biblioteki Wojskowej w Warszawie.

Udział w kształceniu bibliotekarzy bibliotek pedagogicznych i szkolnych
(PBW, CEBID; ODN; CODN).

Recenzent w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich.

Recenzent prac habilitacyjnych i doktorskich – Uniwersytet Wrocławski

Recenzent prac habilitacyjnych i doktorskich – Uniwersytet Jagielloński.

Recenzent prac habilitacyjnych i doktorskich – Uniwersytet Śląski.

Recenzent prac habilitacyjnych i doktorskich – Uniwersytet Toruński.

Organizacja i popularyzacja działań ukazujących rolę książki i biblioteki dla
potrzeb resocjalizacji w Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka.

Recenzent w „Journal of Information, Communication & Ethics in Society”

Indywidualne tematy badawcze. Uczestnictwo w badaniach zespołowych

dr Marianna Banacka

Pamiętniki czasów saskich jako wyraz świadomości epoki (indywidualnie)

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Kierownik tematu: *Działalność biblioteczno-informacyjna w polskim syste-
mie oświaty*.

dr Jerzy Kaliszuk

Grupowo: *Polska pisząca w średniowieczu. Kopisci i kolofony rękopisów
średniowiecznych w zbiorach polskich*.

Indywidualnie: *Komunikacja społeczna w średniowieczu*. (badania statutowe)

dr Małgorzata Kisilowska

Grupowo: *LIS Education in Europe – Joint Curriculum Development and
Bologna Perspective. Socrates Project*. Koordynator: Royal School of Library
and Information Science, Kopenhaga, Dania oraz EUCLID (the European
Association of Library and Information Education and Research)
<http://www.db.dk/LIS-EU/>

Indywidualnie: *informacja medyczna, zarządzanie personelem w bibliotece, systemy informacyjne w kulturze.*

dr hab. Dariusz Kuźmina

Indywidualnie: *badania nad relacjami pomiędzy dynastiami Wazów a jezuitami w XVI i XVII wieku.*

dr Katarzyna Materska

Zarządzanie środowiskiem wiedzy.

prof. dr hab. Joanna Papużyńska-Beksiak

Z problemów inicjacji literackiej dziecka. Współczesna literatura dziecięca.
(indywidualnie)

Program badawczy nt.: *Anioły w kulturze i literaturze.* Uniwersytet Wrocławski.

dr Maria Przastek-Samokowa

Indywidualnie: *zachowania informacyjne*

dr Jacek Soszyński

Encyklopedia historyczna w kodeksie wilanowskim. Repertorium najstarszych rękopisów w zbiorach polskich.

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Indywidualnie: *Systemy semiotyczne i modele organizacji wiedzy w systemach wyszukiwania informacji; Etyka informacyjna; Zarządzanie informacją i wiedzą oraz Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna.*

dr hab., prof. UW Józef Wojakowski

Badania nad kolekcjami historycznymi – temat seminarium – z udziałem doktorantów, zainteresowanych pracowników IINSB UW i środowiska naukowego bibliotekarzy.

dr hab., prof. UW Jadwiga Wozniak-Kasperek

Teoria i praktyka języków informacyjno-wyszukiwawczych, w tym m. in. dobór JIW do oczekiwań użytkowników i wymagań systemu informacyjno-wyszukiwawczego, projektowanie JIW, kategoryzacja w JIW i innych systemach rzeczowego dostępu do informacji, projektowanie systemów informacyjnych w powiązaniu z problematyką języków informacyjno-wyszukiwawczych.

Teoria i praktyka katalogów przedmiotowych, w tym zautomatyzowanych.

Potrzeby użytkowników informacji (głównie związane z automatyzacją); interakcja człowiek-komputer.

Bariery i lęki informacyjne we współczesnych społeczeństwach.

Analiza i zarządzanie treścią; architektura informacji w systemach informacyjno-wyszukiwawczych.

Badania (indywidualne i zespołowe) nad terminologią informacji naukowej i terminologicznymi bazami danych.

prof. dr hab. Barbara Elżbieta Zybert

Biblioteki dla mniejszości etnicznych i narodowych; Problemy kultury organizacyjnej w bibliotekach.

Wykaz publikacji

1. Banacka M.: *O organizacji w bibliotekach inaczej*. E. B. Zybert: *Kultura organizacyjna w bibliotekach. Nowe i stare idee w zarządzaniu biblioteką*. Warszawa 2004. „Przegląd Biblioteczny” 2005 nr 1 s. 94-97.
2. Banacka M.: *Jak pisał swój pamiętnik kanonik gnieźnieński Baltazar Pstrokoński*. W: *Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi*. Tom specjalny. Studia ofiarowane Profesorowi Józefowi Wojakowskiemu w sześćdziesięciopięciolate urodzin. Warszawa: IINSB, 2004 s. 77-95.
3. Banacka M.: *Współczesne bariery w dostępie do informacji*. W: *Biblioteka w społeczeństwie informacyjnym. Edukacja – informacja – media* Warszawa: CEBID, 2005 s. 65-74.
4. Banacka M.: *Estetyka książki w dobie przekazu multimedialnego*. W: *Bibliologia – Biblioteki – Bibliotekarze*. Pr. zb. pod red. D. Grygrowskiego i E. B. Zybert. Warszawa: SBP, 2005 s. 90-98.
5. Brzóska R.[oprac.]: *Sprawozdanie z działalności Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego w roku akademickim 2003/2004*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2004 nr 2(84), s. 96-125.
6. Brzóska R.[oprac.]: *Sprawozdanie z działalności Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego w roku akademickim 2004/2005*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2005 nr 2(86). (w druku)
7. Brzóska R.: *Informacja o zasobach i usługach Biblioteki oraz pracownikach Instytutu*. W: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*. Pr. zb. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty i M. Przastek-Samokowej oraz A. Skrzypczaka. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005 s. 275-285. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. nr 78.
8. Daszewski W.: *Wybrane zagadnienia digitalizacji archiwaliów*. Pr. zb. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty i M. Przastek-Samokowej oraz A. Skrzypczaka. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005 s. 263-274. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. nr 78.
9. Daszewski W.: *Konserwacja zbiorów i jej wpływ na zakres informacji naukowej*. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Vol. 1, Wrocław 2004, s. 269-278.
10. Daszewski W.: *MISSI 2004: IV Krajowa Konferencja pt. Multimedialne i Sieciowe Systemy Informacyjne (Szklarska Poręba 16-17 września 2004 r.), sprawozdanie*. „Przegląd Biblioteczny” 2005, rocznik 73, zeszyt 1, s. 69-72.
11. Dobrowolski Z.: *Koncepcja społeczeństwa informacyjnego Daniela Bella*. W: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*. Pr. zb. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty i M. Przastek-Samokowej oraz A. Skrzypczaka. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005 s. 87-105. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. nr 78.
12. Dobrowolski Z.: *On the Future of the Internet*. W: *Spółczesność informacyjna i jej technologie*. Warszawa 2004: SBP s. 76-79.
13. Dobrowolski Z.: *Revisiting obsolescence and journal article decay through usage data: an analysis of digital journal use by year of publication*. *Information Processing & Management*. Volume 41, Issue 6, December 2005, Pages 1441-1461.

14. Dobrowolski Z.: *The Digital Information Consumer in New directions in human information behaviour*. Edited by A Spink and C Cole. Kluwer Academic, 2005.
15. Dobrowolski Z.: *Re-appraising information seeking behaviour in a digital environment: Bouncers, checkers, returnees and the like*. *Journal of Documentation*, Volume 60, Issue 1, Feb 2004, Pages 24-43.
16. Drzewiecki M.: *Edukacja biblioteczna i informacyjna w polskich szkołach*. Warszawa: Wydaw. SBP 2005, 135 s. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 75.
17. Drzewiecki M. [red.]: *Biblioteka w społeczeństwie informacyjnym. Edukacja-Informacja-Media*. Warszawa: CEBID 2005.
18. Drzewiecki M. [współred. J. Gosiewski]: E. Rogucka-Mojsik: *Wybrane aspekty prawnego otoczenia współczesnej biblioteki*. Warszawa: CEBID 2004.
19. Drzewiecki M. [współred. J. Gosiewski]: U. Pałysińska: *Regulacje prawne bibliotek szkolnych*. Warszawa: CEBID 2004.
20. Drzewiecki M. [współred. J. Gosiewski]: D. Aksamitowska: *Ogólnokrajowa sieć biblioteczna w aspekcie przepisów prawnych*. Warszawa: CEBID 2004.
21. Fiałkowski K.: *Notes on the concept and consciousness*. W: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*. Pr. zb. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty i M. Przastek-Samokowej oraz A. Skrzypczaka. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005 s. 125-140. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. nr 78.
22. Garlicki A. [współaut. M. Augustyn, E. Mikulewicz-Słęcka]: *Rezydencje i gmachy reprezentacyjne Rzeczypospolitej*. Wrocław: Wydaw. MAK 2005.
23. Garlicki A.: *Seminarium Profesora Henryka Jabłońskiego*. W: *Księga pamiątkowa Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego 1930-2005*. Pr. pod red. J. Tyszkiewicza. Warszawa: IH 2005, s. 216-222.
24. Garlicki A.: *Rozmowy (nie) kontrolowane*. „*Polityka*” 2005 nr 6 s. 75-77.
25. Garlicki A.: *Nie na miarę. Konstytucja kwietniowa*. „*Polityka*” 2005 nr 15 s. 78-80.
26. Garlicki A.: *Człowiek mózgu i człowiek serca*. „*Polityka*” 2005 nr 19 s. 82-85.
27. Gliński W.: *Ontologie – próba uporządkowania terminologicznego chaosu*. W: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*. Pr. zb. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty i M. Przastek-Samokowej oraz A. Skrzypczaka. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005 s. 163-175. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. nr 78.
28. Gliński W.: *Języki i narzędzia do tworzenia i wyszukiwania ontologii w kontekście semantycznego weba*. W: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*. Pr. zb. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty i M. Przastek-Samokowej oraz A. Skrzypczaka. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005 s. 177-198. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. nr 78.
29. Gliński W.: *Some legal, ethical and ontological issues relating to concepts of intellectual property rights in an electronic environment*. W: *Mobile Technology for European Integration and Growth*. Pr. zb. Wydaw. Most Press 2005 s. 18-25.
30. Gliński W.: *WWW-ISIS: Łatwy sposób na publikowanie baz danych w Internecie dla bibliotekarzy i pracowników informacji*. W: *Profesjonalna informacja w Internecie*. Pod red. M. Kocójowej. Kraków: Wydaw. UJ 2005, s. 157-161.

31. Gliński W.: *Publikowanie tekstowych baz danych CDS/ISIS w Sieci WWW. W: Oblicza Internetu – Internet a globalne społeczeństwo informacyjne*. Pod red. M. Sokołowskiego. Biskupiec: ALGRAF 2005 s. 427-433.
32. Gosiewski J. [współred. M. Drzewiecki]: E. Rogucka-Mojsik: *Wybrane aspekty prawnego otoczenia współczesnej biblioteki*. Warszawa: CEBID 2004.
33. Gosiewski J. [współred. M. Drzewiecki]: U. Pałysińska: *Regulacje prawne bibliotek szkolnych*. Warszawa: CEBID 2004.
34. Gosiewski J. [współred. M. Drzewiecki]: D. Aksamitowska: *Ogólnokrajowa sieć biblioteczna w aspekcie przepisów prawnych*. Warszawa: CEBID 2004.
35. Grabowska M.: *Normy: rozpowszechniane, udostępniane czy sprzedawane? Czy instytucja, która normalizuje innych potrafi uporządkować samą siebie?* „Biuletyn EBIB” 2005 nr 2(63) (luty). Dostępny: <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/grabowska.php>
36. Grabowska M.: *ENISA – Agencja Bezpieczeństwa Europejskich Sieci i Informacji*. (ENISA – European Network and Information Security Agency) W: *Profesjonalna informacja w internecie*. Red. Maria Kocójowa. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, 2005 s. 44-48. Seria: *Materiały z Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Jagiellońskiego* nr 16.
37. Grabowska M.: *Dla kogo kodeks etyki zawodowej. Korporacja versus stowarzyszenie*. „Biuletyn EBIB” X 2004 nr 8(59) Dostęp: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/59/grabowska.php>
38. Grabowska M.: *Sieci informacyjne w zakresie integracji europejskiej w Polsce*. Biuletyn „EBIB” X 2004 nr 8(59). Dostęp: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/59/grabowska1.php>
39. Grabowska M.: *Sieci informacyjne w zakresie integracji europejskiej w Polsce*. „Studia Europejskie” 2004 nr 3 s. 87-100.
40. Grabowska M.: *Information networks in the field of european integration in Poland*. Tryb dostępu: www.ikaros.cz (w druku)
41. Grabowska M.: *Sieci informacyjne Unii Europejskiej*. W: *Informacja europejska na Górnym Śląsku*. Red W. Babik. Katowice: Uniw. Śląski, 25 s. (w druku)
42. Grygrowski D. [współred. E. B. Zybert]: *Bibliografia, biblioteki, bibliotekarze*. Warszawa: Wydaw. SBP 2005. [9 ark. wyd.] Seria „Nauka-Dydaktyka Praktyka” nr 76.
43. Grygrowski D.: *Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta jako narzędzie wyszukiwawcze w katalogu zautomatyzowanym*. W: *UKD w środowisku komputerowym*. Warszawa, Wyd. SBP 2004 s. 53-68.
44. Grygrowski D.: *Indeksowanie symboli złożonych: sukcesy i porażki*. W: *UKD w środowisku komputerowym*. Warszawa, Wyd. SBP 2004, s. 69-83.
45. Grygrowski D.: *Bibliotekarze w elicie zawodów społeczeństwa postindustrialnego – życzenie czy pewność?* W: *Bibliologia, biblioteki, bibliotekarze*. Pod red. Dariusza Grygrowskiego i Elżbiety Barbary Zybert. Warszawa, Wyd. SBP 2005, s. 162-215.
46. Grygrowski D.: *Dokumenty audiowizualne w bibliografii narodowej – jak daleko od centrum?* (w druku w mat. konf. *Kultura książki Centra i pogranicza*. Katowice 2005)

47. Kaliszuk J.: *Mędracy ze Wschodu. Legenda i kult Trzech Króli w średnio-wiecznej Polsce*. Warszawa: Wydaw. Efekt 2005, 328 s.
48. Kaliszuk J. [współaut. E. Potkowski]: *Die Digitalisierung von Kolophonen mittelalterlicher Handschriften in Polen*. W: *Editionswissenschaftliche Kolloquien 2003/2004. Historiographie, Briefe und Korrespondenzen, Editorische Methoden*, hrsgg. von M. Thumser, J. Tandecki, Toruń 2005, s. 363-373.
49. Kaliszuk J.: *Zapiski krytyczne i sprawozdania*. „*Studia Źródłoznawcze*” T.XLII (2004), s. 188, 191.
50. Kamler A.: *Chłopi jako pracownicy najemni na wsi małopolskiej w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*. Warszawa 2005, s. 150. /monografia/
51. Kisilowska M. [współaut. M. Przastek-Samokowa]: *Identyfikacja różnic kulturowych w procesie komunikacji z użytkownikiem*. W: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*. Pr. zb. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty i M. Przastek-Samokowej oraz A. Skrzypczaka. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005 s. 241-252. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. nr 78.
52. Kisilowska M.: *Obserwatorium kultury jako centrum informacji kulturalnej*. W: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*. Pr. zb. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty i M. Przastek-Samokowej oraz A. Skrzypczaka. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005 s. 253-261. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. nr 78.
53. Kisilowska M. [współaut. M. Przastek-Samokowa]: *Użytkownik czy klient – refleksje terminologiczne*. „*Zagadnienia Informacji Naukowej*” 2004 nr 2, s. 63-71.
54. Kisilowska M. [współaut. M. Przastek-Samokowa]: *Identification of Cultural Differences in the Process of Communication with the User*. W: *Libraries, Globalisation and Cooperation*. Ed. by H.K. Achleitner & A. Dimchev. Sofia 2005 p.86-94.
55. Kisilowska M. [współaut. M. Przastek-Samokowa]: *Recruitment to MA LIS studies at the Institute of Information and Book Studies, University of Warsaw – the survey of candidates' motivation to different specialties*. [dokument elektroniczny]. World Library and Information Congress: 71th IFLA General Conference and Council „Libraries – a voyage of discovery”. 14-18 VIII 2005 Oslo. Tryb dostępu [dostęp 17.06.2005]: <http://www.ifla.org/IV/ifla71/papers/057e-Kisilowska.pdf>
56. Kisilowska M. [współtłum. i współred. J. Woźniak-Kasperek]: *Słownik terminów z zakresu informacji europejskiej występujących w dokumentach Unii Europejskiej*. Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, 2004. [Słownik dwujęzyczny liczący blisko 140 stron]
57. Kisilowska M.: *Kształtowanie systemu motywacyjnego w zarządzaniu bibliotekami*. W: *Bibliologia – biblioteki – bibliotekarze*. Pr. zb. pod red. D. Grygrowskiego i E. B. Zybert. Warszawa 2005 s. 117-148.
58. Kisilowska M.: *Międzynarodowe standardy biblioteczne*. W: *Vademecum bibliotekarza*. Praca zb. pod red. L. Bilińskiego. Warszawa 2005, rozdz. 4.7 s. 1-24.
59. Kisilowska M.: *Informacyjne procesy w kulturze zjednoczonej Europy*. „*Bulletin Slovenskej Asociácie Kniznic*” 2005 nr 1 s. 37-42. Dokument elektroniczny. Tryb dostępu: <http://www.sakba.sk/bulletin/bull.html>

60. Kisilowska M.: *Procesy informacyjne w kulturze zjednoczonej Europy*. W: *Zjednoczona Europa. Wspólne dziedzictwo kulturowe regionów*. Suwałki 2004 s. 12-19.
61. Kisilowska M.: *Procesy informacyjne w kulturze zjednoczonej Europy*. „Biuletyn EBIB” 2004 nr 10 (61). Dokument elektroniczny. Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/61/kisilowska.php>.
62. Kisilowska M.: *Pracownik? Klient? Człowiek? Bibliotekarz w procesach komunikacji wewnętrznej*. W: *Nowy wizerunek biblioteki pedagogicznej: komputeryzacja – komunikacja – współpraca*. Ogólnopolska konferencja, Warszawa, 21-22 X 2004. [dokument elektroniczny – płyta CD; także: Serwis informacyjny Biblioteka Pedagogiczna – <http://www.bib.edu.pl/konferencja/plyta/referaty.html>]
63. Kisilowska M.: *Potencjał bibliotek w budowaniu systemu informacji o kulturze polskiej*. W: *Informacja o obiektach kultury i Internet*. Kraków 2005 [płyta CD]. Seria III: ePublikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ Nr 1, pod red. M. Kocójowej.
64. Kisilowska M. [tłum.]: *Dziedzictwo kultury wobec zagrożeń czasu wojny i pokoju. Konferencja międzynarodowa w 50 rocznicę podpisania Konwencji z 14.05.1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego*. Warszawa, 13-15 maja 2004. Pr. zb. pod red. Janusza Nowickiego i Krzysztofa Sałacińskiego. Warszawa 2004 (t.1 polskojęzyczny – 278 s. ; t.2 angielskojęzyczny – 274 s.).
65. Kisilowska M.: *Obserwatorium kultury jako ośrodek zarządzania wiedzą*. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury, 2005, 36 s.
66. Kisilowska M. [rec.]: *Cooperative Reference. Social Interaction in the Workplace*. Ed. by Celia Hales Mabry. The Haworth Information Press 2004. W: „IFLA Continuing Professional Development Workplace Learning Section Newsletter” 2004 vol.5 No 2 s. 32-34. [dokument elektroniczny: <http://www.ifla.org>]
67. Kuligowska K.: *Podkowa z hacelami Zarys dziejów Zakładów Przemysłowych PODKOWA S. A. Legionowo*. Legionowo: Towarzystwo Przyjaciół Legionowa, 2005. (97 s. 5,7 ark.)
68. Kuligowska K.: *Szczęśliwa Podkowa*. „Tygodnik powiatowy to i owo”. Legionowo 16.12.2004, s. 11.
69. Kuligowska K.: *Podkowa z hacelami*. „Więści nieporęckie”. 10.2005, s. 8.
70. Kuligowska K.: *Zasiedzieć motocykl...* . „Automobilista” 3/2005. Warszawa 2005, s. 12.
71. Kuligowska K.: *Oryginalny Harley*. „Automobilista” 5/2005 Warszawa 2005, s. 23.
72. Kuligowska K.: *Sosnowiaczy, Zarys dziejów Zakładów Przemysłowych PODKOWA S. A. „Rocznik Legionowski”, tom 1, Legionowo 2004, s. 53-72.*
73. Kuligowska K.: *Jak to dawniej bywało. Budujemy nowoczesną zagrodę wiejską*. „Przewodnik budowlany”, Warszawa 10.2005, s. 74.
74. Kuzmina D.: *Pierwsza misja jezuitów w Siedmiogrodzie w XVI wieku*. „Przegląd Humanistyczny” 2005 nr 2 s. 115-128.
75. Kuzmina D.: *Jakub Wujek i jego druki krakowskie*. W: *Kraków-Lwów, książki, czasopisma, biblioteki*. T.VII. Kraków 2005 s. 7-22.
76. Materska K.: *Rozwój koncepcji informacji i wiedzy jako zasobu organizacji*. W: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*. Pr. zb. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty i M. Przastek-Samokowej oraz A. Skrzypczaka

- ka. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005 s. 199-216. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: Miscellanea Informatologica Varsoviensia. nr 78.
77. Materska K.: *Edukacyjny paradygmat biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy*. W: *Rola biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy*. Pr. zb. pod red. Z. Dacko-Pikiewicz, M. Chmielarskiej. Dąbrowa Górnicza, Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, 2005, s. 15-24.
 78. Materska K.: *Rola bibliotek w rozwiązywaniu informacyjnych problemów współczesności*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny” (CONIW) 2004 nr 3(286), s. 31-50.
 79. Materska K.: *Ekologiczne zarządzanie informacją*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny” (CONIW) 2005 nr 2(289), s. 29-44.
 80. Materska K.: *Wprowadzenie do portali korporacyjnych*. Gazeta IT nr 3(33) 14 marca 2005. <http://www.gazeta-it.pl>.
 81. Materska K.: *Intranetowe portale korporacyjne (Sprawozdanie z konferencji)*. Gazeta IT nr 3(33) 14 marca 2005. <http://www.gazeta-it.pl>.
 82. Materska K.: *Ekologiczne zarządzanie informacją*. W: *Biblioteka Główna WSOSP w 80-lecie „Szkoły Ofiar”*. Konferencja popularnonaukowa. Dęblin, Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych, Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych, 5-6 maja 2005 r., s. 112-121.
 83. Muraszewicz M.: *Esej: nowy paradygmat, czyli od systemu do sieci*. W: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*. Pr. zb. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty i M. Przastek-Samokowej oraz A. Skrzypczaka. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005 s. 83-86. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: Miscellanea Informatologica Varsoviensia. nr 78.
 84. Muraszewicz M. [współaut. J. Jacobfeuerborn]: *E-learning methodology for high-tech organizations*. W: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*. Pr. zb. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty i M. Przastek-Samokowej oraz A. Skrzypczaka. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005 s. 217-239. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: Miscellanea Informatologica Varsoviensia. nr 78.
 85. Nosowicz J. F.: *Jazyk poetickeskich simvolov v obuczenii kulture reczi*, W: *Valodu apguve: problemas un perspektiva. IV. Zinatnisko rakstu krajums*. Liepaja: Wydaw. Liepajas Pedagogijas Akademija 2005 s. 241-246.
 86. Nosowicz J. F. [współaut. J. Szerszunowicz]: *Polska i rosyjska terminologia nazewnictwa instytucji i programów Unii Europejskiej*. W: *Verbum. Pogranicza kultur*. Rocznik naukowy, tom 1. Pr. zb. pod red. J. F. Nosowicza, J. Korsakasa, J. Szerszunowicza. Białystok: Wydaw. SHiOT 2005 s. 149-161.
 87. Nosowicz J. F.: *Wartość integracyjna języka w komunikacji społecznej*, W: *Wartości w pedagogice*. Pod red. Waldemara Furmanka. Rzeszów: Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego. Warszawa 2005 s. 221-250.
 88. Nosowicz J. F.: *Wartość semantyczna i słowotwórcza zapożyczeń*, W: *Bibliologia, biblioteki, bibliotekarze*. Pr. zb. pod red. D. Grygrowskiego i E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP 2005 s. 58-72.
 89. Nosowicz J. F. [współred. z J. Korsakas, J. Szerszunowicz.]: *Verbum. Pogranicza kultur*. Rocznik naukowy, tom 1. Białystok: Wydaw. SHiOT 2005 s. 1-254.
 90. Papuzińska-Beksiak J.: *Misja biblioteki dziecięcej*. W: *Animacja czytelnictwa dziecięcego. Koncepcje – Doświadczenia – Postulaty*. Pod. red. J. Papuzińskiej-Beksiak, G. Walczewskiej-Klimczak. Płock 2004, CEBID/ Książnica Płocka s. 13-23.

91. Papużyńska-Beksiak J.: *Pieczętka z aniołem*. W: Anioł w literaturze i kulturze. Pod. red. J. Ługowskiej, J. Skowrońskiej. Wrocław 2004, Oficyna Wydawnicza AUT. s. 259-266.
92. Pietrzak M.: *Teatrzyk na cały rok*. Warszawa: Wydaw. SBP 2004(2005). Seria: Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza, T.6.
93. Pietrzak M.: *Retoryka na co dzień*. Warszawa: Wydaw. SBP 2005, 120 s. Seria: Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza, T.7.
94. Pietrzak M. [współaut. S. Dubisz]: *Rycerz i słowo*. Warszawa; Wydaw. J. Oleksiejuk 2005, 121 s.
95. Pietrzak M.: *Pytania i odpowiedzi*. „Poradnik Bibliotekarza” 2004 nr 10 s. 31-33.
96. Pietrzak M.: *Trudny odbiorca*. „Poradnik Bibliotekarza” 2005 nr 2 s. 33-35.
97. Pietrzak M.: *Grupowe spotkania w bibliotece: dyskusja*. „Poradnik Bibliotekarza” 2005 nr 4 s. 30-32.
98. Pietrzak M.: *Wystąpienie publiczne*. „Poradnik Bibliotekarza” 2005 nr 7/8 s. 42-44.
99. Pietrzak M.: *Biblioteka jako miejsce działań artystycznych*. „Poradnik Bibliotekarza” 2005 nr 7/8 s. 44-46.
100. Pietrzak M.: *Słowo w pracy publicznej i artystycznej*. „Poradnik Bibliotekarza” 2005 nr 9 s. 34-36.
101. Pietrzak M.: *Współczesny odbiorca w świecie retoryki, kultury i sztuki. Rola teatru w budowaniu świadomości retorycznej odbiorcy*. „Forum Artis Rhetoricae” 2004 nr 1 s. 21-34.
102. Pietrzak M.: *Możliwości interpretacyjne i wykonawcze poezji Konstandino Kawałisa*. „Forum Artis Rhetoricae” 2004 nr 2 s. 27-44.
103. Przastek-Samokowa M., Sosinska-Kalata B., Skrzypczak A. [współred.]: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005, 284[3]s. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: Miscellanea Informatologica Varsoviensia. nr 78.
104. Przastek-Samokowa M. [współaut. M. Kisilowska]: *Identyfikacja różnic kulturowych w procesie komunikacji z użytkownikiem*. W: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*. Pr. zb. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty i M. Przastek-Samokowej oraz A. Skrzypczaka. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005 s. 241-252. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: Miscellanea Informatologica Varsoviensia. nr 78.
105. Przastek-Samokowa M. [współaut. M. Kisilowska]: *Użytkownik czy klient – refleksje terminologiczne*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2004 nr 2, s. 63-71.
106. Przastek-Samokowa M.: *Internetowa informacja o obiektach kultury: analiza porównawcza portali z Polski i Bułgarii*. W: *Informacja o obiektach kultury i Internet*. Seria III: ePublikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego Nr 1. Red. M. Kocójowa. Kraków: UJ, 2005 s. 144-149.
107. Przastek-Samokowa M. [współaut. M. Kisilowska]: *Identification of Cultural Differences in the Process of Communication with the User*. W: *Libraries, Globalisation and Cooperation*. Ed. by H.K. Achleitner & A. Dimchev. Sofia 2005 p. 86-94.
108. Przastek-Samokowa M. [współaut. M. Kisilowska]: *Recruitment to MA LIS studies at the Institute of Information and Book Studies, University of Warsaw – the survey of candidates' motivation to different specialties*. [doku-

ment elektroniczny]. World Library and Information Congress: 71th IFLA General Conference and Council „Libraries – a voyage of discovery”. 14-18 VIII 2005 Oslo. Tryb dostępu [dostęp 17.06.2005]:

<http://www.ifla.org/IV/ifla71/papers/057e-Kisilowska.pdf>

109. Puchalski J.: *Literatura przedmiotu z lat 1939-1949 na temat losów bibliotek w czasie okupacji niemieckiej*. „Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi”. Tom specjalny. Studia ofiarowane profesorowi Józefowi Wojałowskiemu. Warszawa 2004, s. 149-159.
110. Radziejowska-Hilchen A.: *Bibliologia dzisiaj. Wybrane zagadnienia*. W: *Bibliologia, biblioteki, bibliotekarze*. Pr. zb. pod red. D. Grygrowskiego i Elżbiety B. Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP 2005 s. 27-38. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 76.
111. Skrzypczak A., Sosińska-Kalata B., Przastek-Samokowa M. [współred.]: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005, 284[3]s. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. nr 78.
112. Sosińska-Kalata B., Przastek-Samokowa M., Skrzypczak A. [współred.]: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005, 284[3]s. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. nr 78.
113. Sosińska-Kalata B.: *Wstęp*. W: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*. Pr. zb. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty i M. Przastek-Samokowej oraz A. Skrzypczaka. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005 s. 11-13. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. nr 78.
114. Sosińska-Kalata B.: *Systemy organizacji wiedzy w środowisku sieciowym*. W: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*. Pr. zb. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty i M. Przastek-Samokowej oraz A. Skrzypczaka. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005 s. 141-162. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. nr 78.
115. Sosińska-Kalata B.: *Współczesne oblicze nauki o informacji w Polsce i za granicą*. W: *Kultura książki: centra i pogranicza*. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego [28 s. w druku]
116. Sosińska-Kalata B.: *Klasyfikacje w bibliotekach amerykańskich. Rola i sposób wykorzystania*. W: *Opracowanie rzeczowe zbiorów. Unia bez paszportu, katalogi bez kłopotów*. Pr. zb. pod red. J. Woźniak-Kasperek i P. Bierczyńskiego. Warszawa: Wydaw. SBP 2005 (14 s. w druku)
117. Sosinska-Kalata B.: *Pracownik informacji: status i przygotowanie*. W: *Informacja naukowa: współczesność i przyszłość*. Pr. zb. pod red. W. Pindlowej. Warszawa: Wydaw. SBP (38 s. w druku)
118. Sosinska-Kalata B.: *Wypełnianie przestrzeni informacji i komunikacji społecznej*. Rec. pr. zb. *Przestrzeń informacji i komunikacji społecznej*. Red. M. Kocójowa, Kraków: Wydaw. UJ, 2004. „Przegląd Biblioteczny” 2005 z. 1 s. 102-109.
119. Sosińska-Kalata B., Banacka M.: *Kontynuatorzy wrocławskiej szkoły bibliologicznej*. Rec. pr. zb. *Oblicza kultury książki. Prace i studia z bibliologii i informacji naukowej*. Red. M. Komza, K. Migoń, M. Skalska-Złat, A. Żbikowska-Migoń. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2005. „Przegląd Biblioteczny” 2005 z. 3 (13 s. w druku)

120. Sosińska-Kalata B., [współaut. S. Cisek, Z. Gębołyś, H. Hollender, A. Jazdon]: *Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji*. Warszawa: Wydaw. SBP 2005, 19[1]; także: „Przegląd Biblioteczny” 2005 z. 2 s. 155-159.
121. Sosińska-Kalata B.: *Kontynuacja i rozwój (od redakcji)*. „Przegląd Biblioteczny” 2005 z. 1 s. 5-9.
122. Sosińska-Kalata B.: *Od redakcji* „Przegląd Biblioteczny” 2005 z. 2 s. 153-154.
123. Soszyński J.: *Obywatelskie przesłanie Zamoyskich*. (w druku w „Biuletynie Biblioteki Narodowej”)
124. Soszyński J. [rec.]: Charles F. Briggs, *Gile of Rome's De regimine Principum: Reading and Writing Politics At Court and University*, c.1275-c.1525, Cambridge University Press, 1999. „Studia Antyczne i Mediewistyczne” 2004 nr 2[37] s. 282-285.
125. Soszyński J. [rec.]: *Zbiory rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce*. Wyd. 2 popr. i rozszerzone. Opr. Danuta Kamolowa przy współudziale Teresy Sieniatkiewicz, *Zbiory rękopisów w Polsce*, T.1, Warszawa 2003. „Studia Antyczne i Mediewistyczne” 2004 nr 2[37] s. 286-289.
126. Soszyński J. [tłumacz.]: Piotr Hübner, Jan Piskurewicz, Leszek Zasztowt, *The Mianowski Fund (1881-1991)*, książka opublikowana w Internecie [www.mianowski.waw.pl/history]
127. Soszyński J. [tłumacz.]: Jerzy Kaliszuk, *The Magi from the East: The Legend and the Cult of the Tree Kings In Medieval Poland. Summary*. W: Jerzy Kaliszuk, *Mędrzy ze Wschodu. Legenda i kult Trzech Króli w średniowiecznej Polsce*. Warszawa 2005, s. 319-322.
128. Soszyński J. [tłumacz.]: Jerzy Kochanowski, *Ekstern Provinces of Poland During the „Brief” 20th Century: Changes of Borders and in Memories*. (w druku)
129. Szklarska-Maruszak E. [red.]: A. Gawęcka: *Od geologii do bibliotekarstwa. Zbiór artykułów z lat 1965-2002*. Warszawa 2004.
130. Szklarska-Maruszak E. [współpr.]: B. Bienkowska: *Książka na przestrzeni dziejów*. Warszawa 2005.
131. Szklarska-Maruszak E. [oprac.]: 10 haseł do Wielkiej encyklopedii PWN.
132. Wojakowski J.: *Warszawskie księgozbiory członków Komisji Edukacji Narodowej*. W: *Księga Jubileuszowa Prof. Kazimierza Maleczynskiej*. Wrocław. (10 s. w druku)
133. Wojakowski J.: *Dokumentowanie materiałów polskich dla Bibliographie Internationale de l'Humanisme et de la Renaissance – Geneve, Libraire Droz*. (w druku)
134. Woźniak-Kasperek J. [współred. P. Birczyński]: *Opracowanie rzeczowe zbiorów. Unia bez paszportu, katalogi bez kłopotów*. Warszawa: Wydaw. SBP 2005 (w druku)
135. Woźniak-Kasperek J. [współtłum. i współred. M. Kisilowska]: *Słownik terminów z zakresu informacji europejskiej występujących w dokumentach Unii Europejskiej*. Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, 2004. [Słownik dwujęzyczny liczący blisko 140 stron]
136. Woźniak-Kasperek J.: *Kompatybilność – zaleta czy obciążenie? Dwugłos o języku haseł przedmiotowych KABA*. „Bibliotekarz” 2005 nr 9 s. 14-17.
137. Woźniak-Kasperek J.: *Informacyjne progi i bariery – spojrzenie z perspektywy języków informacyjno-wyszukiwawczych*. W: *Przestrzeń informacji*

- i komunikacji społecznej*. Kraków: Wydaw. UJ, 2004, s. 106-111. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego 1274 Prace z Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Zeszyt 10, 2004.
138. Woźniak-Kasperek J.: Marek Nahotko: *Metadane: sposób na uporządkowanie Internetu*. Kraków 2004. [Rec.] „Metadane” – a co dalej? „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2004 nr 2 s. 90-95.
139. Woźniak-Kasperek J.: Ewa Król, Mariolu Hinchcliff: *Kontrola autorytatywności i wzorcowości danych w Bibliotece Kongresu w Stanach Zjednoczonych*. Tłum. Jadwiga Woźniak-Kasperek. [Dok. Elektron.] / http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/krol_hinchcliff.php
140. Zajac M.: *Książka dla dzieci i młodzieży jako przedmiot badań bibliologicznych*. W: *Bibliografia, biblioteki, bibliotekarze*. Pr. zb. pod red. D. Grygrowskiego i E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP 2005 s. 39-58. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 76.
141. Zajac M.: *Marketing w bibliotece publicznej – bariery i wyzwania*. „Notes biblioteczny” 2005 nr 1 s. 17-24, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie.
142. Zybert E. B. [współred. D. Grygrowski]: *Bibliografia, biblioteki, bibliotekarze*. Warszawa: Wydaw. SBP 2005. [9 ark. wyd.] Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 76.
143. Zybert E. B.: *Wstęp*. W: *Bibliografia, biblioteki, bibliotekarze*. Pr. zb. pod red. D. Grygrowskiego i E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP 2005. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 76.
144. Zybert E. B.: *Edukacyjne funkcje bibliotek w świetle rozważań na forum międzynarodowym*. W: *Biblioteka w społeczeństwie informacyjnym. Edukacja-informacja-media*. Warszawa: Wydaw. CEBID 2005 nr 259 s. 47-64.
145. Zybert E. B.: *Mobbing i biblioteki*. W: *Wokół bibliotek i bibliotekarstwa. Księga Jubileuszowa dedykowana Janowi Wołoszowi*. Warszawa 2005 s. 174-182.
146. Zybert E. B.: *Joanna Papuzińska-Beksiak, Autorka, popularyzatorka i dydaktyk w zakresie literatury dla dzieci i młodzieży*. W: *Bibliografia, biblioteki, bibliotekarze*. Pr. zb. pod red. D. Grygrowskiego i E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP 2005. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 76.
147. Zybert E. B.: *Organizacyjna kultura jakości w bibliotekach*. „Bibliotekarz” 2005 nr 1 s. 2-8.
148. Zybert E. B.: „Przegląd Biblioteczny” powinien docierać do szerokiego kręgu odbiorców. „Przegląd Biblioteczny” 2005 nr 1 s. 12.
149. Zybert E. B.: *Światowy Kongres Bibliotek i Informacji. 70 Konferencja Ogólna IFLA „Biblioteki Narzędziem Edukacji i Rozwoju” Buenos Aires, 22-27 sierpnia 2004*. „Przegląd Biblioteczny” 2005 nr 1 s. 57-69.
150. Zybert E. B.: *Prison Libraries in Poland*. „Newsletter. Libraries Serving Disadvantaged Person Section of IFLA” 2004 June no 58 s. 4-6.
151. Zybert E. B.: *Kultura jakości – przyszłością bibliotek*. W: *Przestrzeń informacji i komunikacji społecznej*. Pod red. M. Kocójowej. Kraków 2004 s. 256-266.

Wydawnictwa Instytutu

Serie wydawnicze

“Nauka – Dydaktyka – Praktyka” Edycję serii rozpoczęto w 1993 r. Jest to wspólne przedsięwzięcie IINSB i SBP. Przewodniczącym Komitetu Redakcyjnego jest prof. dr hab. Marcin Drzewiecki. W ramach serii ukazały się ostatnio książki: prof. dr hab. Marcina Drzewieckiego *„Edukacja biblioteczna i informacyjna w polskich szkołach”* oraz praca zbiorowa pod red. dr hab., prof. UW Barbary Sosińskiej-Kalaty i dr Marii Przastek-Samokowej oraz dr. Andrzeja Skrzypczaka *„Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy”*. Do tej pory ukazało się 78 pozycji.

“Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi” Red. nauk. serii jest prof. dr hab. Józef Wojakowski. Głównym założeniem serii jest publikacja wyników badań księgoznawczych. Ostatnio ukazał się specjalny 23 tom serii.

“Manuscripta Medii Aevii Poloniae”. Red. nauk. serii jest prof. dr hab. Edward Potkowski. Zawartość poszczególnych zeszytów odzwierciedla problemy kultury piśmiennictwa i księgozbiorów średniowiecznych.

Czasopisma

“Zagadnienia Informacji Naukowej” – czasopismo poświęcone zagadnieniom rozwoju systemów informacyjnych, nowym technologiom informacyjnym oraz użytkownikom zbiorów. Przewodniczącym kolegium redakcyjnego jest prof. dr hab. Marcin Drzewiecki. Red. naczelnym jest prof. dr hab. Bożenna Bojar.

Działalność dydaktyczna Instytutu

W roku akademickim 2004/2005 Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW prowadził trzy podstawowe rodzaje studiów: studia licencjackie dzienne i zaoczne (trzyletnie), uzupełniające studia magisterskie dzienne i zaoczne (dwuletnie) oraz studia podyplomowe (2- i 3-semestralne). Na studiach licencjackich zaocznych prowadzona była również nauka w trybie rocznych intensywnych studiów indywidualnych (ISI) adresowanych do najlepszych absolwentów pomaturalnych studiów realizowanych w systemie szkół Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej oraz w Pomaturalnym Studium Informacji Naukowej, Archiwistyki i Księgarstwa.

Na wszystkich rodzajach studiów w IINSB UW w roku akademickim 2004/2005 kształciło się łącznie 1173 studentów i słuchaczy, z czego 948 pomyślnie zaliczyło miniony rok akademicki. Natomiast 63 osoby z *Roku B ISI* kontynuują naukę w drugim semestrze. Dyplomy licencjackie uzyskało 90 studentów III roku studiów licencjackich dziennych i zaocznych. Studia licencjackie w trybie ISI z *Roku A* pomyślnie ukończyły 94 osoby. W minionym roku akademickim dyplomy licencjackie uzyskały zatem łącznie 184 osoby. Dyplomy magisterskie uzyskało 103 absolwentów uzupełniających studiów magisterskich (11 po studiach dziennych i 92 po studiach zaocznych). Świadectwa ukończenia studiów podyplomowych uzyskały łącznie 183 osoby, a 91 osób kontynuuje naukę. Załączona tabela prezentuje ilościową charakterystykę studiów realizowanych w IINSB UW w minionym roku akademickim.

Rok i typ studiów	Liczba studentów, którzy rozpoczęli naukę	Liczba studentów, którzy zaliczyli rok
Rok I studia lic. dzienne	77	54
Rok II studia lic. dzienne	77	50
Rok III studia lic. dzienne	57	52 (w tym 51 egz. lic.)
Rok I studia mgr. dzienne	67	60
Rok II studia mgr. dzienne	53	39 (w tym 11 egz. mgr.)
Rok I studia lic. zaoczne	60	47
Rok II studia lic. zaoczne	51	41
Rok III studia lic. zaoczne	57	44 (w tym 39 egz. lic.)
Studia lic. zintensyfikowane (ISi): Rok A Rok B	107	107 (w tym 94 egz. lic.)
	63	w toku
Rok I studia mgr. zaoczne	150	138
Rok II studia mgr. zaoczne	166	133 (w tym 92 egz. mgr.)
Podyplomowe Studia Bibliotekoznawstwa	119	109 + 23+(91 kontynuuje)
Podyplomowe Studia Informacji Naukowej	40	37
Podyplomowe Studia Księgarstwa i Polityki Wydawniczej	29	14

Sprawozdanie, w części osiągnięć indywidualnych pracowników, zawiera tylko te dane, które zostały przez pracowników dostarczone.

*Opracował na podstawie materiałów
dostarczonych przez pracowników
IINSB UW mgr Robert Brzóska –
Sekretarz Naukowy IINSB UW*

ZAPROSZENIE

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego zaprasza do Krakowa w dniach 5-6 czerwca 2006 r. na dwunastą z kolei, międzynarodową konferencję zatytułowaną:

„E-WŁĄCZENIE CZY E-WYOBECOWANIE? E-INICJATYWY BIBLIOTEK, ARCHIWÓW, MUZEÓW I UCZELNI W WALCE Z ALIENACJĄ SPOŁECZNĄ W POLSCE I NA ŚWIECIE”.

Celem konferencji jest wskazanie najlepszych wzorców i strategii zmierzających do usprawnienia praktyki w bibliotekach, archiwach, muzeach oraz edukacji INiB w zakresie wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacyjnych do zwalczania zjawiska alienacji społecznej i realizacji koncepcji „e-Inclusion”.

Konferencja odbędzie się w języku polskim i angielskim. Towarzyszyć jej będą między innymi: telekonferencja z USA, postery, wystawy, spotkanie towarzyskie. Organizatorem konferencji jest dr hab. Maria Kocójowa, prof. UJ. Materiały konferencyjne zostaną opublikowane w postaci elektronicznej.

E-mail: konferencja@inib.uj.edu.pl (sekretarz dr Remigiusz Sapa)

Strona WWW: <http://www.inib.uj.edu.pl/konfer/ew/index.html>

Spis treści

I. ROZPRAWY, BADANIA, MATERIAŁY

Maria Bereśniewicz KOMPATYBILNOŚĆ	3
Agnieszka Filipek MODEL OPISU DOKUMENTU WEDŁUG FRBR (FUNCTIONAL REQUIREMENTS FOR BIBLIOGRAPHIC RECORDS)	13
Marcin Roszkowski ŹRÓDŁA SŁOWNICTWA KONTROLOWANEGO DLA DZIEDZINOWYCH SYSTEMÓW HIPERTEKSTOWYCH W INTERECIE	31
Małgorzata Góralska BIBLIOLOGIA WOBEC INFORMATYZACJI SYSTEMU KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ. WYBRANE ZAGADNIENIA	45
Anna Osiewalska, Urszula Cieraszewska NARZĘDZIA KONTROLI ZASOBU SŁÓW KLUCZOWYCH W BIBLIOGRAFICZNO- -ABSTRAKTOWYCH BAZACH ODDZIAŁU INFORMACJI NAUKOWEJ BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ AKADEMII EKONOMICZNEJ W KRAKOWIE	57
Krystyna Klejn PUBLIC LENDING RIGHT - REGULACJE EUROPEJSKIE NA TLE ROZWIĄZAŃ SWIATOWYCH	67

II. RECENZJE I OMOWIENIA

BIBLIOTEKA UCZELNIANA BIBLIOTEKĄ NAUKOWĄ - TEORIA A PRAKTYKA Jadwiga Woźniak-Kasperek	72
WSPÓŁCZESNA NAUKA O INFORMACJI. NA MARGINESIE NAJNOWSZEGO DOROBKU INSTYTUTU INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO Rafał Kupiszewski	76

III. KRONIKA

OŚRODKI INFORMACJI - RZECZYWISTOŚĆ A OCZEKIWANIA. OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA STUDENCKICH KÓŁ NAUKOWYCH BIBLIOTECZNAWCÓW Anna Tabor	81
KIERUNKI I PRIORYTETY ROZWOJU INFORMACJI NAUKOWEJ W KONTEKŚCIE BUDOWANIA SPOŁECZEŃSTWA WIEDZY Wiesław Babik	82
SPOTKANIE ZAŁOŻYCIELSKIE KOMISJI ZARZĄDZANIA I MARKETINGU PRZY ZARZĄDZIE GŁÓWNYM STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH Beata Żołędowska	86
SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO W ROKU AKADEMICKIM 2004/2005 Robert Brzóska	87

Contents

I. THESIS, RESEARCH, MATERIALS

Maria Bereśniewicz COMPATIBILITY	... 3
Agnieszka Filipek DOCUMENT'S DESCRIPTION MODEL ACCORDING TO FRBR (FUNCTIONAL REQUIREMENTS FOR BIBLIOGRAPHIC RECORDS)	13
Marcin Roszkowski CONTROLLED VOCABULARY RESOURCES FOR THE INTERNET FIELD HYPERTEXT SYSTEMS	.. 31
Małgorzata Góralska BIBLIOLOGY VS. INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE SOCIAL COMMUNICATION SYSTEM – SELECTED ISSUES .	.. 45
Anna Osiewalska, Urszula Cieraszewska KEY-WORD CONTROL TOOLS IN ANNOTATED BIBLIOGRAPHICAL PRODUCED BY THE INFORMATION SERVICES DEPARTMENT (MAIN LIBRARY), AT THE CRACOW UNIVERSITY OF ECONOMICS	.. 57
Krystyna Klejn PUBLIC LENDING RIGHT - EUROPEAN AND GLOBAL REGULATIONS	. 67

II. REVIEWS

ACADEMIC LIBRARY AS A RESEARCH LIBRARY: THEORY VS. PRACTICE Jadwiga Woźniak-Kasperek . .	.. 72
MODERN INFORMATION SCIENCE. ANALYSIS OF CURRENT ACHIEVEMENTS OF THE INSTITUTE OF INFORMATION AND BOOK STUDIES, UNIVERSITY OF WARSAW Rafał Kupiszewski .	.. 76

III. CHRONICLE

INFORMATION CENTRES – REALITY AND EXPECTATIONS. NATIONAL CONFERENCE OF LIS STUDENTS' RESEARCH CIRCLES Anna Tabor	.. 81
DIRECTIONS AND PRIORITIES OF DEVELOPMENT OF INFORMATION SCIENCE IN REGARDS TO DEVELOPMENT OF A KNOWLEDGE SOCIETY Wiesław Babik	.. 82
FOUNDERS' MEETING OF THE MANAGEMENT AND MARKETING COMMISSION AT THE ASSOCIATION OF POLISH LIBRARIANS MANAGEMENT BOARD Beata Żołędowska	. 86
REPORT OF THE INSTITUTE OF INFORMATION AND BOOK STUDIES UNIVERSITY OF WARSAW, FOR THE YEAR 2004-2005 Robert Brzóska	.. 87

